

ERIK SIGAL

Bir muhabbat tarixi

LOVE STORY

Muhabbatda afsus-nadomatga o'rin yo'q

Roman

ERIK SIGAL
«Bir muhabbat tarixi» [Matn]: roman /
Erik Sigal. –
Toshkent: «Factor books», 2022. – 112 b.

UO'K 821.111(73)-31
KBK 84 (7Amer)
S 51

ISBN 978-9943-8481-1-5

Tarjimon Saidjalol SAIDMURODOV

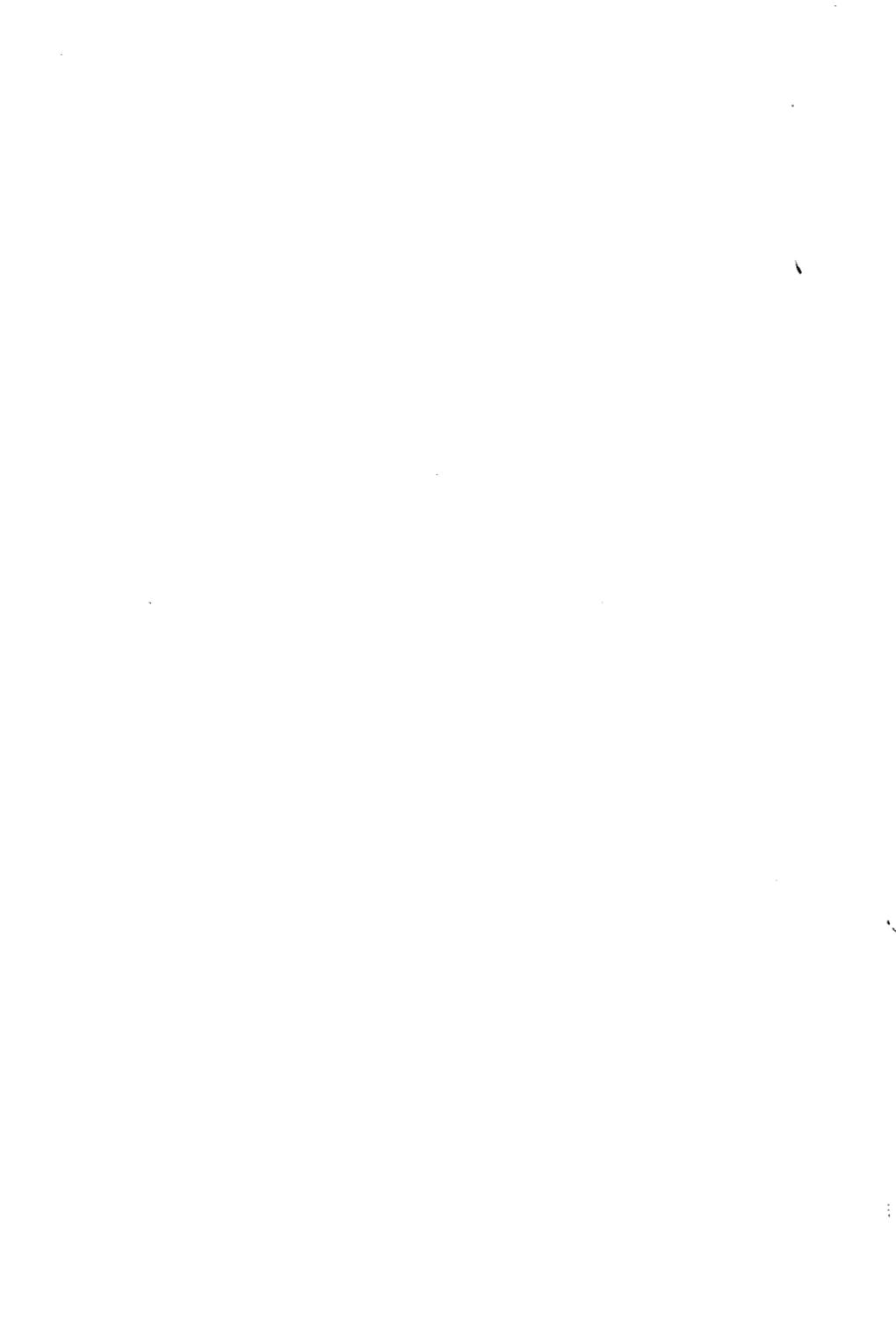

Inson xarakteri faqat oq yoki qora ranglardan iborat emas. Unda boshqa qorishiq bo'yoqlar ham bo'lishi tabiiy. Badiiy asar qahramoni xarakterida ham turfa chizgilarni to'g'ri qo'llash uning jonliligini, o'quvchi tasavvuridagi realligini ta'minlaydi.

Ummonorti yozuvchisi Erik Sigalning «Love story. Bir muhabbat tarixi» kitobi ham amerikalik oshiqlarni, muhabbatga g'arq ikki qalbni ko'z o'ngimizda jonli namoyish etadi, ularning iztirobiga sherik qiladi. Kuldiradi, kuydiradi, xullas, muhabbat insonni ne ko'ylargacha solsa, kitob ham o'quvchini shu tuyg'ularga oshno qiladi.

Dastlab melodrama sifatida suratga olinib, so'ng kitobga ko'chgan ushbu ishq qissasini romantik adabiyot muxlislari uchun tavsiya etamiz va muhtaram o'quvchiga manzur bo'ladi deb umid qilamiz.

1

Yigirma besh yoshida vafot etgan qiz haqida nima deyish mumkin?

Ha, u juda go'zal edi. Aqli edi. Motsart va Baxni desa, o'zini tomdan tashlardi. Armstrong jon-dili edi, Bitlzni yaxshi ko'rardi. Va meni ham. Bir kuni u meni dunyoga dong'i ketgan ana shu mashshoqlar bilan qorishtirib tashlaganda, nomzodlar qay tartibda saflanishini so'radim. "Alifbo tartibida", deb javob bergandi u kulimsirab. Men ham o'shanda kulib qo'ygandim. Hozir esa o'zimcha ushbu ro'yxatga meni qanaqasiga tirkaganiga boshim qotib fol ochib o'tiribman. Agar ismim bo'yicha bo'lsa, Motsartdan keyingi o'rinda turaman, familiyam bo'yicha esa Armstrong bilan Baxning o'rtaida qolib ketaman. Nima bo'lgan taqdirda ham, birinchilik nasib etmaydi. Bu borib-turgan bema'nilik, ammo-lekin baribir ich-etimni tirnayveradi; aftidan, bunga sabab – hamisha birinchi o'rinda bo'lishim kerak, degan fikrda o'sib-ulg'ayganim bo'lsa kerak. Oilaviy an'ana, men sizga aytsam.

Kuzda oxirgi kursga o'tgach, Redkliff kolleji kutubxonasiga serqatnov bo'lib qoldim. Mohporalarga ko'z olaytirish uchun emas, albatta. Lekin tan olishim kerak, jononlarga mubtalo bo'lishga suyagim yo'q. Shunchaki kutubxona tinchgina maskan edi, hech kim meni tanimaydi, qolaversa, kitoblarni bemalol qo'lga kiritish mumkin.

Tarix fanidan navbatdagi imtihonga bor-yo'g'i bir kun qolgan, kaminayi kamtarin esa tavsiya etilgan ro'yxatdagi kitoblarning birinchisini ham ochib ko'rмаган edim – bu yog'ini so'rasangiz, Harvard talabalariga tekkan kasallik. Peshtaxta oldiga borib, galdagi kitobni olmoqchi bo'ldim. Bu kitob ertangi imtihonda asqatishi aniq. Kutubxonachi oyopuklar ikkita ekan. Biri – mirzaterak, ko'rinishidan ashaddiy tennische qizlarga o'xshaydi. Narigisi esa ko'zoynakli do'lvoi qiz. Men to'rtko'z jiblajibonni tanladim.

- Sizlarda “O’rta asrlar tanazzuli” bormi? – deb so’radim.
- To’rtko’z menga sovuq nigoh tashladi:

  - O’zingizning kutubxonangiz yo’qmi?
  - Hoy, menga qara, Harvard talabalari Redkliff kutubxonasidan bemalol foydalanishga haqlari bor.
  - Men haq-huquq haqida og’iz ochmadim hali, chalamulla. Odob-axloq to’g’risida gapiryapman. Sizlarda kitoblar tog’-tog’. Bizda esa atigi bir hovuch.

Obbo, toza qopag’oniga uchrabman-u! Bunaqa qizlarning dimog’idan qurt yog’iladi o’zi – nima emish, Redkliffda Harvardga nisbatan tolibalar besh baravar ko’p ekan, demak, ular besh baravar aqlliroyq-da! Joyi kelganda, o’zini “Osmondagি oyman”, deb o’ylaydiganlarning surobini to’g’rilab qo’yardim-u, lekin hozir paytavamga qurt tushgan, qurib ketgur kitob suv va havodek zarur.

- Quloq sol, bu yer yutkur kitob menga judayam zaril bo’p turibdi!
- Aynima, chalamulla!
- Shoshma-shoshma, nega hadeb meni “chalamulla” deysan? Tayyorlov kursiga qatnaganimni qayoqdan bila qolding?
- Basharingga ko’rga hassaday qilib yozib qo’yibdi-ku – ahmoq va badavlatsan, – dedi to’rtko’z ko’zoynagini yechib.
- Adashding, jonidan, – deya e’tiroz bildirdim. – Aslida, faqir-u aqlliman.
- Kechirib qo’yadilar, taqsir. Faqir-u aqli menman.

U menga zimdan tikildi. Ko’zlari jigarrang ekan.
Ha, mayli, ehtimol ko’rinishimdan boy-badavlatsa o’xsharman, ammo qayoqdagi bir toliba chiroyli ko’z bilan tug’ilgani uchun meni yerga urishiga yo’l qo’yolmayman.

- Xo’sh, nima uchun aqli ekansiz, xonimcha?
- Chunki men sen bilan qahva ichgani bormayman.
- Seni taklif qilgani ja-a ko’zim uchib turibdi-da.
- Ana, yuz-ko’zing aytib turibdi, – dedi u kamoli ishonch ila, – quyib qo’yan ahmoqsan.

***

Keling, endi nima uchun uni bir finjon qahvaga taklif qilganimni so'zlab beray. Hal qiluvchi damda yon berdim, ya'ni o'zimni to'rtko'z jiblajibonni qahvaxonaga taklif qilishni istayotgan odamday tutdim-u, kitobni qo'lga kiritdim. Qiz bechora kutubxona yopilmaguncha tashqariga chiqolmasdi, shu bois o'n birinchi asrning so'ngida qirol hokimiyyati tayanchi ruhoniylardan qonunparastlarga o'tgani haqidagi bema'nidan-beta'sir bir-ikki jumllalarni yodlab olishga fursat topildi. Imtihonda a'llo baho qo'yishdi. O'zim ham Jenni peshtaxta ortidan chiqib kelganda uning oyoqlariga xuddi shu bahoni qo'ygandim. Egnidagi libosini yuqori baholadim, deyolmayman – haddan ziyod po'rim va pala-partish kiyimlari ko'nglimga o'tirmadi. Ayniqsa, hindcha uslubdagi allatovur qopchasi umuman yoqmadidi. Bu qopchanı u sumka sifatida yelkasiga ilib olgandi. Yaxshiyamki, bu borada unga churq etmadim, keyinroq bilsam, sumkaning bichimini o'zi o'ylab topgan ekan.

Biz "Pakana" deb nomlangan qahvaxonaga bordik. Shu yaqin atrofda joylashgan mana shu choqqina tamaddixonaga, nomiga qaramay, o'rtabo'y rosmana odamlarni ham qo'yishar ekan. Men ikki finjon qahva, yana-tag'in shokoladli pirojni va jiblajibon uchun muzqaymoq buyurtirdim.

– Mening ismim Jennifer Kavilleri, – dedi to'rtko'z. – Asli kelib chiqishi Italiyadan bo'lgan amerikalikman.

Heh, o'rgildim, mahmadona. Go'yo o'zimning aqlim noqislik qilayotgandek.

- Universitetda musiqa fani jon-dilim, – deb qo'shib qo'ydi.
- Mening ismim Oliver, – dedim.
- Bu ismingmi yoki familiyangmi? – deb so'radi u.
- Ismim, – deya javob berdim. Keyin to'liq ismim, aniqrog'i, asosiy qismi Oliver Barret ekanini tan oldim.
- O', – dedi Jenni. – Barret, degin... Xuddi shoiraning¹ familyasiga uyqash ekan-da!

¹ Ingliz shoirasi Elizabet Barrett Brauning (1806–1861) nazarda tutilmoxda (izohlar tarjimonники).

Bir muhabbat tarixi

– Ha, – deya tasdiqladim. – Lekin u bilan qarindoshlik joyim yo'q. Oraga oniy sukut cho'kdi. Qiz mendan: "Barret deganing Barret-xollmasmi mabodo?" – deb so'ramaganidan suyunib ketdim. Nega deganda, Barret-xollni qurban odam bilan yaqin qarindosh bo'lish peshanamga bitilgan. Barret-xoll deganlari esa Harvarddagi eng katta va eng beso'naqay imorat. Oilaviy boyligimiz, shuhratparastligimiz va o'taketgan harvardparastlikka atab bunyod etilgan ulkan yodgorlik.

Keyin u negadir og'ziga talqon solib oldi. Nahotki gaplashadigan gapimiz qolmagan bo'lsa? Yoki shoiraning qarindoshi emasligimni ayтиb qovun tushirib qo'ydimmi? Nima bo'ldi? Jenni jimgina o'tirib, meni nim tabassum bilan kuzatardi. O'zimni chalg'itish uchun uning daftarlарini titkilashga tushdim. Husnixati g'alati ekan – mayda, uchli-uchli harflar. Bosh harflar-ku, umuman yo'q. O'zini kim deb o'ylaydi? Bosh harflarni tan olmaydigan shoir Kummingsman, deb o'ylaydimi, nima balo? Qatnaydigan kurslari ham ajabtovur: "Qiyos. jah. adab. tarixi – 105", "Musiqa – 150", "Musiqa – 201"...

– Musiqa – 201 deganlari aspirantlar uchunmasmi?

U mag'rurligini yashirolmay, bosh irg'ab tasdiqladi.

– Uyg'onish davri polifoniysi.

– Polifoniya nima degani?

– Siz o'ylaganday shahvoniy munosabatlarga aloqador narsa emas, taqsir.

Iye, nega maza-matrasiz gaplarga chidab o'tiribman? Bu qiz, nima, "Krimson"ni o'qimaydimi deyman? Kimligimni bilmaydimi?

– Demak, mening kimligimdan xabaring yo'q ekan-da.

– Bilaman, – dedi u mensimay. – Sen o'sha Barret-xollning egasisan.

Haytovur, chindan ham kimligimni bilmas ekan.

– Yo'q, allaqachon qo'limdan chiqib ketgan, – dedim. – Katta bobom uni Harvardga sovg'a qilib yuborgan.

– Evarasining o'qishga kirishida muammo bo'lmасligi uchunmi? Bunisi oshib tushdi!

– Menga qara, Jenni, modomiki, meni toleyi past deb o'ylayotgan ekansan, nega unda o'laman, sattor, qahvaxonaga obor, deb yopishib olding?

U ko'zimga tik boqib, tabassum qildi:

– Menga qad-qomating yoqib qoldi.

***

G'alaba qozonmoqchimisan, yutqazishni ham bil. Bu shunchaki yo'liga aytilgan balandparvoz gap emas. Bu har qanday mag'lubiyatni ham g'alabaga aylantira oladigan Harvard ahlining fazilati hisoblanadi.

"Shunchaki bu safar omadingiz chopmadi, Barret. Ammo-lekin o'yinni qiyib qo'ydingiz!"

"Xudo haqqi, yigitlar, shalpayib qolmaganlaringdan xursandman. Axir bilaman-ku qanchalik g'oliblikka intilganlaringni."

To'g'ri, halol g'alabaga nima yetsin! Mana shunisi eng maqbul g'alaba. Ayniqsa, so'nggi daqiqalarda g'oliblikni yulib olsang, mazasi boshqacha-da! Qisqasi, Jennini talabalar turar joyiga kuzatib qo'yar ekanman, bu Redkliff "asalari"si ustidan g'alaba qozonishim umidi so'nmagan edi.

– Aytgancha, juma oqshomida Dartmutda xokkey o'yini bo'ladi.

– Nima qipti?

– O'sha o'yinga kelsang degandim.

Jenni redkliffliklarga xos tarzda sportga ehtirom ila javob qaytardi:

– Nima sababdan o'sha bema'ni xokkey o'yinini tomosha qilishim kerak ekan?

– Sababi – o'sha matchda men o'ynayman, – dedim ma'nodor qilib.

Bir zum jimib qoldik. Hatto qorning qanday yog'ayotgani ham eshitilganday bo'ldi.

– Qaysi jamoa uchun o'ynaysan? – deb so'radi Jenni.

2

Oliver Barrett IV

Tug'ilgan joyi: Ipswich, Massachusetts shtati, AQSh.

Yoshi: 20 da.

Bo'y: 180 sm.

Vazni: 83 kg.

Kollej: Fillips Ekseter.

Kursi: bitiruvchi.

Asosiy fani: ijtimoiy fanlar.

Kursda eng yaxshi talabalar ro'yxatida: 1961, 1962, 1963.

Kelgusidagi mutaxassisligi: huquqshunoslik.

1962-1963-yillarda terma jamoa safida maydonga tushgan.

Jenni allaqachon tarjimayi holimni tomoshabinlarga tarqatiladigan dasturda o'qib chiqqandir. Men o'zim menejerimiz Vik Kleymanga dasturni shaxsan qizning qo'liga tutqazishni uch marta tayinladim.

– E Xudoyim-ey, Barret, birinchi marta uchrashuvga chiqayotganing yo'q-ku!

– O'chir ovozingni, Vik, yo'qsa, o'ttiz ikkita tishingni qoqib qo'lingga beraman.

Muz ustida chigilyozdi mashqlar qilar ekanmiz, biron marta ham qo'l silkimadim (shunisi yetmay turuvdi!), hatto qiz tomonga qayrilib ham qaramadim. Shunday bo'lsa-da, baribir, qiz bechora meni o'ziga qarayapti, deb o'layotgan bo'lsa kerak, hoynahoy. Axir milliy madhiyamiz ijro etilayotganda Amerika bayrog'iga bo'lgan hurmatini izhor etish uchun ko'zoynagini yechmagandir, har holda?

Ikkinci bo'limning o'talariga kelganda Dartmut ustidan 0:0 hisobida g'alaba qozonayotgan edik. Boshqacha aytganda, Deyvi Jonson ikkovimiz ana-mana deguncha ularning darvozasini ishg'ol

etishimiz darkor edi. Yashil iblislар buni payqab qolishdimi, qo'pollik qilishga o'tishdi. Raqib himoyasini yorib o'tgunimizcha, biznikilaridan bir-ikkitasining qovurg'asini majaqlab tashlashlari turgan gap edi. Ishqibozlar qon to'kilishini talab qilib g'uvillardi. Xokkeyda bu chinakamiga qon to'kilishini anglatadi, hech qursa, gol urilishi shart. Pul ketsa ketsin, obro' ketmasin, deydilar-ku. Kamina esa hech qachon tomoshabinlarning na u, na bu talabini qaytarmaganman.

Dartmut markaziy hujumchisi El Redding bizning hududimizga yorib kirdi, lekin men uni urib yiqitdim, shaybani tortib olib, hujumga otildim. Tomoshabinlar bo'kirib yuborishdi. Chap tomonimda Deyvi Jonson uchib bormoqda, biroq golni o'zimning hisobimga yozib qo'yishga qaror qildim, raqib darvozaboning yuragi tovoniga tushgan – "Dirfild" jamoasida o'ynagan paytlarimdayoq uning yuragini olib qo'ygandim. Lekin shaybani darvoza tomon yo'llashga ulgurmasimdan ikki Dartmut himoyachisi ustimga tashlandi. Shaybani qo'ldan chiqarmaslik uchun darvoza ortiga o'tishga majbur bo'ldim. Uchovlashib darvozaboning orqasida bir-birimizni tutkilab, yon devordan uloqtirishga kirishib ketdik. Bunaqa ur-yiqitda mening o'z uslubim bor – raqib kiyimi rangida uchragan odamni kuchim boricha do'pposlayman. Oyoqlarimiz tagida shayba u yoqdan bu yoqqa borib keladi, ammo biz bir-birimizning jonimizni sug'urib olish bilan ovoramiz.

Hakam hushtagini chaldi.

– Bas qiling! Ikki daqiqalik jarima!

Nigohimni ko'targanimda hakam meni ko'rsatib turardi. Nima gunoh qildimki, meni maydondan chetlatishsa?

– Qo'ysangiz-chi, hakam janoblari, men nima qildim?

Ammo turqiga qaraganda, hakam gapni cho'zib o'tirgisi yo'q. Hakamlar stoliga borib:

– Yettinchi raqam, ikki daqiqa! – deb qichqirdi.

Shubhasiz, men birpas gap talashgan bo'ldim – shunchaki, tomoshabinlar hurmati uchun. Qoidabuzarlik qanchalik qo'pol chiqqan bo'lmasin, tomoshabinlar e'tiroz bildirilishini kutishadi.

Ammo hakam menga qo'l siltab qo'ya qoldi. Men alamdan qizarib-bo'zarib, jarimachilar o'rindig'iga borib o'tirdim. O'tirayotganimda konkilarim muzga tegib jingillab ketdi, shu dam radiokarnaydan butun zalga eshittirib: "Harvard jamoasidan Oliver Barret raqibini ushlab qolgani uchun ikki daqiqaga maydondan chetlatiladi", deb e'lon qilishdi.

Olomon norozilik bildirib, guvilladi. Ba'zi Harvard muxlislari hakamning ko'rish qobiliyati va xolisligiga shubha qilib, bor ovozda qichqirishdi. Men nafasimni rostlab, to'rtala yigitlarimiz Dartmutning besh nafar yigitiga qarshi jonlarini jabborga berib olishayotgan maydonga qaramaslikka tirishib o'tirardim.

– O'rtoqlaring jon olib, jon talashayotgan bir asnoda, sen nega tarallabedod qilib yalpayib o'tiribsan?

Bu Jennining ovozi edi. Men uning savolini yerda qoldirib, jamoadoshlarimga dalda berib qichqirdim:

– Qani, yigitlar, bo'sh kelmanglar! Shaybani tortib ol undan! Qani, bo'la qolsang-chi!

– Nima ayb ish qilib qo'yding o'zi?

Men qizga o'girildim – har ne bo'lganda ham, Jenni bu yerga meni deb kelgan.

– Sal oshirvoribman, bor gap shu, – dedim-da, tag'in maydonga ko'z tikdim. Maydonda sheriklarim darvozamiz tomon yelib kelayotgan El Reddingni to'xtatib qolishga harakat qilishardi.

– Bu sen uchun og'ir sharmandalikmi?

– Jenni, o'tinaman sendan. Diqqatimni bir joyga jamlashim kerak.

– Diqqatingni nimaga qaratmoqchisan?

– Anov haromzoda Reddingni yer tishlatishga.

O'yinni kuzatishda davom etdim. Loaqlal jamoadoshlarimni ruhan qo'llab-quvvatlashim kerak-ku.

– G'irromlikni yoqtirasanmi?

Men atrofida yashil iblislari g'ij-g'ij qaynayotgan darvozabonimizdan nigohimni uzmasdim. Qayta maydonga tushishga oshiqaman. Lekin Jenni o'zinikidan qolmaydi:

- Bir kun kelib meniyam "yer tishlatarsan"?
- Agar jim bo'lmasang, hozirning o'zidayoq.
- Men ketdim. Yaxshi qol.

O'girilib qaraganimda u allaqachon ko'zdan g'oyib bo'lgandi. O'rnimdan turib, ko'zlarim alang-jalang bo'lib uni qidira boshladim. Shu on jarima vaqtim tugagani qulog'imga chalindi. Yon devordan sakrab o'tib, muz maydonga tushdim.

Tomoshabinlar mening maydonga tushganimni gulduros qarsaklar bilan qarshi olishdi: Barret maydonga tushdimi, demak, ishlar jo'nashib ketadi. Hozir Jenni qayerda yashirinib olgan bo'lmasin, mening maydonga tushganimdan ishqibozlar qanchalik boshlari osmonga yetganini eshitadi. Shunday ekan, hozir uning qayerda ekani kimniyam tashvishga solardi?

Lekin qani u o'zboshimcha?

El Redding kuchli zarba berdi, ammo darvozabonomiz shaybani Jini Kennueyga uzatishga muvaffaq bo'ldi, o'z navbatida, Jini shaybani men tomon yo'lladi. Olg'a intilar ekanman, bir soniya fursat bor, tomoshabinlar orasida Jennini ko'rарman, deb umid qildim. Shunday qildim ham. Nigohlarim uni darhol topdi. Ketzabdi.

Keyingi lahzada gurs etib muzga o'tirib qoldim.

Ikki yashil iblis ikki tomondan kelib menga urildi. Chalqancha yiqildim. Uyalganimdan yer yorilmadi-yu, yerga kirib ketmadim. Barretni qulatishdi! Sirpanishimni to'xtatishga chiraniб, sodiq Harvard muxlislari meni deb oh-voh qilishayotganini eshitdim. Dartmut ishqibozlari esa dona-dona qilib: "Ur uni! Ur uni!" deb baqirishardi.

Jenni nima deydi endi?!

"Dartmut" yana shaybani darvozamiz tagiga olib keldi. Darvozabonomiz zARBANI qaytardi. Kennuey shaybani Jonstonga yo'naltirdi, u esa menga uzatdi (men allaqachon oyoqqa turgandim). Butun zal larzaga keldi. Uriш kerak! Shaybani shipillatib raqib darvozasi tomon olib ketdim. Ikki nafar Dartmut himoyachisi to'ppato'g'ri menga tashlandi.

Bir muhabbat tarixi

– Olg'a, Oliver, olg'a! Kunini ko'rsat bu bachchag'arlarni! Jennining chinqiroq ovozi tomoshabinlarning chuvvosidan oshib tushdi. Olishuv shiddati unga ham o'z ta'sirini o'tkazgan edi. Men bir himoyachiga chap berdim, ikkinchisining biqiniga kelashtirib tushirgandim, og'riqdan dami ichiga tushib ketdi. Yiqilayotgan zamonim shaybani darvozaga yo'llash o'rniغا o'ng tomondan sirpanib kelayotgan Deyvi Jonsonga uzatdim. U bir zarb bilan shaybani darvozaga kiritdi. Gol!

Keyingi soniyalarda men, Jonson va qolgan yigitlar bir-birimizni qutlab, quchoqlasha ketdik. Bir-birimizni bag'rimizga bosib, ezb'ilab, yelkamizga qoqib, shodlikdan echkiday sakrar edik (yana deng, konkida). Olomonning guvillashidan quloqlar qomatga keldi. Men urib yiqitgan Dartmut himoyachisi esa hamon muz ustida chalpagi chiqib yotardi. ZARBAMdan raqibning umurtqasi majaqlanib ketgan, shekilli (ko'chma ma'noda, albatta, xayriyat, raqib himoyachisi nafasini rostlab, o'rnidan turib ketdi). Yakuniy hisobda biz ularni 7:0 hisobida yakson qildik.

***

Agar kamina hischan-u, xotiralarga beriluvchan bo'lGANIMDA, Harvardni eslatib tursin deb devorga Uintrop-haus yoki Xotiralar ibodatxonasini emas, Dillon-Fild-haus fotosuratini osib qo'ygan bo'lardim. Bu mening o'ziga xos ruhoniy maskanim edi. Harvardda o'qiyotgan kezlarim har kecha mana shu sportzalga kelib, yigitlarga bir-ikki og'iz kurakda turmaydigan so'z qotib, ustimdan madaniyat libosini yechib tashlab, chinakam sportchiga aylanardim-qolardim. Eh, g'aroyib damlar edi-da o'ziyam – tizzalaringga xokkey qalqonchasini taqasan, egningga yettingchi raqamli ko'ylakni kiyasan (bu raqam hamisha meniki bo'lib qoladi, deb orzu qilardim, afsus, bunday bo'lmadi), oyoqqa konkini ilasan-da, maydonga tushasan.

Kiyim almashtirish xonasiga qaytish undan-da maroqli edi – jiqla terga botgan kiyimlarin ni yechib tashlab, yap-yalang'och holda toza sochiq olgani shap-shup qilib odimlab borasan.

- Bugun o'yin qalay bo'ldi, Oliver?
- Yombi bo'ldi, Richi. Qoyilmaqom o'yin bo'ldi, Jimmi.

Keyin rohatijon hammomga tushasan va shanba oqshomida kim qanday qing'ir ishlar bilan mashg'ul bo'lganini eshitasan. "Biz Maunt-Iddan anovi momiqchalarni sudrab opkeldik, uqdingmi?.." Boshqalardan farqli o'laroq, mening xilvat joyim bor edi – o'sha yerda yotvolib bamaylixotir o'y surardim. Peshonamga tizzadan qattiq jarohatlanishdek taqdirning inoyati bitilgan ekan (ha, buni inoyatdan boshqacha atolmayman – ishonmasangiz, harbiy guvohnomamga ko'z tashlappingiz mumkin), har bir o'yindan so'ng suv muolajasidan o'tishim shart edi. Ko'kargan, shilingan joylarimi ko'zdan kechirib (ha-da, chandiq er-yigitga yarashadi), xayolot changalzorlarida kezinardim yoki umuman hech vaqoni o'yamasdim. O'sha oqshom men oshirib bergandan keyin urilgan gol haqida o'ylab, universitet terma jamoasidagi uchinchi mavsumni ham yakunlab qo'yganim miyamga urib qoldi.

- Tizzangni suvg'a pishyapsanmi, Oliver?

Bu bizning murabbiyimiz Jeki Felt. U o'zini hammamizga ma'-naviy ustoz qilib tayinlab olgan.

- Ha, nima, seningcha, chuchvara qaynatyapmanmi?
- Felt "heh" deb miyig'ida kulib qo'ysi o'zicha.
- Aslida, tizzangga nima bo'lganini aytaymi?

Men Sharqiy sohildagi barcha suyakshunos do'xtirlarga tizzamni ko'rsatganman, lekin Felt bu borada ustasi farang bo'lib ketgan.

- Bu noto'g'ri ovqatlanishingdan.
  - Men kiprik ham qoqmadim.
  - Tuz kam iste'mol qilasan, hammasi shundan.
  - Balki, yon bersam, tezroq daf bo'larmidi?
  - Ma'qul, Jek. Ko'p-ko'p tuz yeb turaman endi.
  - Voy, biram dimog'i chog' bo'ldiki, asti qo'yaversiz.
- Ketayotganida tussiz maymunbasharasida yo'q yerdan omad kulib boqqan odamning qiyofasi mujassam bo'ldi. Hayriyat-ey, yana holi goldim. A'zoyi-badanim odamga xush yoqadigan tarzda simillab

og'rib turibdi. Ko'zimni yumib vaqir-vuqur burqirayotgan suvga bo'g'zimgacha cho'kdīm.

Obbo, urdi Xudo! Axir Jenni ko'chada kutib turibdi-ku! Ketib qolmagan, deb yurak hovuchlayman. Jin chalsin, uf-f-f! Boyaqish ko'chada dildirab tursa-yu, bu yoqda men qaynoq suvda jonning rohatini qilib yotsam! Fahmimcha, tez kiyinish bo'yicha yangi jahon rekordini o'rnatdim-ov. Hali badanimdan ter tushib, qurinib ulgurmasimdan Dillonning kirish eshigini ochib tashqariladim.

Ko'cha suyak-suyagingdan o'tib ketadigan sovuq ekan. Ayamajiz! Muncha qorong'i bo'lmasa. Shu yaqin o'ttada bir to'p ashaddiy ishqibozlar yig'ilib turgan ekan. Asosan Jordan Jenksga o'xshagan terma jamoamizning sobiq keksa o'yinchilari. Jenks tushmagur xoh uyda bo'lisin, xoh safarda jamoamizning biron ta ham o'yinini o'tkazib yubormaydi. Qanday ulgurar ekan-a? Turgan-bitgani sarmoya bilan shug'ullanuvchi yirik bankir bo'lsa. Bunaqa lakillab yurish nima zaril ekanunga?

– Ha, Oliver, bugun ancha-muncha ter to'kishga to'g'ri keldimi deyman?!

– Shunday, janob Jenks. O'zingiz ko'rdingiz-ku qanaqa o'ynashganini.

Alang-jalang bo'lib Jennini qidiraman. Nahotki bir o'zi Redkliffga yayov ketgan bo'lsa?

– Jenni!

Ishqibozlardan nari ketib, jonim halak bo'lib to'rt tomonga izg'igancha Jennini chaqirdim. Daf'atan u butalar orasidan lop etib chiqib keldi. Yuzini sharf bilan o'rab olgan, faqat bir juft ko'zi ochiq qolgan, xolos.

– Hoy, chalamulla, bu yer rosa izg'irin ekan-ku!

Uni ko'rganimdan suyunib ketdim!

– Jenni!

Qanday qilib uning peshonasidan o'pib olganimni o'zim ham bilmay qoldim.

– Hali ruxsat tegmadi, shekilli? – dedi u o'pkalagandek.

– Nima?

– Hali muchchi olishga ruxsat bermadim, shekilli, deyapman.

– Uzr. Qizishib ketibman.

– Men esa qizishib ketganim yo'q.

Biz yolg'iz qoldik. Zim-ziyo, sovuq. Vaqt allamahal bo'lgan. Men uni yana o'pdim. Bu safar peshonasidan emas. Uning dudog'idan bol ichdim. Uzoq, entikib. Sal nari surilganimda, Jenni hamon yengimdan ushlab turardi.

– Bu menga yoqmayapti, – dedi u.

– Nima yoqmayapti?

– Buning menga yoqayotgani.

Yo'l bo'yи u mening yengimdan ushlab oldi (men mashinamda kelgandim, lekin Jenni piyoda ketishni afzal ko'rди). Bilmadim, qo'limdan emas, aynan yengimdan tutib oldi. Talabalar turar joyi eshigi tagida xayrlashuv jafosiga men uni o'pib o'tirmadim.

– Bilasanmi, Jenni, men senga bir necha oylab qo'ng'iroq qilolmasligim mumkin.

Jenni birmuncha fursat taraddudlanib qoldi. Nihoyat tilga kirdi:

– Nega?

– Balki, xonamga yetib borishim bilanoq senga sim qoqarman.

Men o'girildim-da, chaqqon-chaqqon qadam tashlab keta boshladim.

– Yaramas! – degancha qoldi Jenni ortimdan.

Men unga yuz burib:

– Ha, nima, yoqmas ekanmi? Boshqalarni tahqirlashni ja-a qotirasiz-u, xonim afandi, – dedim.

Men hozir o'girilib, uning yuzi qanaqa tusga kirganini o'z ko'zim bilan ko'rgim keldi-yu, biroq nishonga aniq urish uchun fikrimdan qaytdim.

***

Xonadoshim Rey Stratton ikki nafar futbolchi jo'ralari bilan qarta o'ynab o'tirardi.

– Hormanglar, chuldirvoqlilar!

Ular ham shunga yarasha alik olishdi.

- Xo'sh, bugun nima bilan tabriklasak bo'ladi, Oliver janoblari?
- Gol va shaybani oshirib bergenim bilan.
- O'yin Kavilleri bilan kechdimi?
- Ishlaring bo'lmasin! – dedim keskinlik bilan.
- Kim u? – qiziqsindi so'loqmonlardan biri.
- Jenni Kavilleri, – tushuntirgan bo'ldi Rey. – Ramaqijon, musiqa bo'limidan.

– E, ha, – dedi uchinchisi, – taniyman, anavi ofatijonmi?

Bu qo'poldan-qo'pol kaltafahmlarga parvo qilmay, telefon simining chigalini yozib, apparatni o'zimning hujramga olib kirdim.

- U qiz Bax jamiyatida royal chaladi, – dedi Stretton.
  - Barret bilan nima ish qiladi?
  - "Sen tort, men tort, arra g'iz-g'iz" bo'lsa kerak-da.
- Vahhaha, qahqaha, xur-xur. Aytdim-ku, uchaloviyam molfahm.
- O'rtoqlar! – dedim ostonadan turib. – Joningizdan umidingiz bo'lsa, uningizni o'chiring.

Eshikni taraqlatib yopib, sarpochan bo'lib oldim va karavotga cho'zilgancha Jennining raqamini terdim. Biz shivirlab gaplashdik.

– Jenni!

– Hm?

– Senga bir gap aysam, nima deysan...

Men duduqlanib qoldim. Jenni, aftidan, jon qulog'i bilan tinglardi.

– Nazarimda... men senga oshiq bo'p qoldim.

Tag'in jimjitlik. Keyin Jenni ohista javob berdi:

– Ko'ngillari yana nima istaydi, oshiqi beqaror?!

Shunday dedi-yu, go'shakni osib qo'ydi.

Mening dilim ranjimadi. Hatto hayron ham bo'lmadim.

Kornell universitetiga qarshi kechgan o'yinda toza ta'zirimni berishdi.

O'zim aybdorman. Keskin vaziyatda mash'um xatoga yo'l qo'ydim. Raqib jamoasining markaziy hujumchisini "dordan qochgan kanadalik" deb qo'yibman. Ularning jamoasida to'rt nafar kanadalik borligi xayolimning ko'chasiga ham kirib chiqmagandi. Hammasi vatanparvar, davangirday yigitlar, ustiga ustak, quloqlari ding. Shunday qilib, maydondan chetlashtirildim. Ikki daqiqaga emas, naq besh daqiqaga. Yoqalashganim uchun. Bu to'g'risida butun stadionga e'lon qilinganda Kornell muxlislari qanday hushtakbozlik bilan munosabat bildirishganini ko'rganingizda bormi! Garchi bu hal qiluvchi o'yin bo'lsa-da, biznikilardan bu ovloq Itakaga, Nyu-York shtatiga juda kam odam kelgandi. Besh daqqa-ya! Jarimaga tortilganlar o'rindig'idan joy olarkanman, murabbiyimiz fig'oni falakka chiqib, sochini bittalab yulayotganini ko'rdim.

Jeki Felt qoshimga o'qday uchib keldi. Ana shundagina basharamning yarmi qonli atalaga aylanganini payqab qoldim. "Yo alhazar, – qonni to'xtatishga urinayotgan Jekining esxonasi chiqib ketdi, – bu nima ahvol-a, Oliver!"

Men xayolim qochib miq etmay o'tiraverdim. Maydonga qarashdan uyalardim – bizning darvozamizga shayba kiritildi. Hisob tenglashdi. Bu ketishda raqib jamoaning qo'li baland kelishi mumkin, birinchilikni qo'lga kiritishni-ku, aytmay qo'ya qolay. Yer yutsin hammasini! Yana ikki daqqa o'tirishim kerak!

Qarama-qarshi tarafdag'i minbarlarda kam sonli harvardliklar suvg'a tushgan mushukdek bo'lib o'tirishibdi. Meni raqib jamoasi muxlislari tugul, o'zimizning ishqibozlar ham unutib qo'yishgan chog'i. Faqat birgina tomoshabin jarimachilar o'rindig'idan ko'z uzmasdi. Ha, yetib kelibdi-da. "Agar yig'ilish vaqtida tugasa, yetib borishga harakat qilaman", degandi u. Harvard ishqibozlari orasida Oliver Barrett III o'tirardi. Turgan gap, u o'yin-po'yinga ahamiyat bergani yo'q.

Bu qari korchalon yolg'iz o'g'lining yuzidagi so'nggi qoni sirqirab turgan yaraga yelim qog'oz yopishtirishayotganini indamay, loqayd kuzatardi. Shu daqiqalarda nimalarni o'yladiykin-a?

"Oliver, agar senga mushtlashish yoqsa, boks bilan shug'ullanib qo'ya qolmaysanmi?"

"Ekseterda bokschilar jamoasi yo'q-da, ota".

"Men sening o'yinlaringga kelmay qo'ya qolsam ham bo'larkan".

"Meni sizga huzur baxsh etish uchun mushtlashadi, deb o'ylaysizmi?"

"Men hali "huzur" so'zini tilga olmadim, shekilli".

U nimalarni o'layotganiga inson zotining aqli yetarmikin? Axir, kimsan, Oliver Barrett III – to'rt nafar Amerika prezidentlari bo'lmish Washington, Jefferson, Linkoln va Teodor Ruzveltning boshlari qoyaga o'yib tushirilgan Rashmor tog'ining o'zginasi-ku.

Ehtimol, uning navbatdagi izzattalabligi tutib qolgandir. Menga qaranglar! Bu yerda Harvard muxlislari juda kam, ammo ularidan biri – menman! Menkim, Oliver Barrett III, favqulodda band odamman. Behisob banklarni boshqaraman, lekin mana shu ahmoqona xokkey o'yinini ko'rishga vaqt topib keldim. Qoyilmisizlar?! (Kimga kerak bu tomosha?)

Olomon tag'in qiy-chuv ko'tardi. Bu safar avvalgisidan o'n chandon qattiqroq o'kirdi – darvozamiz yana bir bor ishg'ol etilgandi. G'azabdan yuz-ko'zi bo'g'riqib ketgan Deyvi Jonson menga qiyo ham boqmasdan, yonginamdan o'tib ketdi. Iye, bu qanaqasi bo'ldi? Qahr otiga mingan-u, ko'zlarida yosh g'iltilaydi. Xudoyim-ey, muncha terisi yupqa bo'lmasa! Tushunib turibman, hal qiluvchi o'yin, ammo yosh boladay ko'z yoshi qilishga balo bormi?!

Biz 3:6 hisobda o'yinni boy berdik.

***

O'yindan so'ng rentgenga tushdim. Suyaklarim bus-butun chiqdi. Lekin do'xtir Richard Zelser o'ng yanog'imning naq o'n ikki joyidan tikib chiqdi. Jeki Felt kabinetga kirvolib Kornell shifokoriga: "Yigit tushmagur noto'g'ri ovqatlanadi, agar tuzli haptorilardan iste'mol qilib turganda, bunaqa mashmasha bo'lmasdi", deb laqillashdan bo'shamadi. Do'xtir Zelser unga ko'phame e'tibor bermadi, menga esa,

sal qolsa, "orbita devorlari"mga (bunaqangi tiling kelishmaydigan tibbiy atamalar toza jonga tegdi-da) shikast yetkazganimni aytib, bir haftacha maydonga tushmay turishimni qattiq tayinladi. Men unga tashakkur bildirdim. Chiqib ketayotganida Felt unga ergashib, to'g'ri ovqatlanish haqidagi va'xonligi bilan do'xtirning miyasini qoqib qo'liga berdi. Nihoyat bir o'zim qoldim. Shoshilmay, yuzimga suv tekkizmay, cho'milib oldim. Novokainning ta'siri susaydi, lekin og'riq lazzatidan huzurlandim. Ha-da, axir, hamma dilxiraliklar men tufayli yuz berdi: shu choqqacha mag'lubiyat nimaligini bilmay kelgandik, ana endi mensiz og'izlaridagi oshni oldirib o'tirishibdi. Balki, bularning barchasiga birgina men aybdor emasdirmal, lekin o'sha lahzalarda vijdonim qynalardi.

Yechinish xonasida hech kim yo'q ekan. Aftidan, hamma mehmonxonaga survorgan, shekilli. Tushunarli, demak, hech kimning meni ko'rgisi ham, men bilan gaplashgisi ham yo'q. Ahvolim shu darajada rasvoki, og'zimda taxir ta'mni sezdim hatto. Lash-lushlarimni yig'ishtirib, ko'chaga chiqdim. Nyu-York shtatining izg'irin kezib yurgan obqora tarafida bir hovuch Harvard ishqibozlari sovuqdan qalt-qalt titrab turishardi.

– Jag'ing tuzukmi, Barrett?

– Rahmat, xiyla tuzukman, janob Jenks.

– Hoynahoy, hozir bifshteksdan bosh tortmassan? – Tanish ovoz eshitildi. Bu Oliver Barret III ning ovozi edi. Ha, o'sha-o'sha, o'zgarmagan – ko'z tagidagi mo'mataloqlarga xom go'sht qo'yib davolashni maslahat beryapti.

– Rahmat, ota, – dedim. – Do'xtir hammasini taxt qilib ketdi, – deya o'n ikkita chocni yashirib turgan yuzimdag'i plastirga barmoq nuqdim.

– Men tamaddi qilmaysanmi, demoqchi edim, o'g'lim.

***

Kechlik chog'ida "Xo'sh, qalaysan, o'g'lim?" dan boshlanib "Sen uchun nimadir qilib bera olamanmi?" qabilidagi savollar bilan yakunlanuvchi ota-bolaning an'anaviy suhbat bo'lib o'tdi.

- Ishlaring qalay, o'g'lim?
- Yaxshi, nolimayman, ota.
- Jag'ing qattiq og'riyaptimi?
- Aslo. – Aslida esa og'riq kuchaygandan kuchayadi.
- Ke, yaxshisi, dushanbada seni Jek Uells ko'rib qo'yisin.
- Hojati yo'q, ota.
- U juda yaxshi mutaxassis...
- Kornell vrachiyam dordan qochgan mol'do'xtirimas, – degancha otamning mutaxassislar, ekspertlar va hokazo bilimdonlar haqidagi va'zxonligini rad etaman.
  - Afsus, – dedi Oliver Barrett III, – jarohatlarining ko'rgan odamning vahmi keladi.

Shunda miyamga urib qoldi: ehtimol, u muz ustidagi xattiharakatlarimdan norozi ekaniga shama qilmayaptimikin? Shunday bo'lsa-da:

- O'zingni vahshiydek tutding, demoqchimisiz? – deyman, xolos.

Uning yuzida mammunlik soyasi yilt etgandek bo'ldi, chunki men uning fikriga qiziqqandek edim. Lekin otam:

- Mol do'xtiri borasidagi gapni o'zing boshlading-ku, – deb qo'ya qoldi.

Shu joyiga kelganda men taomnomani muk tushib o'qiy boshladim.

***

Issiq taom keltirilganda otam g'alabalar va mag'lubiyatlar haqidagi yangi pand-nasihatlarini boshlab yuborgandi. Biz championlikni qo'ldan chiqarganimizni (qoyil-e, otajon, munchayam dono bo'lmasangiz!), sportda asosiysi g'alaba emas, ishtirok ekanini ta'kidladi. Gaplari xuddi Olimpiada o'yinlarining shoiriga o'xshaydiya. Agar hozir indamasam, universitetlar o'tasidagi musobaqalar Olimpiada o'yinlarining oldida arzimas ekani haqida falsafa to'qiy boshlashini o'ylab, "Ha, albatta", "To'ppa-to'g'ri, xuddi shunday" tarzidagi gap-so'zlar bilan hovuridan tushirib turdim.

So'ng otamning sevimli mavzusi bo'l mish mening kelajakdag'i rejalarimga o'tdik.

- Xo'sh, Oliver, huquqshunoslik o'quv yurti senga javob aytdimi?
- To'g'risini aytsam, ota, bu o'quv yurti borasida bir qarorga kelganim yo'q.
- Men boshqa narsani so'rayapman – o'quv yurti sen to'g'ringda bir to'xtamga kelibdimi?

Ja-a bopladilar-ku! Balki, tishimning oqini ko'rsatishim ham kerakdir?

- Yo'q, ota, hali javob kelmadi.
  - Prays Simmermanga telefonda bir og'iz aytsam bo'ldi...
  - Yo'q! – dedim shoshib, uning og'zidan gapini olgancha. – O'tinaman, bunday qilmang.
  - Tanish-bilishchilik qilish uchun emas, shunchaki, nima gapligini bilish uchun...
  - Ota, menga el qatori xat orqali javob berishlarini istayman.
- Iltimos sizdan, aralashmang.

- | - Ha. Albatta. Juda soz.
- Rahmat.
- Seni shundoq ham qabul qilishsa kerak, men senga aytsam, – deya qo'shimcha qiladi otam.

Bilmadim, qanday eplarkin-u, ammo Oliver Barrett III hatto maqtayotganida ham, meni kamsitishning yo'lini qiladi.

- Qaydam, – deya javob berdim. – Ularning xokkey jamoasi yo'q.
- O'zimni nega yerga urganimga hayronman. Ehtimol, otam meni ko'klarga ko'tarib maqtagani uchundir.
- Sening boshqa fazilatlarining ham bor, – dedi Oliver Barrett III, biroq gapini oxirigacha aytmadи (aytishga tili bormadi, shekilli).

Restoran ovqati ham bemazalik borasida otam bilan o'ttamizda bo'layotgan suhbatdan qolishmasdi. Ular o'rtasidagi yagona farq shunda ediki, girgittonlar bizga kulchalarni olib kelmaslaridan oq nonning suvi qochganini taxmin qilishim mumkin edi, ammo-lekin otam yana qanday masalalarni muhokama qilmoqchi ekanini oldindan aytib berolmasdim.

– Innaykeyin, istagan paytingda Tinchlik korpusiga a'zo bo'lishing mumkin, – dedi otam e yo'q, be yo'q.

– Nima-nima? – Men otamning gapi savol yoki ta'kid ekanini anglolmadim.

– Menimcha, Tinchlik korpusi – juda bopta joy. Xo'sh, nima deysan?

– Nimayam derdim, – deya javob qildim, – haytovur, Urush korpusidan yaxshiroq-ku.

Endi oramiz ochiq. Men otam nima deyayotganini tushunmasdim, otam men nimani nazarda tutayotganimni anglamasdi. Bundan kelib chiqadiki, gaplashadigan gapimiz tugab, hukumat dasturlari muammolarini muhokama qilishga o'tamizmi? E, ha, aytgancha, asosiy mavzumiz – mening rejalarim ekanini unutayozibman-ku.

– Agar Tinchlik korpusiga kiraman desang, sira qarshiligm yo'q.

– Meniyam, – dedim oliyimmatlikda undan qolishmaslikka tirishib. Bilaman, mening gaplarimni otam qulog'iga ilmaydi, shu bois nozik istehzoli gaplarim u qulog'idan kirib, bu qulog'idan chiqib ketganidan umuman ajablanmadim.

– Tengdoshlaring bunga qanday qarashadi? – deb so'radi otam.

– Qaysinga?

– Ular Tinchlik korpusi hayotlarida biron-bir ahamiyatga ega deb hisoblaydilarmi-yo'qmi?

Baliqqa suvda suzmoq qanchalik zarur bo'lsa, otamga ham "Ha, ota", degan javobim shunchalik zarur, shekilli.

– Ha, ota.

Olmali pirogning ham suvi qochgan ekan.

***

Tungi soat o'n bir yarimda otamni mashinasigacha kuzatib qo'ydim.

– Sen uchun nimadir qilib bera olamanmi, o'g'lim?

– Yo'q, ota. Tuningiz xayrli o'tsin.

U jo'nab ketdi.

Boston bilan Nyu-Yorkning Itakasi o'rtasida uchoq parvozlari yo'lga qo'yilganiga qaramay, Oliver Barrett III mashinada kelishni afzal ko'ribdi. Bu bilan otalik mehr-muhabbati yuzasidan bir necha soat mashina haydashga ham tayyor ekanini izhor etmoqchi emas aslo. Shunchaki mashina haydash jon-dili. Haydaganda ham g'izillatib juda tez haydaydi. Yarim kechasi yo'llarda ulovlar siyraklashganda unikiday mashinani ("Aston Martin DBS") yeldek uchirтирib ketsa bo'ladi. Aftidan, u tezlik bobida Itaka – Boston yo'naliшidagi o'zining rekordini yangilamoqchi, shekilli. Bu rekordni u bultur biz Kornell universitetini finalda yer tishlatganimizdan so'ng o'rnatgandi. Esimda, o'shanda u jo'nab ketishdan oldin soatiga ko'z tashlab olgandi.

***

Jenniga qo'ng'iroq qilish uchun mehmonxonaga qaytdim. Butun oqshom davomidagi yagona yoqimli lahzalar shu bo'ldi. Jenniga mushtlashuv to'g'risida gapirib berdim (sabablarini aytib o'tirmadim), fahmimcha, hikoyam Jenniga ma'qul keldi. Uning noziknihol musiqachi tanishlari orasida mushtumini ishga solganlar topilmasa keragov.

– Jilla bo'limganda, seni urgan nusxani aqlini kiritib qo'yan bo'lsang kerak? – deb so'radi u.

– Ha, bo'lmasam-chi.

– Attang, men ko'rmay qolibman-da. Balki, Yelda bo'lib o'tadigan o'yinda bitta-yarimtasini do'pposlarsan-a?

– Albatta, kelishdik.

Yuzimga tabassum indi. U oddiy ko'ngilxushliklarni biram yaxshi ko'radiki!

4

– Jenni pastda, telefonda gaplashyapti, – deya menga xabar berdi dushanba oqshomida talabalar turar joyi eshigi oldida

navbatchilik qilayotgan toliba qiz. Vaholanki, men unga o'zimni tanishtirmadim ham, nima maqsadda kelganimni bildirmadim ham. Mening foydamga yana bir ochko, deb o'yladim darrov. Aftidan, bu qiz "Krimson"ni o'qib tursa kerak, mening kim ekanimni bilar ekan-ku. Ha, endi bu yog'ini so'rasangiz, shon-shuhrat deganlariga ilk marta duch kelayotganimiz yo'q-da. Eng muhimi, Jenni men bilan uchrashib yurbanini hech kimdan sir tutmayapti.

– Tashakkur, – deya navbatchi qizga minnatdorlik bildirdim. – Shu yerda kutib turaman.

– Kornellda yaxshi ish bo'lmaabdi, – dedi menga navbatchi qiz. – "Krimson"da yozishlaricha, senga birato'la to'rttasi tashlanibdi.

– Shunday. Ustiga ustak, meni maydondan chetlatishdi. Naq besh daqiqaga-ya!

– Shunaqa degin...

Tanish-bilishlar va muxlislar o'tasidagi farq shundaki, muxlislar bilan bo'ladigan suhbat uzoqqa cho'zilmaydi.

– Jenni haliyam telefonda gaplashyaptimi?

– Ha, – deb javob berdi navbatchi qiz telefon apparatlarini uzib-ubab turadigan qurilma – kommutatorga qarab olib.

Qiziq, shuncha paytdan beri kim bilan gap sotyapti ekan? Visol onlarimizning qimmatbaho daqiqalarini kimga sarflamoqda? Bironta musiqachi bilan valaqlashyaptimikin? Adams kollejining bitiruvchi talabasi va Bax jamiyati orkestrining dirijyori bo'l mish allaqanday Martin Devidson deganlari Jennining diqqat-e'tiboriga da'vogarlik qilayotganidan xabarim bor edi. To'g'ri, o'sha mashshoq hali Jenniga yaqin yo'lab, gap otganicha yo'q. U o'zi dirijyor tayoqchasidan boshqa narsani ko'tarishga holi kelmaydi. Lekin baribir mening vaqtimga tajovuz qilishlariga chek qo'yish kerak.

– Qayerdag'i telefonda gaplashyapti?

– Shundoqqina burilishda, – deb ko'rsatdi menga navbatchi qiz.

Uzoqdanoq Jenniga ko'zim tushdi. Telefon uychasining eshigi qiya ochiq qolgan ekan. Meni ko'rib qolishiga, yuzimdagi yara-chaqalarga o'rالgan dokalarga ko'zi tushib, shartta go'shakni tashlab, bag'rimga

otilishiga umid qilib ezmachuruklik bilan odimladim. Yaqin kelganimda, uzuq-yuluq gaplari qulog'imga chalindi.

– Ha, albatta! Bo'lmasam-chi. Men ham, Fil. Men ham rosa yaxshi ko'raman, Fil!

Taqqa to'xtadim. Kim bilan gaplashyapti o'zi bu qiz? Devidson bilan emas – uning ismi Fil emas-ku. Allaqachon o'sha mashshoq haqida talabalar to'g'risidagi ma'lumotnomadan bilib olganman: Martin Yujin Devidson. Musiqa va san'at oliy maktabi. Uy manzili: Nyu-York, Riversayd-drayv, 70. Fotosuratlariga qaraganda, bu hissiyotga beriluvchan, madaniyatli, vazni menikidan yigirma besh kilo kam bo'lgan oddiy bir yigit, xolos. Biroq men nega hadiksirab Devidson haqida o'ylayapman hozir? Axir Jennifer Kavilleri alla-qanday Filni deb undan ham, kaminadan ham voz kechib o'tiribdiyu. Dil izhori qilib, telefon orqali bo'salar tuhfa etishiga (voy ilonning yog'ini yalagan momiqcha-yey!) balo bormi?

Qirq sakkiz soat yo'q bo'lganimga Fil ismli dordan qochgan masxaraboz o'rnimni egalab olibdi-da (hali shunaqami?!).

– Xo'p, Fil, men ham jonimdan ortiq yaxshi ko'raman!

Go'shakni joyiga ilar ekan, Jenni, nihoyat, meni payqadi, hatto xijolatdan qizarmay-netmay, menga havoyi o'pitch yo'lladi. So'ng yaqin kelib, sog' qolgan yanog'imdan "cho'lp" etib o'pib qo'ydi.

– Voy-bo', ahvolingga maymunlar yig'laydi-ku!

– Men yaralandim, Jenni!

– Raqibing bundan battar bo'lgandir?

– Ha, shunaqa desayam bo'ladi. Raqiblarim har doim mendan beshbattar ahvolga tushishadi.

Bu tahdidona gapim bilan men yo'g'imda bitta-yarimta go'rso'xta kaminaga tegishli bo'lgan "to'rtko'z"imga ilakishib yuradigan bo'lsa, abjag'ini chiqarishimga shama qilgan edim. U mening yengimdan tutib oldi va biz eshikka yo'naldik.

– Yaxshi bor, Jenni, – dedi navbatchi qiz.

– Yaxshi qol, Sara-Jeyn, – javob qildi Jenni.

Ko'chaga chiqib, mashinamga o'tirmoqchi bo'lanimizda

Bir muhabbat tarixi

oqshom havosidan o'pkamni to'ldirib simirdim-da, imkon qadar sovuqqina qilib so'radim:

- Quloq sol, Jenni...
- Labbay?
- Hm-m... Fil deganining kim o'zi?

Jenni mashinaga joylashib olgach, quruqqina javob berdi:

- Otam.

***

Meni laqma-go'llardan deb o'yładi, shekilli. Koshki ishonsam.

- Sen o'z otangni "Fil" deb chaqirasanmi?
- Ha, otamning ismi shunaqa. Sen o'zing otangni qanday chaqirasan?

Jenni bir gal menga otasining tarbiyasi ostida o'sganini so'zlab bergen edi. Uning Rod-Aylend shtatida, Krenstonda mo'jazgina nonvoxonasi bor ekan. Onasi avtohalokatga yo'liqib, qazo qilgan ekan. O'shanda Jenni jajji qizaloq bo'lgan ekan. Bularning barchasini u menga nega mashina haydmasligini tushuntirayotib aytib bergandi. Otasi har jabhada "zo'r yigit" (Jennining iborasi) ekan-u, ammo-lekin jondek aziz rafiqasining vafotidan keyin o'lguday irimchi bo'lib qolib, yakka-yu yagona suyukli qiziga mashina haydashga ruxsat bermabdi. Maktabning bitiruvchi sinfida o'qib yurganida esa Providensga qatnab fortepiano chalishni o'rganayotganda Jenni ulov haydolmasligi tufayli yo'lga qiynalibdi, lekin vaqtini zoye ketkazmay avtobusda uzoqqa qatnayverib, Prustning¹ barcha asarlarini boshdan-oyoq xatm qilib chiqqan ekan.

- Xo'sh, o'zingnikini kim deb chaqirasan? – Jenni savolini takrorladi.

Xayolim qochgan ekanmi, savolini chala eshitibman.

- O'zimning kimimni?
- O'z otangga qanday murojaat qilasan, deyman.

¹ *Marsel Prust* (1871–1922) – "Yo'qotilgan vaqtini qidirib" yetti jildli epopeyasi bilan mashhur bo'lgan farang adibi.

Men doimo tilimning uchida aylanib turadigan iborani aytdim:

– Itdan tarqagan.

– To'ppa-to'g'ri yuziga-ya? – quloqlariga ishonmadi Jenni.

– Uning aftini sira ko'rmayman.

– Nima, niqob taqib yuradimi?

– Ha, shunaqa desayam bo'ladi. Tosh niqob taqib oladi. Butun sulukati toshdan uning.

– Qo'ysang-chi, sen bilan rosa faxrlansalar kerak. Axir sen Harvardning ishongan zo'r sportchisidan.

Men Jenniga yalt etib qaradim. Rostdan ham hech vaqodan xabari yo'q, shekilli.

– Otam ham mashhur sportchi bo'lgan, Jenni.

– Sendan ham zo'rroqmi?

Jennining sportdagi yutuqlarim to'g'risida bunaqangi yuqori fikrda ekani xush yoqib ketdi. Afsus, otamning bu boradagi yutuqlari haqida so'zlab, o'zimning narximni tushirishimga to'g'ri kelarkan-da.

– U 1928-yilgi Olimpiada o'yinlarida bir kishilik qayiqda suzish bo'yicha so'nggi marragacha yetib borgan.

– Durust-ku! – dedi Jenni hayratlanib. – Yutib chiqqanmi?

– Yo'q, – deb javob berdim. Menimcha, otam bor-yo'g'i oltinchi o'rinni egallagani kaminaga, biroz bo'lsa-da, taskin berishini Jenni fahmladi, shekilli.

O'rta ga sukul tushdi. Endi Jenni tushunib yetsa kerak – Barret

IV bo'lmoqlik – shunchaki Harvard universiteti shaharchasidagi kulrang tosh inshoot yonida yashamoqlikni anglatmaydi. Bu tag'in og'ir jismoniy azob-uqubat hamdir. Boshqa birovning sport yutuqlaridan o'zib ketish demak. Men o'zimnikidan oshib tushishni nazarda tutyapman.

– U boyaqish nima gunoh qildiki, bunchalik haqoratlamasang?!

– deb so'radi Jenni.

– O'zi shunga majbur qiladi.

– Qanaqasiga?

– E, majbur qiladi-da, tamom-vassalom.

Jenni hayronligidan ko'zlar shokosasidan chiqib ketay dedi.

– Majbur qiladi? Nimalarga majbur qilarkan?

– To'g'ri ishlar qilishga.

– To'g'r ish qilishning nimasi noto'g'ri ekan? – so'radi Jenni suhbat davomida hosil bo'lgan so'z o'yinidan quvonib.

Men unga aytdimki, Barretlar an'anasini davom ettirishga majburlashlarini yoqtirmayman, inchunun, ism-sharifimdan so'ng "To'rtinch" deb tartib raqamimni ham ilova qilayotib nega peshanam tirishib ketishini Jenning o'zi ham anglab yetishi kerak. Kamiga, har semestr ma'lum miqdorda muvaffaqiyatlarga erishishim shart.

– Ha, bo'lmasam-chi, – dedi Jenni oshkora kinoya bilan. – Allaqaqachon payqagandim, a'llo baholar olish va terma jamoa uchun o'ynash senga yoqmas ekan...

– Otam mendan nuqlu muvaffaqiyatga erishishimni kutishi o'zimga yoqmaydi. – Avvallari buni tilimga chiqarmagandim, faqat dilimda saqlab yurgandim. Endi esa o'zimni o'ta noqulay his qilyapman: Jenniga bor gapni tushuntirib bermasam bo'lmaydi. – Masalan, chinakamiga o'z kuchim bilan nimagadir erishsama, otam kipriginiyam qoqib qo'ymaydi. Xuddi shunday bo'lishi tabiiydek qabul qiladi hammasini.

– Lekin u judayam band odam-ku. Shuncha banklarni, yanatag'in allambalolarni boshqarishning o'zi bo'larkanmi?!

– Yo alhazar, Jenni, sen o'zi kim tarafsan?

– Nima, o'tada urush ochildimi?

– Albatta.

– E, o'rgildim sendan, axir bu juda kulgili-ku, Oliver.

Aftidan, men Jennini yetarlicha ishontirolmadim. Hayotiy qarashlarimizda tafovut borligini o'shandayoq payqagandim. Lekin kalavaning ikkinchi uchi ham bor ediki, Harvard va Redkliffdag'i uch yarim yillik umrimiz bizni tappa-tuzuk ziyoliga aylantirib ulgurgan edi. Aslini olganda, bunaqangi o'quv dargohlar yetkazib beradigan mahsulotlar ham shunaqa edi o'zi. Ammo gap otamning toshbag'ir ekanini tan olishga kelganda, Jenni "ota o'z farzandiga yomonlikni

ravo ko'rmaydi" qabilidagi italyancha tushunchalarga chippa yopishib olardi. Bunaqa vaziyatlarda tortishib o'tirish befoyda.

Keyin men yaqqol misol sifatida Kornelldagi o'yindan so'nggi otam bilan bo'lgan ahmoqona "aksilsuhbat"imizni keltirib o'tdim. Hikoyam Jenniga o'z ta'sirini ko'rsatmay qolmadi. Biroq men bundan-da qattiqroq ta'sir qiladi, deb o'ylagandim.

– Demak, u bema'nidan-beta'sir xokkey o'yini ko'rish uchun ataylab Bostondan Itakaga kelibdi-da.

Men Jenniga otam boshdan-oyoq shakldan iborat ekanini, mazmundan esa asar ham yo'qligini tushuntirmoqchi bo'ldim. Lekin u otamning o'rtamiyona (nisbatan olganda, albatta) bir sport o'yinini deb shuncha yo'l bosib o'tganiga mahliyo bo'lib qolaverdi.

– Ke, Jenni, bu gaplarni yig'ishtiraylik, maylimi?

– Xayriyat-ey, sen otangga mahliyo ekansan, – dedi u. – Bu hali kamolotga erishishingga ancha qovun pishig'i bor degani.

– Men o'zim komillikka yetganman, demoqchimisan?

– Yo'g'-a, chalamulla. Agar shunday bo'lganida, sen bilan uchrashib yurarmidim?

Obbo, yana boshlandi.

5

Endi ishqি pinhon borasidagi munosabatlarimiz haqida bir-ikki og'iz so'z aytmasam bo'lmas.

Ajablanarlisi shundaki, anchagacha uch-to'rt bo'sadan (hozirgacha hammasi eng mayda tafsilotlarigacha yodimda) nariga o'tmadik. Bu men uchun g'ayritabiyy hol edi, nega desangiz, tabiatan qiziqkon, besabr va bunaqa ishlarda uddaburon yigitman. Agar Tauer-kortdagi, Uelleslidagi o'n-o'n besh nafar qizning istalganiga bitta-yarimtasi, Oliver Barret IV uch haftadan beri bir qiz bilan uchrashib yuribdi-yu, lekin hali biron marta qo'lining uchini ham tekkizmabdi, desa, u qiz paqillab kulib yuborib, o'sha Oliver bilan uchrashib yurgan qizning husn-malohati masalasida shubha-gumonlarga borishi tayin edi. Lekin gap bunda emas.

To'g'risini aytadigan bo'lsam, men nima qilishni bilmay boshim qotgan edi.

Faqat mening gaplarimni noto'g'ri tushunmang. Men, albatta, ishqি pinhon ilmini suv qilib ichib yuborganman. Jenni juda aqlli qiz edi. U Oliver Barret IV ning nazokatli va sururli (rad qilib bo'lmaydigan) uslubi tufayli ustidan kulib tashlaydi, deb yurak hovuchlardim. Ha, u meni siltab tashlashidan qo'rqardim. Mabodo ko'ksimdan itarmasa, bu men istagan sabablar tufayli bo'lmaydi. Mana shu barcha chalkashliklar orasida bir gapni aytmoqchiman: mening Jenniga nisbatan hislarim umuman boshqacha tuyg'ular edi. Men unga qanday qilib ko'nglimni yorishni bilmasdim, buning ustiga, kimdan maslahat olishga ham hayron edim ("Mana, mendan maslahat olish kerak edi!" – deydi Jenni keyinchalik).

Men butun borlig'im bilan unga mubtalo bo'lgandim. U menga butunicha kerak edi.

– Bunaqada sen imtihondan yiqilasan, Oliver.

Biz ikkovimiz yakshanba kuni choshgohdan so'ng mening xonamda dars tayyorlab o'tirgandik.

– Oliver, agar yalpayvolib mening dars tayyorlashimga termilib o'tiraveradigan bo'lsang, imtihondan yiqilishing aniq.

– Men hech qayoqqa termilmayapman, dars tayyorlayapman.

– Qulog'imga lag'mon ilma. Halidan beri ko'zingni mendan uzolmayapsan-ku.

– Goh-gohida ko'z tashlayapman, xolos. Har bobning boshida.

– Kitobingdagи boblar judayam qisqa ekanmi?

– Qulq sol, o'zingga ko'p ham bino qo'yaverma, unchalik darajada do'ndiqcha emassan.

– Bilaman. Lekin sen boshqacha o'ylasang, men nima qilay?

Men kitobni bir chetga irg'itib, uning qoshiga keldim.

– Jenni, har soniya ishqingda kuyib-yonayotgan bo'lsam-u, Jon Styuart Millning¹ kitobi miyamga kirarmidi?!

Jennining qoshlari chimirildi.

---

¹ Jon Styuart Mill (1806–1873) – britaniyalik faylasuf va siyosiy arbob.

– Oliver, bas qil!

Men uning stuli yoniga cho'k tushib o'tirdim. U yana kitobga muk tushib oldi.

– Jenni...

U astagina kitobni yopdi, nari surdi va qo'llarini yelkamga qo'ydi.

– Oliver, o'tinaman sendan...

O'shanda ikki jilg'aning tutashmog'iday ko'hna sog'inch ila bir-birimizni suyib-ardoqladik.

***

Biz sira shoshmadik. Bir-birimizni biram erkataltdik, bir-birimizga biram erkalandik. Haqiqiy Jennining dilraboligi xayolimning ko'chasigayam kirmagandi. Lekin men o'zim-chi? Men ham halimdek iyib ketdim. Nahot chinakam Oliver Barret IV shunaqa muloyim bo'lса?

Shu asnoda Jennining bo'ynidagi kichkina tilla xochni ko'rib hayron bo'ldim. Xoch yechilmaydigan qilib zanjirchaga payvandlab qo'yilgan ekan. Men undan nega bo'yninga butcha taqib olganini, boz ustiga, zanjiri yechilmaydigan qilib mustahkamlanganini so'rading. U xoch onasiga tegishli bo'lganini, diniy aqida tufayli emas, marhumaning xotirasi uchun taqib yurishini tushuntirdi.

So'ng suhbat yana bizning munosabatlarimizga borib taqaldi.

– Menga qara, Oliver, seni sevishimni aytganmanmi?

– Yo'q, Jenni.

– Nega mendan bu haqda so'ramading?

– To'g'risini aytsam, biroz cho'chidim.

– Hozir so'ray qol unda.

– Meni sevasanmi, Jenni?

U menga nigoh tikdi-da, hech bir qaqajonlik qilmasdan, savolimga savol bilan javob qaytardi:

– O'zing nima deb o'ylaysan?

– Menimcha, ha. Umid qilsam bo'ladi.

Shunday deb, uning bo'ynidan o'pib oldim.

– Oliver?

- Ha?
- Seni yaxshi ko'rish ham gapmi?!
- Yo Tangrim, bu yog'i qandoq bo'ldi!
- Men seni jonimdan ortiq sevaman, Oliver!

6

Rey Stratton xo'p yaxshi yigit-da.

Balki, u daho emasdир, buyuk futbolchi emasdир (unga tezlik yetishmaydi), lekin u yaxshi qo'shni, sadoqatli do'st. Oxirgi kurs tamom bo'lguncha sho'rlik juda qiynalib ketdi-da! Eshik tutqichiga ilib qo'yilgan bo'yinbog'ni (xona bandligini bildiruvchi shartli belgi) ko'rganida, bechora dars tayyorlayman deb qayoqlarda tentiramadi deysiz! Albatta, uzzukun dars tayyorlolmasdi, ammo baribir qayerdadir vaqt o'tkazishi kerak-ku. Aytaylik, u kutubxonaga yoki Lamontga, juda bo'limganda, klubga borishi mumkin edi. Ammo Jenni ikkalovimiz universitet tartibotini buzib, shanbadan yakshanbaga o'tar kechasi menikida tong sahargacha qolib ketganimizda boyaqish qayerlarda tunadi ekan-a? Rey qo'shni xonalardan joy izlashga majbur bo'lardi. Yaxshiyamki, futbol mavsumi tugagan. Turgan gap, men ham Rey uchun shunday qilgan bo'lardim.

Ammo bundan Reyga nima naf? Burunlari men unga ishqiy sarguzashtlarimni mayda-chuydasigacha oqizmay-tomizmay gapirib bergen bo'lardim. Biroq endi u yaqin do'st sifatidagi ushbu huquqidан mahrum bo'lgandi. Bunisi yetmagandek, men unga Jenni ikkalamiz oshiq-ma'shuq ekanimizni ochiqchasiga tan olib aytganimcha yo'q. Men shunchaki xona kerak bo'lganda Reyga ishora berardim. U yog'ini o'zi tusmollab tushunib olaverardi.

- Hoy, jin urgur Barret, oralaringda nimadir bo'lyaptimi o'zi? – deb so'roq-savolga tutardi u.
- Reymond, sendan do'st sifatida iltimos qilaman – so'rama.
- Bu yog'i qanchadan tushdi, Barrett, kecha-yu kunduz,

jumadan tortib shanbagacha xonaga biqinib olsalaring! Nimadir bo'layotgandir-da.

– Shuni bilarkansan, nega so'raysan, Rey?

– Chunki bunda nedir nosog'lomlikni sezyapman.

– Nimasি nosog'lom ekan?

– Hammasi, Oliver, hammasi! Ilgarilar bunaqa bo'lmasdi-ku.

Ilgari akang qarag'ay Reyni hurmat qilarding, hammasini miridan sirigacha to'kib solarding. Hozirgi vaziyat esa adolatsizlikdan boshqasi emas. Hoy, yer yutgur, nimasiga uchding o'zi uning?

– Qulq sol, Rey. Bu chin muhabbat.

– Muhabbat?

– Bu so'zni haqoratdek tilga olma.

– Muhabbat? Sening yoshingda-ya? Seni o'ylab qo'rqib ketyapman.

– Nega qo'rqasan? Aqldan ozib qoladi, deb o'layapsanmi?

– Bo'ydoqliging bilan xayrashishingga to'g'ri keladimi, deymania. Emin-erkinliging uchun, hayoting uchun tashvishlanyapman.

| Boyaqish Rey. Rostakamiga xavotirlanyapti.

– Nima, yaxshi xonadoshdan ayrilib qolishdan qo'rqyapsanmi?

– Topgan gapingni qara-yu, ayrilib qolarmishman! Yana bitta qo'shni paydo bo'ldi-ku o'zi, qachon qarama, shu yerda hozir-u nozir.

Ayni chog'da konsertga bormoqchi bo'lib kiyinayotgandim, bahsga nuqta qo'yadigan fursat yetdi.

– O'zingni qiynama, Rey. Nyu-Yorkda bironta kvartira olamizda, har kecha qizlarni paypoqdek almashtiramiz. Hammasidan tatib ko'ramiz.

– Qanaqasiga qiynalmay? Ko'rib turibman-ku, boshingni aylantirib olibdi.

– Hammasi nazarat ostida, – dedim. – Xotirjam bo'l.

Bo'yinbog'imni to'g'rilab, eshikka yo'naldim. Biroq Rey o'ziniki dan qolmadi.

– Hoy, Oliver!

- Nima deysan?
- Nimadir bo'ldimi axir?
- Bor-e, toshingni ter...

***

Ushbu konsertda Jenni sahnada bo'ldi, men esa tomoshabinlar orasida. Bax jamiyati orkestri Beshinchi Brandenburg konsertini ijro etar, Jenni klavesin chalmoqda edi. Albatta, men avvallari uning klavesin chalganini eshitganman, ammo orkestr bilan tomoshabinlar oldidagi ijrosini ilk bora ko'rib turishim. O'tirgan joyimdan biram faxrlanib ketdim-ey! Fahmimcha, u hech bir nuqsonisz soz chalardi.

- Sen buyuk musiqachisan, – dedim unga konsertdan so'ng.
- Musiqagayam aqlari yetadigan bo'p qoptimi, chalamulla?
- Bunga keragicha aqlim yetadi.

Biz Danster kollejining hovlisida turardik. Aprel oqshomlaridan biri. Mana shunday oqshomlarda ko'klam Kembrijga ham yetib kelishiga ishona boshlaysan. Jennining mashshoq sheriklari yon-verimizda o'ralashib yurishibdi (ular orasida Martin Devidson ham bor – dam-badam ko'zlarini go'laytirib kaminaga nazar tashlab qo'yadi), shu bois ham Jenni bilan barmoqbosdi sozlar borasida bahslashib o'tirishdan ma'ni topmadim.

Biz daryo bo'yida sayr qila ketdik.

– Ko'zlarining katta-katta och, Barrett. Men yaxshi chalaman, lekin juda kiftini keltirib emas. Hatto universitet terma jamoasi darajasidayammas. Shunchaki binoyiday chalaman, xolos. Uqdingmi?

U o'zini xokisor tutayotganda bir paytda qanday qilib bahsga kirishish mumkin?

- Uqdim. Sen yomon chalmaysan. Shunday davom etaver.
- Kim meni davom ettirmaydi deyapti? Shuning uchun ham Nadya Bulanjedan saboq olmoqchiman-da.

Nimalar deyapti bu qiz? Dami ichiga tushib ketganiga qaragan-da, keragidan ortiqcha gapirib qo'ydi-yov.

- Kimdan?
- Nadya Bulanjedan. Mashhur musiqa muallimasidan. Parijda yashaydi.

Oxirgi gapini burnining tagida aytdi.

- Parijda, deysanmi? – so'radim hafsalam pir bo'lib.
- Bulanje xonim Amerikadan juda kam shogird oladi. Meni esa omadim chopdi. Beriladigan stipendiyasiyam mo'maygina ekan.
- Jennifer... Parijga ketasanmi?
- Men hech qachon Ovro'pada bo'limganman. Bu sayohatni orziqib kutyapman.

Men uning yelkalaridan shartta ushladim. Balki, sal qo'pollik qilgandirman, bilmadim.

- Qachon shunday qarorga kelding?

Umrida ilk marotaba u ko'zlarimga tik qarolmadi.

- Oliver, ahmoqliq qilma! – dedi u. – Bormasam bo'lmaydi.
- Nega bormasang bo'lmaydi?
- Universitetni bitirgach, har kim o'z yo'lidan ketadi. Sen huquqshunoslik maktabiga...

- Shoshma, shoshma. Nimalar deyapsan o'zi?

Endi u ko'zimga tik boqdi. Chehrasi ma'yus.

- Oliver, sen millionersan. Men bo'lsam ijtimoiy nolman.

Men hamon uning yelkalaridan tutib turardim.

- Har kim o'z yo'lidan ketadi, deganing nimasi? Biz birgamiz. Baxtlimiz.

- O'zingni go'llikka solmay qo'ya qol. Harvard – qorboboning sovg'a to'la qopchig'iday gap. Bu qopga istagan o'yinchoqni solib qo'yish mumkin. Yangi yil kelganda esa... – u tutilib qoldi, – ko'rpannga qarab oyoq uzatish lozim.

- Nima, sen Krenstonda otangning novvoxonasida non yopmoqchimisan?

Ruhim tushib ketdi.

- Pishiriqlar pishiraman, – deb gapimni to'g'riladi Jenni. – Innaykeyin, otamning ustidan kulishing shartmas.

- U holda meni tashlab ketma, Jenni. O'tinaman sendan.
- Mening stipendiyam-chi? Men hali umrimda biron marta ko'rmagan Parij nima bo'ladi?
- Bizning to'yimiz nima bo'ladi?
- Shu gapni aytarkanman, bir fursatga o'zim ikkilanib qoldim.
- Kim to'y haqida gapiryapti?
- Men gapiryapman.
- Sen menga uylanmoqchimisan? – U boshini bir tomonga egib, jiddiy turib so'radi: – Nega?

Men uning ko'zlariga nigoh tashladim.

- O'shangar.
- E, ha, – dedi u. – O'ta jo'yali sabab bu.

U mening qo'limdan ushladi (bu safar har doimgidek yengimdan emas) va biz sohil bo'ylab bir-bir qadam tashlab ketdik. Ortiqcha gap-so'zga o'rinn yo'q edi.

7

Massachusetts shtatidagi Ipswich shahri bizning universitetdan ulovda qirq daqiqalik yoki shuning atrofidagi masofada joylashgan – bu ob-havo va tezlikka bog'liq. Men bir necha marta bu masofani yigirma to'qqiz daqiqada "yer tishlatganman". Bostonlik bir korchalon bankir bu masofani yanada tezroq bosib o'tganini aytib qolgandi. Mabodo universitet va Barretlar yer-mulki o'rtasidagi masofani kimdir o'ttiz daqiqadan kamroq fursat ichida bosib o'tgani haqida gap ketsa, bilingki, bu gapda haqiqat bilan xayolot aralashib ketgan bo'lishi tayin. Axir, nima bo'lganda ham, 1-sonli katta yo'lda ham yo'Ichiroqlarga damo-dam duch kelasan. Shaxsan men yigirma to'qqiz daqiqani oxirgi nuqta deb bilaman.

- Namuncha vosvosga o'xshab haydamasang, – deb qoldi Jenni.
- Bu yerni Boston deydilar, do'ndiqcha, – deya javob qildim. – Bu yerda hamma vosvos. – Shu damda biz yo'Ichiroq oldida to'xtagandik.

– Bunaqada ota-onang bizni qiyima-qiyima qilguncha, sen o'zing tiriklayin go'rga tiqasan.

– Mening ota-onam, Jenni, risoladagidek odamlar.

Yashil chiroq yondi. O'n soniya o'tar-o'tmas soatiga oltmischa qaqrim tezlikda yelib ketardik.

– Hatto anovi Itdan tarqagan hammi?

– Kim?

– Oliver Barret uchinchi.

– Ha-a, u ham juda ajoyib inson. Senga darrov ma'qul bo'ladi.

– Sen qayoqdan bilasan?

– U hammaga yoqadi.

– Unda nega senga yoqmaydi?

– Chunki u hammaga yoqadi.

O'zi Jennini nega uyimizga olib kelyapman-a? Otamning oq fotihasiga zormanmi? Lekin, birinchidan, Jennining o'zi shuni xohladi ("Shunday qilish shart, Oliver, kitobida yozilgan"), ikkinchidan esa uchinchi raqamli Oliver mening xazinabonim edi – to'ppa-to'g'ri ma'noda shunday edi: u mening o'qishimga pul to'lardi.

Demak, yakshanbalik tushlikda bir dasturxon atrofida jamuljam o'tirarkanmiz-da. Kitobida shunday yozilgan ekan-ku.

Nihoyat Groton-stritga burildim. O'n yoshimdan beri mana shu muyulishlarda sira tezlikni pasaytirmay qatnayman.

– Uylar qani? – deb so'radi Jenni, atrofga alanglab. – Nuqlu daraxtlar-ku.

– Uylar daraxtlarning ortida.

Groton-stritdan yurganingda hushyor bo'lisingh shart, yo'qsa, burilishing kerak bo'lgan muyulishdan o'tib ketasan. O'sha kuni ham shunday bo'ldi. Uch yuz qadamcha o'tib ketganimizdan so'ng men shartta tormozni boshdim.

– Qayerdamiz? – deb so'radi Jenni.

– O'tib ketdik, – deb ming'irladim koyingancha.

Uyga yetib borish uchun uch yuz metrcha teskari yurganimizda nedir ramziy ma'no bordir? Sirasini aytganda, Barretlar yer-mulki-

ga yetib kelgach, tezlikni pasaytirdim. Groton-stritdan Dover-haus degan hashamatli uygacha qariyb bir kilometr masofa bor. Yo'l-yo'lakay boshqa imoratlar ham uchraydi. Birinchi marta yurilganda odam mutaassir bo'lishi turgan gap.

– Voybo', ana bunisiga qoyil! – oh urdi Jenni.

– Nima gap, Jenni?

– To'xta, Oliver! Moshinani to'xtat. Hazillashayotganim yo'q.

Men mashinani to'xtatdim. Jenni o'rindiqni changallab oldi.

– Quloq sol, men bu yerlarni shunchalik darajada qoyilmaqom deb xayolimgayam keltirmagandim.

– Qanchalik darajada ekan?

– Nima desam ekan... Juda zo'r joylar ekan-ku. Bas boylashaman, qullar ham ishlatsalarling kerak.

Men uning qo'lidan ushlamoqchi bo'ldim, ammo kaftim namlanganini sezib qoldim (odatda bunaqasi menda kamdan-kam uchraydi) va Jennini shunchaki gap bilan tinchlantirishga harakat qildim.

– Qo'yaver, Jenni. Hammasi joyida bo'ladi.

– Qaydam. Lekin hozir birdan meni Jenni Kavilleri deb emas, Ebigeyl Adamsga o'xshash ism-sharif bilan atashlarini, anglo-sakson qoni aralashgan oq tanli protestant mazhabidagi xonim bo'lishni xohlab qoldim.

Yo'ning qolgan qismini og'zimizga tolqon solib bosib o'tdik va mashinadan tushib katta eshikka yo'naldik. Men qo'ng'iroqni bosdim. To eshikni ochgunlaricha Jenni tag'in sarosimaga tushdi.

– Ke, qochib ketaylik!

– Aslo. Shu yerda qolib, jang qilamiz, – dedim qat'iy. Jenni hazillashmayotgandi.

Eshikni Florens ochdi. U Barretlar xonadonining keksa va sadoqatli oqsochi edi.

– Voy, o'zingizmisiz, janobi Oliver! – deya shodon qarshi oldi u meni.

Yo Parvardigor, meni shunday atashlarini jinimdan ham battar

yomon ko'raman – xuddi men bilan otam o'tasidagi tafovut borligini bo'rttirib ko'rsatishayotganday tuyuladi.

Florens ota-onam bizni kutubxonada kutishayotganini xabar qildi. Jenni devorlarga ilib tashlangan nasliy portretlarni ko'rib og'zi ochilib qoldi. Chunki portretlarning ba'zilari Jon Singer Sarjent¹ mo'yqalamiga mansub edi (xususan, Boston muzeyida o'qtin-o'qtin ko'rgazmaga qo'yilib turadigan Oliver Barret II ning surati). Lekin Jenni kutilmaganda shuni kashf qildiki, bobokalonlarimning hammasi ham Barret degan familiyada bo'limgan ekan. Barretlar urug'ining ayollar tomiriga mansub vakilalari munosib tur mush qurishganlardan so'ng Barret Uintrop, Richard Barret Syuell kabi zotlarni dunyoga keltirgan ekan. Ayniqsa, ular orasida ism-sharifida Barretlar qavmiga mansub ekanini bildiruvchi biron belgi bo'limgan Ebbot Lourens Laymen alohida ajralib turardi. U kimyogar sifatida Nobel mukofotiga sazovor bo'lgan edi.

– Yo qudratingdan! – dedi pichirlab Jenni. – Harvarddagи binolar nomlarining yarmi shu yerda-ku!

– Hammasi bo'limg'ur gap, – dedim g'ashim kelib.

– Syuell qayiq stansiyasigayam qarishdoshliging borligini bilmagan ekanman.

– Shunaqa, urug'imda tosh qotganlar-u to'nkalar yetarlicha topiladi.

Suratlar ilingan qatorning oxirida, shundoqqina kutubxonaga buriladigan yerda kattakon oynavand shkaf turardi. Unda sport musobaqalarida qo'lga kiritilgan mukofotlar saqlanardi.

– Ko'rib ko'zing quvnaydi-ya, – xitob qildi Jenni. – Bunaqa matohlar oltin va kumushga bunchalik o'xshaydi deb o'ylamagandim.

– Ular rostdan ham oltin va kumushdan.

– E qoyil-e! Senikimi bular?

– Yo'q. Uniki.

Oliver Barret III Amsterdamdagи Olimpiya o'yinlarida medal olmagani ma'lum. Biroq u eshkak eshish bo'yicha boshqa

¹ Jon Singer Sarjent (1856–1925) – amerikalik musavvir, mashhur botanik Charlz Sarjentning bir qorin nari akasi.

Bir muhabbat tarixi

musobaqlarda ulkan g'abalarni qo'lga kiritgan. Bir emas, juda ko'p marotaba. Uning yutuqlarini namoyish qiluvchi qolgan dalillar Jennining ko'z o'ngida tovlanib turardi.

– Ha, bouling o'yini uchun bunaqalari berilmaydi.

Keyin u mening oldimga suyak tashlamoqchi bo'ldi.

– Seniyam mukofotlaring bormi?

– Bor.

– Mana shu yerdami?

– Yo'q. Xonamda. Karavotimning tagida.

U menga tezgina nigoh tashladi va qulog'imga shivirladi:

– Keyin ko'rsatasan, xo'pmi?

Men unga javob qaytarmasimdan avval bizning gapimizni bo'lib qo'yishdi.

– I-ye, qani-qani, xush kelibsizlar.

Otam ekan.

– Assalomu alaykum, – deya salom berdim. – Tanishing, bu Jennifer...

– Bag'oyat xursandman.

Hali tanishtirishga ulgurmasimdan otam qizning qo'liga yopishib oldi. Bugun otam bankirlar libosida emasligini payqadim. Oliver Barrett III po'rim kashmiri sportcha pijakda savlat to'kib turardi. Odatda tosh niqob taqiladigan yuzida mug'ombirona tabassum o'ynoqlardi.

– Kiring-kiring, marhamat. Tanishing – Barret xonim.

Jenni yana bir favqulodda shodiyona kutardi – u Elison Forbes Barret bilan uchrashish baxtiga tuyassar bo'lib turardi.

– Mening rafiqam Elison, bu kishi esa – Jennifer...

Otam darrov Jenniferni tanishtirish huquqini o'zlashtirib oldi.

– Kalliveri, – deb o'rtaga suqildim otam uning familiyasini bilmasligidan foydalanib.

– Kavilleri, – deb andisha bilan to'g'riladi Jenni.

Men uning familiyasini aytishda umrimda birinchi va oxirgi marta adashdim.

– Xuddi "Cavalleria Rusticana" operasidagi kabimi? – deb so'ra-

di onam, garchi oliy ta'limdi tamomlamagan bo'lsa-da, o'qimishli ayol ekanini ko'rsatib qo'yish niyatida.

– To'g'ri, – deb jilmaydi Jenni. – Lekin biz qarindoshmasmiz.

Onam bilan Jenni bir-birlarining qo'llarini siqib ko'rishishdi. Bunaqa vaziyatlarda tilga olinadigan siyqa gaplardan gaplashilgach, hammamiz o'tirdik. Birpas jim bo'lib qoldik. Nima bo'layotganini anglashga urindim. Onam, albatta, Jennini, uning egnidagi libosini, o'zini tutishini, talaffuzini baholamoqda. Tan olish kerak, Jenni sira krenstoncha lahjasidan qutulolmasdi.

Jenni ham onamni tahlil qilayotgan bo'lsa, ajab emas. Aytishlaricha, qizlar tur mushga chiqayotgan odamlarini bilish uchun shunday qilishar ekan. Jenni Oliver Barret III ga ham baho berayotgani ehtimoldan xoli emas. Otamning mendan bo'yibalandligini payqadimikin? Egnidagi kashmiri libosi Jenniga yoqdimikin?

Oliver III, har doimgidek, zahrini menga sochdi:

– Ishlar qalay, o'g'lim? (U tengi yo'q suhbatdosh bo'la oladi.)

– Yaxshi, ser, judayam yaxshi.

Muvozanatni saqlash uchun onam Jenniga yuzlandi:

– Yaxshi yetib keldinglarmi?

– Ha, – deya javob berdi Jenni. – Ham yaxshi, ham tez keldik.

– Oliver doim tez haydaydi, – deb gap qistirib o'tdi otam.

– Sizchalikmas, – deya qarshi zarbaga o'tdim.

Qani, nima derkin?

– Ha, shunaqaga o'xshaydi.

Garov boy lashamanki, unaqa emas.

Har doim otamning tarafida bo'lgan onam suhbatni umumiy mavzuga burdi – yo musiqa, yo rassomlikdan gap ochdi, eslolmayman – uncha quloq tutmay o'tirgandim. Bir qarasam, qo'limda bir piyola choy paydo bo'lib qolibdi.

– Tashakkur, – dedim va qo'shib qo'ydim: – Tez orada yo'lga chiqamiz.

– Qanaqasiga? – Jenni gapimni anglamadi. Ular bu damda, adashmasam, Puchchini yoki shunga o'xshash kimdir haqida

Bir muhabbat tarixi

gurunglashishayotgandi. Shu bois mening gapim ularga erish tuyuldi, shekilli. Onam menga ilkis nigoh burdi (kamdan-kam kuzatiladigan hodisa).

- Ana xolos, tushlikka qolmaysizlarmi?
- Shu desangiz, ilojimiz yo'q-da, – dedim.
- Ha, albatta, qolamiz, – dedi Jenni men bilan bab-baravar.
- Men qaytishim kerak, – dedim men Jenniga jiddiy ohangda.

Jenni menga unsiz savol nazari bilan qaradi: "Nimalar deb aljirayapsan?"

- Tushlikka qolasizlar. Bu buyruq.
- Otamning yuzidagi soxta tabassum amirona ohangni zig'ircha yumshatolmadi.
- Biz qololmaymiz, ser, – deb takrorladim.
- Lekin biz qolishimiz kerak, Oliver, – dedi Jenni.
- Nega? – deb so'radim.
- Negaki, qornim ochqab ketdi, – deb javob berdi u.

***

Oliver III ning inon-ixtiyoriga bo'yin egib, dasturxon atrofida jamuljam o'tiribmiz. U boshini solintirib olgan. Onam bilan Jenni ham shu holatda. Men ham boshimni sal pastga tushirdim.

– Yetkazgan rizq-ro'zingga shukurlar bo'lsin, yo Yaratgan Egam. O'zing bizni haq yo'ldan adashtirma. Bandalaringga ehtiyojlari va istaklaridan bizni ogoh etib tur. Iso Masih nomi ila tavallo qilamiz. Omin.

O'zing kechir g'ofil bandangni – yer yorilmadi-yu, yerga kirib ketmadim. Shu safar o'zining taqvodorligini ko'z-ko'z qilmasa, osmon uzilib yerga tusharmidi? Jenni nima deb o'ylaydi? Vijdon hurmati, xuddi O'rta asrlar zamoniga tushib qolgandaymiz!

– Omin! – dedi onam. Ortidan Jenni ham takrorladi (faqat juda past tovushda).

Xayriyatki, tushlik mobaynida onamning oqsuyaklarga xos ravishda gapni gapga ulab ketish qobiliyatlarining sharofati bilan miq etmay o'tirmadik.

- Shunday qilib, ota-onangiz Krenstondan ekan-da, Jenni?
- Qisman. Onam Foll-Riverdan edi.
- Barretlarning Foll-Riverda zavodlari bor, – maqtanchoqliq qildi Oliver III.

– U yerda Barretlar butun boshli qashshoqlar avlodining qora mehnatidan foydalanishgan, – ilova qildi Oliver IV.

- O'n to'qqizinchi asrda, – aniqlik kiritdi Oliver III.

Onam bu raundda o'zining Oliveri ustunlik qilganiga mamnun bo'lib jilmaydi. Lekin xulosa chiqarishga hali erta.

- O'sha zavodlarni avtomatlashtirish rejasi nima bo'ladi? – deya javob zarbani yo'lladim.

Birpas sukutga toldik. Men qaltis zarbani kutayotgandim.

- Qahvaga toblaringiz qalay? – deya jonimizga oro kirdi Elison Forbes Barrett.

***

Biz kutubxonaga o'tdik. Bu yerda so'nggi raund bo'lmog'i kerak. Jenni ikkalamizning ertaga darslarimiz bor, otam bank-pankka borishi kerak. Onam esa biron-yarimta dabdabali marosimga borishni rejalashtirgan bo'lsa, ajab emas.

- Shakar solaymi, Oliver? – so'radi onam.

– Oliver qahvani hamisha shakar solib ichadi, azizam, – dedi otam.

- Faqat bugunmas, rahmat, – deya javob berdim. – Sut ham, shakar ham solmang, oyi.

Xo'sh, mana, har birimiz qo'limizda bir finjon qahva bilan o'rindiqlarga qulay o'rashib oldik. Bir-birimizga biron og'iz gap aytishga esa hushimiz yo'q. Shu dam suhbat uchun mavzu topdim.

- Ayt-chi, Jennifer, Tinchlik korpusi haqida nima deb o'ylaysan? – deb qiziqsindim.

Jenni qovog'ini uyib, menga jo'r bo'lishdan bosh tortdi.

- Hali ularga aytmaganmiding, Oliver? – xitob qildi onam otamga murojaat qilib.

- Hozir mavridi emas, azizam, – dedi Oliver III. Uning soxta

Bir muhabbat tarixi

tavozesida "Qani, so'ranglar menden, so'ranglar!" degan ma'noni uqish mumkin edi. O'zimni tiyib turolmadim.

– Nima gaplar o'zi, ota?

– Aytishga arzimaydi, o'g'lim.

– Aql bovar qilmaydi-ya, nega bunaqa deyapsan? – dedi onam (onam doim otam tarafida bo'lishidan ogohlantirgandim-a) va menga o'girilib, xushxabarni ma'lum qildi: – Otangni Tinchlik korpusining direktori etib tayinlashmoqchi!

– O'-o'-o! – dedim.

Jenni ham hayratini yashirolmadi, faqat u menden farqli o'laroq sevinib ketdi.

Otam o'zini shikastanafslikka soldi. Onam esa meni unga ta'zim qiladi, deb o'yladimi yoki shunga o'xshash xatti-harakat kutdimi, bilmayman. Lekin nega shunday qilishim kerak ekan? Axir, alaloqibat, uni davlat kotibi etib tayinlashgani yo'q-ku!

– Muborak bo'lsin, janob Barrett! – tashabbusni qo'lga oldi Jenni.

– Ha, tabriklayman, ser, – dedim men ham.

Onam bajonidil shu mavzuda gurung qilishni istayotgandi.

– Fahmimcha, bu ta'lim sohasida favqulodda tajriba bo'ladi, – dedi u.

– Ha, shubhasiz, – deya uning gapiga qo'shildi Jenni.

– Ha, – dedim shalvirab. – Shakarni uzatib yuborolmaysizmi, oyi?

– Jenni, uni davlat kotibi etib tayinlashgani yo'q-ku axir!

– Nima bo'lgan taqdirdayam, Oliver, ko'nglingni keng qilsang bo'lardi.

– Tabriklab qo'ydim-ku! Tag'in nima qilishim kerak edi?

– Juda katta muruvvat ko'rsatding-da o'ziyam!

– Ana xolos, sen nimani kutganding?

– E Xudoyim-ey, sening bu qiliqlaringdan ko'nglim ag'darilib tushay deyapti.

– Meniyam, – dedim.

Biz anchagacha miq etmay ketdik. Chidab turolmadim. Yorildim.

– Qaysi qilig'im uchun ko'ngling aynidi?

– Otangga nisbatan qo'pol muomalangdan.

– Uning o'zi-chi, ja-a qoyillatib qo'ygan yo'q-ku menga bo'lган muomalasini!

Shu joyida bilmayin bosdim tikanni! Jenni menga och bo'riday tashlandi. Axir men otaga muhabbat borasida qovun tushirib qo'ydim-da. O'rgildim italyancha nuqtayi nazaringdan! Nima emish, men o'z otamni zig'ircha hurmat qilmas ekanman.

– Qachon qarama, otangga beorlarcha munosabatda bo'lsan!

– E'tiboring uchun, Jenni, uni o'ziyam mendan qolishmaydi.

– Ishonchim komilki, qariyani yerga urish uchun hech narsadan toymaysan.

– Oliver Barret Uchinchini kamsitadigan hali onasining qornidan tushmagan...

Qisqa sukutdan so'ng Jenni gap qistirib o'tdi:

– Basharti, Jennifer Kavilleriga uylanadigan bo'lsang...

Mashinani yo'l chetidagi baliq pishiriladigan allaqaysi restoran oldida to'xtatishga o'zimni arang majbur qildim. Motorni o'chirib, Jenniga o'shqirib berdim:

– Sen rostdan ham otasiga achchiq qilib menga uylanadi, deb o'ylayapsanmi?

– Qisman ha, menimcha, – dedi u sokinlik bilan.

– Jenni, seni sevishimga ishonmaysanmi?! – deb qichqirdim tomog'im yirtilguday bo'lib.

– Ishonaman, – dedi u o'sha-o'sha past ovozda. – Lekin sen allaqanday ahmoqona yo'sinda mening past tabaqadan ekanligimniyam sevasan.

"Yo'q", degan javobdan boshqasini o'ylab topolmadim. Bir zumga Jenningsing gaplarida achchiq haqiqat bormikin, deb o'ylanib qoldim.

Unga qarab turib achinib ketdim.

...tashqa haqqim yo'q, Oliver. Lekin o'ylashimcha, jumashimda shunaqa bo'lsa kerak. Mana, masalan, men o'zim faqat nemmas, ismingniyam, tartib raqamingniyam yaxshi ko'raman.

U yuzini ters o'girib oldi. Men hozir yig'lab yuboradi deb o'yladim. Lekin u ko'z yoshi qilib o'tirmadi, o'z fikrini tamomlab qo'ydi:

– Bular ham sening bir qisming-da axir.

Men restoranning peshtoqiga yozilgan neonli yozuvga tikilib qoldim. Hammasidan ham Jennining mening ko'nglimga nazar tashlab, ichimda o'zim so'z bilan ifodalab berolmaydigan kechinmalarimni tushuna olish xususiyatini yoqtirardim. Xuddi hozirgidek. Ammo haqiqatning ko'ziga tik boqib, bekami-ko'st emasligimni tan olishimga jur'atim yetarmikan? Axir u ham o'zidagi, ham mendagi kamchiliklarni ko'ra oldi-ku. Yo Parvardigor, Jenniga qanchalik noloyiqman-a!

Nima deyishni bilmay boshim qotardi.

– Ustrisaga tobing qalay, Jenni?

– Jag'ingga musht yeishga tobing qalay, chalamulla?

– Roziman, – dedim.

U mushtumini tugib, yonog'imga asta mushtini tekkizib qo'ydi. Men uning mushtumchasini o'pib qo'ydim, keyin uning o'zini o'pmoqchi bo'lib intilgandim, u mening ko'ksimga qo'lini tirab, ashaddiy bosqinchiday buyruq berib qoldi:

– Moshinani hayda, chalamulla! Qani, bo'll! Tez!

– Xo'p bo'ladi-da, Jenni!

***

Otamning xavotiri, asosan, shoshma-shosharlik, sabrsizlik va hovliqmalikka borib taqalardi. Uning so'zları aniq esimda yo'g'-u, ammo Harvard-klubdagı tushlik paytida qulog'imga quyishga harakat qilib o'qigan pandnomasining ma'no-mohiyati yodimda qolgan – hamma gap mening shoshma-shosharligimda ekan. Men muloyimlik bilan allaqachon kap-katta odam ekanimni, xulq-atvorimni yuzimga solavermaslikni, umuman, hadeb dakki

beravermaslik kerakligini eslatdim. Shunga qaramay, otam hatto eng katta davlat arboblari ham vaqtı-vaqtı bilan asosli tanqidga muhtoj bo'l shini aytib o'tdi. Bu gapni otamning Ruzveltning birinchi hukumati tarkibida ishtirok etganiga oshkora shama deb qabul qildim... Biroq men F.D. Ruzvelt va uning AQSh Bankining islohotidagi roli haqidagi xotiralarga berilib ketishiga yo'l qo'yolmasdim. Shu bois indamay qo'ya qoldim.

Yuqorida aytib o'tganimdek, biz Bostondagi Harvard-klubda tushlik qilardik. Otamning tanbehiga ko'ra, men shoshib ovqatlanayotgan ekanman. Buning ma'nosi shuki, tevarak-atrofda odamlar ko'p, ular orasida otamning maktabdoshlari, mijozlari, muxlislari va hokazolar bo'lishi mumkin. Hammasi atayin uyushtirilgan, Xudo ursin, atayin qilingan. Agar qulq solinsa, "Ana, Oliver Barret kelyapti!" yoki "Bu mashhur sportchi Oliver Barret-ku!" deya pichirlashayotganini eshitish mumkin edi.

Xullas, o'tamizda yana-tag'in navbatdagi "aksilsuhbat" bo'lib o'tayotgan edi. Faqat bu safar ochiqchasiga gaplashib oldik.

Ota, Jennifer haqida biron nima demadingiz...

— Nimayam derdim? Qilar ishni qilib bo'psan-ku, yana nima deyishim kerak.

— Baribir ham, u haqida nima deb o'ylaysiz?

— Men Jenniferni ajoyib qiz deb o'ylayman. Ijtimoiy kelib chiqishiga qaramay, Redkliffga kirishga muvaffaq bo'libdi...

Otam javobdan qochyapti. Aslida, teng huquqli jamiyat haqidagi gaplarning bari safsata.

— Gapning po'stkallasini aytинг-qо'ying, ota.

— Xo'sh, gapning po'stkallasini aytadigan bo'lsam, bu yerda oyimqizning daxli yo'q. Hamma gap senda.

— Shunaqa deng.

— Sen isyon ko'taryapsan. Besh qo'lday ayon-ku bu.

— Hech aqlim yetmayapti, Redkliff universitetining chiroyli va aqlii tolibasiga uylanish qanaqasiga isyon bo'larkan? Tushunmayaman. Axir u aqildan ozgan xippi emas-ku...

- Yana kimlar emas, degin...
Obbo, yana boshlandi.
- Ota, sizga uning qaysi jihat yoqmayapti – katolikligimi yoqashshoqligimi?
- U men tomonga engashib, qariyib shivirlab javob berdi:
  - Sen nimasiga uchding?
  - Men o'rnimdan turib, chiqib ketgim keldi. Buni ochiq aytdim ham.
  - Joyingga o'tirib, erkakchasiga javob ber-chi, qani.
Men nima qilyapman unda? Yosh bolaga o'xshab gapiryapmani? Xotin kishiga o'xshabmi? Yoki sichqonchasiga chiyillayamanmi? Har holda, nima bo'lganda ham, joyimdan jilmadim.
  - Otam chiqib ketmaganim uchun o'zidan mamnun bo'ldi. Buni mening ustimdan qozonilgan yana bir g'alaba deb bildi, shekilli.
    - Men sendan faqat biroz shosmasligingni so'rayman.
    - Biroz deganingiz qancha?
    - Oldin huquqshunoslik maktabini tamomla. Agar his-tuyg'ularingiz haqiqiy bo'lsa, vaqt sinovidan eson-omon o'tadi.
    - His-tuyg'ularimiz haqiqiy, lekin nima jin urib birovning belgilab bergen sinovidan o'tishimiz kerak ekan?
  - Nima demoqchi ekanim ochiq-ravshan edi. Men unga bo'yin egishni istamasdim. Uning o'ziga ham, inon-ixtiyoriga ham. Meni yerga urmoqchi bo'lganiga ham, hayotimni nazorat qilmoqchi bo'lganiga ham.
    - Oliver, – deb yangi raundni boshladi otam. – Sen hali balog'atga...
    - Qanaqa balog'at? – deb og'ziga urdim.
    - Hali yigirma birgayam to'lmaoding. Qonun bo'yicha hali balog'atga yetgan odam hisoblanmaysan.
    - Bunaqa qonunga tupurdim!
  - Yonimizda o'tirgan xo'randa bu gaplarimni eshitishgani aniq. Hovurimdan tushirish uchun Oliver III g'azabnok shivirladi:
    - Agar o'shangan uyلانادиган bo'lsang, mendan umidingni uzaver! Bu ahmoqliging senga qimmatga tushadi.

– Ota, kim sizdan umid qilyapti o'zi?!

Men o'z hayotimni boshidan boshlash uchun uning hayotini butunlay tark etdim.

9

Endi Rod-Aylend shtatidagi Krenston shahriga borish masalasi qolgandi. Bu shahar Bostondan janubroqda joylashgan. Bostonning shimolidagi Ipswichdan hiyla olisroq. Jenniferni muvaffaqiyatsiz tarzda ota-onamga tanishtirganimdan so'ng uning otasi bilan tanishishdan yuragimni hovuchlab turardim. Axir meni oldinda Jenni yolg'iz farzand ekani, yarim yetim o'sgani va otasiga juda ham bog'lanib qolgani bilan o'ta chigallashib ketgan italyancha, o'rtayer dengizicha mehr-muhabbatga to'la ummon kutmoqda edi. Bundan kelib chiqadiki, psixologiya kitoblarida yozilmish hissiyotlar guldastasiga ro'para kelaman.

Ustiga ustak, tirikchilik uchun endilikda cho'ntagimda hemiri ham yo'q.

Bir soniyaga alpqomat italyan yigit – Krenstondagi qo'shni ko'chada istiqomat qiluvchi Olivero Barretoni ko'z oldingizga keltirib ko'ring. U quruq oylikka kun ko'ruvchi shaharning usta oshpazi janob Kavillerining huzuriga keladi-da: "Men sizning arzanda qizingiz Jenniferga uylanmoqchiman", deydi. Qizning otasi birinchi galda nimani so'raydi? (Turgan gap, u o'sha Barretodan "Jennini sevasanmi o'zi?" deb so'ramaydi, chunki Jennini bir ko'rgan odam undan ko'z uzolmay qoladi, bu yorug' kunday ravshan haqiqat.) Yo'q, janob Kavilleri taxminan mana bunday deb so'raydi: "Xo'sh, Barreto, rafiqangni bitingga boqmoqchimisan?"

Ana endi Barreto hammasi, nari borsa, uch yil davomida boshqacha bo'lishini: uning qizi kuyovini ta'minlashini aytganda, qalbi daryo janob Kavillerining xatti-harakatini tasavvur qilib ko'ramiz. O'sha janob Kavilleri Barretoning kavushini to'g'rilib

Bir muhabbat tarixi

qo'ymasmikin? Bordi-yu, bo'y-basti Barretonikidan past bo'lmasa, do'pposlab qolmasmikin?

Ont ichib aytamanki, xuddi shunday qiladi.

Bularni shuning uchun aytypmanki, may oyining yakshanba kunlaridan birida Jenni ikkalamiz 95-shosse bo'ylab janubga yo'l oqanimizda tezlikni oshirmsaslik to'g'risidagi yo'l belgilariga yuvosh qo'ydek rioxaniga qilganimga oydinlik kiritmoqchiman. Tezlikni oshirishimga o'rGANIB qolgan Jenni "Soatiga 45 chaqirimdan oshmasin", deb ko'rsatilgan joyda tezlikni soatiga qirq chaqirimga tushiranimda do'ng'llab norozi bo'la boshladi. Men mashina yaxshi sozlanmagan, deb javob berdim. U esa bu gapimga tirnoq-cha ishonmadidi.

***

– Yana bir marta gapirib ber, Jenni.

Jennining fazilatlari qatorida sabr-toqat deganlaridan umuman topilmasdi. Shungami, u o'zimga bo'lgan ishonchni mustahkamlashdan mutlaqo bosh tortdi. Bergan bema'ni savollarimga javob berishdan nariga o'tmadidi.

– Iltimos, Jenni. Oxirgi marta.

– Men unga sim qoqdim. Bor gapni aytdim. U o'key dedi. Ingliz tilida aytdi. Nega desang, garchi sen ishonmasang ham, takror aytaman, otam italyanchada bir nechta beadab so'kinishdan boshqa hech vaqoni bilmaydi.

– Lekin "o'key" degani nimasi?

– Bu qanaqasi bo'ldi? Harvard huquqshunoslik maktabi "o'key" degan so'zning ma'nosiniyam bilmaydigan kallavaramni o'z safiga qo'shib olgan, demoqchimisan?

– Bu huquqshunoslik atamasi emas-da, Jenni.

U qo'limdan ushladi. O'zingga shukur, loaqal mana shu ishorasini tushundim, biroq baribir ichimga chiroq yoqsa, yorishmasdi. Meni oldinda nimalar kutayotganini bilishim shart edi.

– "O'key" degani "Ha, mayli, bir amallab chidaymiz-da", degan ma'nonyiam bildiradi.

Haytovur, Jennining menga rahmi keldi, shekilli. U otasi bilan bo'lgan suhbatni yuzinchi marta takrorladiyov. Otasi xursand bo'libdi. Chinakamiga quvonibdi. Otasi, tabiiyki, qizini Redkliffga jo'natar ekan, qo'shnining o'g'li bilan nikohdan o'tish uchun qaytib kelishiga umid qilmagan (darvoqe, Jenni o'qishga kirishidan avval qo'shnining o'g'li qizning qo'lini so'ragan ekan). Avvaliga otasi bo'lajak kuyovning ism-sharifi Oliver Barrett IV ekaniga ishonmabdi. Jenni buning haqiqat ekanini tasdiqlagach, otasi o'n birinchi nasihatni buzmaslikni tayinlabdi.

- Bunisi qanaqa nasihat bo'ldi?
  - Otangning qulog'iغا lag'mon ilma, degan.
  - E, ha.
  - Bor gap shu, Oliver. Chin so'zim.
  - U borib-turgan qashshoqligimni biladimi?
  - Ha.
  - Mana shunisidan xavotirlanmayaptimi?
  - Har holda, endi sizlarni bog'lab turadigan umumiylilik bor.
  - Lekin cho'ntagimda aqcha bo'lsa, o'zini baxtiyorroq sezarmidi, deyman-da.
  - O'zing-chi? O'zing baxtiyor bo'lmasmiding?
- Shundan so'ng manzilga yetib bormagunimizcha g'ing demadim.

***

Jenni istiqomat qilgan ko'cha Hamilton bosh ko'chasi deb atalarkan. Uzunichakday cho'zilgan bu ko'chaning ikki tomoniga yog'och uylar tushgan, ularning oldida bola-chaqa uymalashib o'ynar edi. Ko'chaning har ikki tomonida nimjon-nimjon daraxtlar. Bu manzarani ko'rib, o'zimni boshqa mamlakatga tushib qolganda his qildim. Keling, hech bo'lmasa, tevarak-javonib tumonat odamdan iborat ekanidan boshlay. Ko'chada o'ynayotgan bolalaridan tashqari ayvonlarda butun boshli oilalar yalpayib o'tirib olishgan. Turq-tarovatlariga qaraganda, o'zlariga yakshanba kuni

Bir muhabbat tarixi

mashinamni qanday to'xtatib, qayerga joylashtirayotganimni tomosha qilishdan boshqa mashg'ulot topisholmagan ko'rindi.

Jenni mashinadan birinchi bo'lib sakrab tushdi. Shunisi qiziqliki, u Krenstonga kelib tovonidan o't chaqnaydigan darajada chaqqon bo'lib qoldi. Xuddi kichkina epchil chigirtkaning o'zginasi. Ayvonda o'tirgan tomoshabinlar yo'lovchim Jenni ekanini ko'rishganda hammalari uni quyuq salom-alik bilan kutib olishdi. Axir ularning tuprog'iga, kimsan, muhtarama Kavilleri xonim qadam ranjida qilgan edi-da! Bu shodiyona qichqiriqlarni eshitib, uyalganimdan mashinadan tusholmay o'tiraverdim. Nega desangiz, har qancha chiranjay, ularning xayollaridagi Olivero Barretoga sira o'xshamasdim.

– Yaxshimisan, Jenni! – yo'g'on ovozda hayqirdi allaqanday momo.

– Assalomu alaykum, Kapodipulo xonim, – javoban salom berdi Jenni. Men shartta mashinadan tushdim. Shunda ko'plab nigohlar menga qadalganini payqadim.

– Hoy, bu yigit kim bo'ldi? – deb so'radi Kapodipulo xonim.

Bu yerda yuzing-ko'zing demay masalani ko'ndalang qo'yisharkan-da.

– Hech kim, – javob berdi Jenni. Uning shu bir og'iz gapidan dadillandim.

– Bo'lsa bordir, – qichqirdi Kapodipulo xonim men tomonga qarab. – Ammo-lekin yonidagi qiz husni bir jahon-da!

– O'ziyam biladi, – dedi Jenni.

Keyin u ko'chaning bu tomonidagi qo'shnilarining ko'ngli uchun ularga o'girildi.

– O'ziyam biladi, – deb takrorladi boshqa guruh ishqibozlari uchun. Keyin mening qo'limdan tutib (men bu yerda yot-begona edim), Hamilton ko'chasidagi 189A raqamli uyning pillapoyalaridan yuqoriga ko'tarildi.

Men o'zimni o'ng'aysiz sezardim.

Men xoda yutganday bir joyda turaverdim.

– Tanishinglar. Bu mening otam, – dedi Jenni.

Yoshi qirqdan o'tgan, bo'yи taxminan 175 santimetr, vazni 75 kilogramm bo'lgan alpkelbat Fil Kavilleri menga qo'lini uzatdi.

Men qo'lim qattiq qisilganini his qildim.

– Siz bilan tanishganidan xursandman, ser.

– Fil, – deb gapimni tuzatdi u. – Shunchaki Fil.

– Fil, ser, – deb takrorladim hamon uning qo'lini silkib.

Kamiga, yuragimni vahm bosdi. Chunki janob Kavilleri qo'limni qo'yib yuborib, qiziga o'girildi-da, qo'qqisdan hayqirdi: "Jennifer!"

Bir lahma qotib qoldik. Keyin ota-bola bir-birlarini quchoqlab, bag'irlariga qattiq boscilar. Bu sahnaga birdan-bir izoh sifatida (endi arang eshitiladigan tarzda) janob Kavilleri nuqul bir so'zni takrorlardi: "Jennifer, Jennifer!" Uning universitet ta'limini olgan qizining bu xitobga bergen yagona javobi ham birgina so'zdan iborat edi: "Fil, Fil!"

Turgan gap, men bu yerda ortiqcha edim.

***

O'sha kuni nozik tarbiya ko'rGANIM joniMga oro kirdi. Bolaligim-dan og'iz to'la ovqat bilan gaphirish odobdan emasligini uqtirib kelishgan. Modomiki, Fil bilan Jenni og'zimni ovqatga to'ldirishga kelishib olishgan ekan, deyarli churq etmadim. O'sha kuni italyan-chapirojnyiylarni liqqa-liqqa yutish bo'yicha rekord qo'ydimov. Keyinroq ota-bola Kavillerilarni qoyil qoldirib, shirinliklarning qaybiri nega yoqqanini birma-bir sanab o'tdim (xonardon sohibining ko'ngli uchun har biridan ikkitadan tatib ko'rgandim).

– O', bu yigit o'key ekan, – dedi Fil qiziga.

Bu nimani anglatishi mumkin edi?

Yo'q, endi menga "o'key" nima deganini tushuntirib o'tirishning hojati yo'q edi. Men bir narsani bilishni istardim, xolos: nima karomat ko'rsatibmanki, shunday marhamatga sazovor bo'ldim?

Filning sevimli pirojnyiylarini maqtaganim uchunmi? Yoki uning

qo'lini qattiq qisib qo'ydimmi? Yoki boshqa hunar ko'rsatdim-mikan?

– Aytgandim-ku, Fil, u o'key deb, – dedi Jenni.

– Shuni ayt, judayam o'key ekan, – javob berdi otasi. – Lekin o'z ko'zim bilan ko'rishim shart edi. Endi ishondim. Oliver!

U menga yuzlangandi.

– Labbay, ser?

– Fil.

– Labbay, Fil, ser?

– Sen o'key ekansan.

– Rahmat, ser. Sizdan judayam minnatdorman. Rost. Qizingizga qanday munosabatda ekanim o'zingizga ayon, ser. Qolaversa, sizgayam.

– Oliver! – gapimni bo'ldi Jenni. – Jin chalgur, imtihonda g'o'ldirayotgan tentak chalamullaga o'xshab javob berishni bas qil.

– Jennifer! – deb uning og'zidan gapini oldi janob Kavilleri. – Tilingni tiy. Axir bu kishi aziz mehmonimiz.

***

Tushlik mahali (pirojniylar shunchaki ishtaha ochish uchun ekan) Fil men bilan jiddiy gaplashib olmoqchi bo'ldi. Tag'in qanday mavzuda deng. U Oliver III bilan Oliver IV ni yarashtirib qo'yish fikriga chippa yopishib oldi.

– Qani, telefonda bir gaplashib qo'yishsa qarshilik qilmasang, ota bilan ota gaplashgandek, bu yog'ini do'ndirib beraman.

– Keragi yo'q, Fil. Vaqtini behuda sarflashning nima keragi bor?!

– Ota o'z farzandidan voz kechib turgan bir paytda qo'l qovushtirib o'tirolmayman-kul! Yo'q, bunaqasi ketmaydi.

– Men ham undan voz kechganman, Fil.

– Men bu gapni bir eshitdim, qayta eshitmay! – oglantirdi u hazilakamiga jahli chiqmay. – Otaning mehr-muhabbatini qadrlash va hurmat qilish kerak. Bu kamdan-kam uchraydigan xislat.

– Ayniqsa, bizning oilamizda, – deya luqma qistirdim.

Jenni oshxona bilan yemakxona o'rtasida zir qatnab yugurgani uchun deyarli suhbatga aralashmasdi.

– Qani, raqamini ter-chi, – o'zinikida turib oldi Fil, – oshni pishirib beraman.

– Yo'q, Fil. G'isht qolipdan ko'chgan.

– Qo'ysang-chi, Oliver. Mana, ko'rasan, sarimoyday erib ketadi. Men aytypmanmi, demak, erib ketadi. Cherkovga boriladigan payt...

Shirinak uchun likopchalarni terib chiqayotgan Jenni tilga kirdi:

– Fil!

– Nima deysan, Jenni?

– Shu, cherkov masalasida...

– Xo'sh?

– Xullas, bizning xohishimiz yo'qroq, Fil.

– Qanaqasiga? – tushunmadи janob Kavilleri va Jennining gapini sal noto'g'ri anglab, uzrxohlik bilan menga o'girildi: – Men, haligi, albatta, katolik cherkovi bo'lishi shart, demayapman, Oliver. Biz katolik ekanimizni Jennifer senga aytgan bo'lsa kerak. Lekin men sizlarning cherkovingizni nazarda tutgandim, Oliver. Menimcha, bunday nikohga har qanday cherkovda oq fotiha berilaversa kerak.

Men Jenniga nigoh tashladim. U, aftidan, bu muhim mavzuda telefon orqali otasi bilan gaplashib ko'rмаган, shekilli.

– Oliver, birdaniga hamma gapni aytib, boshini og'ritmay degandim, – deb tushuntirgan bo'ldi Jenni.

– Nimalar deyapsizlar o'zi? – deb so'radi shirinsuxanlik bilan janob Kavilleri. – Qani, ichingizdagи bor gapni to'kib-solinglar-chi.

Negadir ayni shu damda Kavillerilar xonardonining oshxonasing tokchasida turgan Mo'tabar Mariyaning chinni haykalchasiga ko'zim tushdi.

– Hamma gap mana shu oq fotihada, Fil, – dedi gapni cho'zib Jenni.

– Tushunarli, Jenni. Xo'sh, innaykechin-chi? – deb so'radi janob Kavilleri eng yomonini kutib.

– Biz bunga, nima désam ekan, panja orasidan qaraymiz, Fil, –

dedi Jenni va najot kutganday menga qaradi. Men unga nigohim bilan dalda berdim.

– Xudogami?

Jenni bosh irg'adi.

– Men tushuntirib bersam maylimi, Fil? – deb so'radim.

– Qani, so'yla.

– Jenni ikkalamiz Unga ishonmaymiz. Shu bois riyokorlik qilishniyam istamaymiz.

O'yashimcha, bunday so'zlarni men aytganim uchungina janob Kavilleri arang chidab turdi. Yo'qsa, Jenniga o'shqirib berishi aniq edi. Jenni shapaloq yeb olishi ham mumkin edi. Lekin endi janob Kavilleri o'zini begonadek his qila boshladi. U na menga, na qiziga yuz burishga yuragi betlamasdi.

– Nimayam derdim, juda soz, – dedi u uzoq sukutdan so'ng. – Unday bo'lsa, marosimni kim o'tkazishini bilsam bo'ladimi?

– Biz o'zimiz, – dedim.

U qiziga ajablanib qaradi. Jenni "Ha, shunday", degandek bosh irg'adi.

Janob Kavilleri tag'in og'ziga talqon solib oldi, so'ngra yana bir bor "Juda soz", dedi-da, mendan bo'lajak huquqshunos sifatida bunday nikoh haqiqiy hisoblanadimi-yo'qmi, deb so'radi.

Jenni bizning marosimimizda kelin-kuyov bir-birlariga ko'ngillari-dagi gaplarni aytar ekan, universitet ruhoniysi ham ("E, ha, ruhoniy deng..." deb g'o'ldiradi Fil) ishtirok etishini tushuntirdi.

– Kelin ham gapiradimi? – deb so'radi janob Kavilleri go'yo shu narsa uning ko'ngliga taskin beradigandek.

– Fil! – xitob qildi Jenni. – Nahot men ammamning buzog'iday lallayib turgan vaziyatni tasavvur qilish mumkin bo'lsa?

– Yo'q, chirog'im, – deya javob qildi janob Kavilleri siniq tabassum qilib. – Sen qachon qarama javrab turishing kerak-ku.

Kembrijga qaytar ekanmiz, Jennidan uchrashuv qanday o'tgанини so'radi.

– Durust, – deb javob qildi u.

10

Harvard huquqshunoslik maktabi dekani o'rinnbosari janob Uilyam F. Tompson qulqlariga ishonmadi:

- Men noto'g'ri eshitdimmi, janob Barret, a, labbay?
- Yo'q, janob.

Buni birinchi marta aytish qiyin kechdi. Takrorlash esa undan battar og'ir bo'lди.

- Kelasi yili menga stipendiya kerak bo'ladi, janob.
- Rostdanmi?
- Shuning uchun huzuringizga keldim, janob. Axir siz moliyaviy yordam jamg'armasini boshqarasiz, shunday emasmi?
- Shunday, lekin bu juda g'alati-ku. Sizning otangiz...
- Endi uning bu ishlarga daxli yo'q.
- Ma'zur tutasiz? - janob Tompson ko'zoynagini yechib, bo'yinbog'ining uchi bilan shishalarini arta boshladi.
- O'tamizdan ola mushuk o'tgan.

Jahob Tompson ko'zoynagini qayta taqib, faqat dekan va ularning muovinlariga xos bo'lgan g'ishtbashara nigoh bilan menga tikildi.

- Juda chatoq ish bo'libdi, janob Barret, - dedi u. Kim uchun, deb so'rashimga bir bahya qoldi. Bu nusxa g'ashimga tega boshladi.
- Ha, janob, - deb tasdiqladim. - Juda chakki ish bo'lди. Shuning uchun sizga murojaat qilyapman, janob. Bir oydan keyin uylanaman. Er-xotin ikkalamiz yozgi ta'tidayam ishlaymiz. So'ng Jenni, keliningizning ismi shunday, xususiy maktabga muallima bo'lib ishga joylashadi. Bu tirikchilikka yetib turadi-yu, ammo ta'lif to'loviga yetmaydi. Sizning maktabingiz ancha qimmat turadi axir.

- Hm-m, shunaqa, - deb ming'irladi u. Tamom-vassalom. U, nima, aqli noqislik qilyaptimi? U nima deb o'layapti o'zi - qo'llim kaltalik qilmaganda, uning oldiga kelib yurmasdim-ku.
- Janob Tompson, menga stipendiya kerak, - dedim unga uchinchi marta uqtirmoqchi bo'lib. - Bankdagi hisobimda bir

miriyam qolmadi. O'zim esa allaqachon talabalar ro'yxatiga kiritib qo'yilganman.

– Ha-ha, tushunaman. Lekin stipendiyaga ariza berish muddati o'tib ketgan, – dedi u nihoyat o'ziga kerakli bahonani ro'kach qilib.

Bu pastkashni nima qoniqtiradi o'zi? Barretlar xonadonining oilaviy mojarosini batafsil tasvirlab beraymi? Yoki janjal ko'tarishimi ni istayaptimi? Nima xohlaydi bu ilonning yog'ini yalagan?

– Janob Tompson, sizning mактабингизга qadam qo'yganimda, bunaqa bo'lishini bilmagandim.

– Shubhasiz, janob Barrett, lekin sizga shuni ma'lum qilishim kerakki, ma'muriyatimiz oilaviy ixtiloфaringizga aralasholmaydi. Takror aytaman, juda chatoq ish bo'libdi.

– Mayli, zorimiz bor-u, zo'rimiz yo'q, – dedim o'rnimdan turib.
– Nimaga shama qilayotganingizni ko'rib-bilib turibman. Lekin men mактабингиз Barret-xollni qo'lga kiritishi uchun otamning oyo-g'iga bosh urmoqchimasman.

Tashqariga chiqib ketayotganimda janob Tompsonning po'n-g'illaganini eshitdim:

– Buadolatdan emas.

Men uning gapiga butunlay qo'shilaman.

11

Jenni chorshanba kuni diplomini qo'lga kiritdi. Diplom topshirish marosimida qatnashish uchun Kembrijga Krenston va Foll-Riverdan Jennining ko'plab qarindosh-urug'lari tashrif buyurdi, hatto Klivlenddan bitta xolasi ham keldi. Oldindan kelishib olganimizday, meni bo'lajak kuyov sifatida tanishtirishmadi. Jenni ham nikoh uzugini taqmadi. Tag'in, to'yga aytishmadi, deb vaqtidan oldin arazlab yurmasliklari uchun shunday yo'l tutdik.

– Klara xola, bu mening do'stim Oliver, – dedi Jenni, keyin qo'shib qo'ydi: – U hali kollejni tamomlamagan.

Kavillerilarning qarindosh-urug'lari bir-birlarining biqiniga turtib

qo'yishar, pichir-pichir gaplashishar, turli gumonlar qilishar, ammo na Jennidan, na Fildan tayinli bir javob eshitolmay lol-u hayron edilar. Janob Kavilleri ikki esini yeganning sevgi tarixini muhokama qilishdan qutulgani uchun boshi osmonda edi.

Payshanba kuni men ham Harvard universitetining diplomini olib, Jenni singari akademik maqomiga erishdim. Qolaversa, kursning yetakchisi bo'lganim bois bitiruvchilarning oldingi safida turdim. Xullas, kamina a'llo baholar bilan diplomni qo'lga kiritgan eng zo'r supermiyalardan ham oldingi qatorda yurdim. Sal qolsa, bu kalondimog'larga mening yetakchiligidim o'z nazariyamning to'g'riligini isbotlashini aytib yuboray dedim. Mening nazariyam shundan iborat ediki, stadionda o'tkazilgan bir soat kutubxonada ikki soat o'tirishdan afzal. Lekin tilimni tiydim – shod-xurramlik hammaga tatisin.

Diplom topshirish marosimida Oliver Barret III bormidi-yo'qmidi, o'lay agar, bilmayman. Bitiruv kuni universitet hovlisida o'n yetti ming nafardan kam odam yig'ilmaydi. Albatta, men odamlarni durbin orqali birma-bir ko'zdan kechirganim yo'q. Menga berilgan ikkita ota-onalarga atalgan taklifnomani Fil bilan Jenniga tutqazgandim. Hech bir istisnosiz, otam 1926-yilgi bitiruvchilar bilan birga o'tirishi mumkin edi. Lekin bundan unga nima naf? O'sha kuni banklar ochiq edi-da.

***

Biz o'sha haftaning yakshanbasidayoq turmush qurdik. Jenning qarindoshlarini taklif qilmaganimizning sababi shu ediki, bu marosimning diniy urf-odatlardan xoli bo'lishi taqvodor katoliklar uchun juda azobli sinov bo'lishi turgan gap edi.

Nikoh marosimimiz Harvardning orqabet qismidagi Fillips-Bruks-haus deb nomlangan ko'hna binoda bo'lib o'tdi. Marosimni kollej ruhoniysi Timoti Bloelt boshqardi. Tabiiyki, bu quvonchli kunda Rey Stratton, shuningdek, Eksterdag'i maktabdosh og'aynim, Harvardni tashlab Amxyorstni afzal ko'rgan Jeremi Naum ham

ishtirok etdi. Jenni esa universitetda birga o'qigan dugonasi, yana ko'ngilchanlik qilibmi, Redkliff kutubxonasida birga ishlagan huv o'sha mirzaterak qizni ham chaqirgandi. Albatta, Fil ham qadam ranjida qilgandi.

Filni Rey Strattonga topshirdim. Shu ma'nodaki, boyaqish qariya ortiq darajada qattiq hayajonlanib ketmasligi uchun undan ko'z-quloi bo'lishni tayinlagandim. Ammo Fil qolib, Strattonning o'zini tinchlantirishga to'g'ri keldi! Ikkovlon bir-biriga suyanib bu qo'l bola nikoh (Filning tili bilan aytganda) ko'z ko'rib, quloi eshitmagan dahshatli filmga aylanadi (Stratton shunday bashorat qilardi), deb ishonishardi. Bunga sabab, Jenni bilan men bir-birimizga ikki og'iz dil izhori qilishimiz kerak edi.

Ochig'ini aytganda, Jennining musiqa darslariga birga qatnaydigan dugonasi Mariya Rendoll Erik Levenson degan arxitektor talabaga turmushga chiqqanda bu marosim qanday o'tishini o'z ko'zimiz bilan ko'rgan edik. Marosim juda chiroyli o'tgandi. Biz ham shu tarzda nikohdan o'tishni ko'nglimizga tugib qo'ygandik.

– Tayyormisizlar? – so'radi ruhoni.

– Ha, – deb javob berdim ikkimiz uchun ham.

– Do'stlar! – dedi janob Blovelt mehmonlarga yuzlanib. – Biz bu yerga ikki yoshning turmush qurayotganiga guvoh bo'lish uchun yig'ildik. Qani, ushbu muqaddas daqiqalarda ular bir-birlariga ne so'zlarni aytishlariga bir quloi solaylik.

Birinchi bo'lib kelin tilga kirdi. Jenni menga o'girildi va o'zi tanlagen she'rni o'qib berdi. She'r juda ta'sirli edi, balki Jennining og'zidan Elizabeth Barrett Brauningning soneti yangragani uchundir.

Ko'z qirim bilan Fil Kavilleriga nazar tashladim. U bo'zdek oqarib ketgan, lablari titrar, ko'zlarida hayrat va mehr-muhabbat zuhur bo'lgan edi. Jenni ibodat so'zlariga o'xshash sonetni o'qib tugatdi.

Navbat menga keldi. Men qizarmay-bo'zarmay o'qib berishim mumkin bo'lgan she'rni topishim qiyin bo'ldi. Demoqchimanki, qoqqan qoziqday turvolib, qayoqdagi yo'q yig'loqi safsatani

lattachaynarlik qilib aytmayman-ku! Shunday bo'lsa-da, Uolt Uitmenning "Katta yo'l qo'shig'i"dan olingen parcha dilimdag'i kechinmalarni ochiq-oshkora ifodalab berdi.

She'rni o'qib bo'lib, jim qoldim. Xonaga ajib bir sukonat cho'kdi. Rey Stratton menga uzukni uzatdi va Jenni ikkalamiz – hech kimning ortidan takrorlamasdan – er-xotinning bir-biriga sadoqati haqidagi ahdi paymonni aytdik, bir-birmizni to o'limga qadar sevishga va qadrlashga ont ichdik.

Massachusetts shtati tomonidan berilgan vakolatga ko'ra janob Timoti Blovelt bizni er-xotin deb e'lon qildi.

***

Agar yaxshilab o'ylab ko'rilsa, bizning o'yindan keyingi bazmimiz, Stratton aytganiday, bama'ni bema'nilikka aylanib ketdi. Jenni ikkalamiz an'anaviy shampanni rad etdik va kamchilik bo'lganimiz uchun Kroninning qovoqxonasiga yo'l oldik. Jim Kronin "aka-uka Klirilar zamonidan beri Harvardning eng ulug' xokkeychisi" hurmati uchun o'zi yelib-yugurib xizmat qildi.

– Bekorlarning beshtasini yebsan, – dedi Fil Kavilleri stolga mushti bilan urib. – U Klirilardan ham zo'rroq, hammasi bir bo'lgandayam unga teng kelolmaydi.

Modomiki, janob Kavilleri Harvard terma jamoasi ishtirokidagi biron ta ham xokkey matchida bo'lмаган екан, о'ylashimcha, у Bobbi va Billi Kliri qanchalik muz ustida mohirona sirpanishmasin, о'zining suyukli qiziga uylandish ularga nasib etmaganini nazarda tutdi. Gapning qisqasi, hammamiz allaqachon otib olgandik.

Men Fil hisob-kitob qilishiga qarshilik bildirmadim. Buning evaziga Jennidan farosatim uchun kamdan-kam yangraydigan maqtovga sazovor bo'ldim: "Boqsa, odam bo'lasan, chalamulla".

Oxirida Filni avtobus bekatiga kuzatib qo'yidik. Rosa yig'i-sig'i qilibmiz o'ziyam – Fil, Jenni, ehtimol men ham. Hech nima esimda qolmagan, faqat kimdir xo'ng-xo'ng yig'lagani yodimda.

Xullasi kalom, tilaklar-u oq fotihalardan keyin Fil avtobusga o'tirdi, biz esa u ko'zdan g'oyib bo'lguncha qo'l silkib qoldik. Ana o'shandagina qoyilmaqom haqiqat miyamga urib qoldi.

Bir muhabbat tarixi

- Jenni, endi biz qonuniy er-xotinmiz.
- To'ppa-to'g'ri, endi men senga istaganimcha shang'illashim mumkin.

12

Basharti, birgalikda o'tkazgan turmushimizning dastlabki uch yilini bir so'z bilan ta'riflash kerak bo'lsa, bu so'z – tejamkorlik bo'lardi. Har on tirikchilik uchun qayerdan pul topsak ekan, deb bosh qotirardik. Ro'zg'orni uchma-uch eplab turardik. Bunda hech qanaqa xomxayollarga o'r'in yo'q edi.

Umar Xayyomning mashhur ruboysi yodingizdadir? Qo'lingda bir dasta she'r, bir tishlam non va bir ko'za may bilan daraxt soyasida yotishdan-da ortiqroq rohat bormi?! Endi esa bir dasta she'r-larni Skotning trestlar haqidagi monografiyasiga almashtirib ko'ring-da, bu go'zal shoirona manzara mening hayotimga qanday tirkalishini tasavvur qiling. Oromijon manzarami? Yo'q, azob-uqubatdan o'zgasi emas. Meni bir xil savollar qiynashda davom etardi: o'sha "Trestlar" qancha turadi, uni sahhoflardan arzongarovga sotib olsa bo'lmasmikin, nonga, qarzlarni uzishga qayoqdan pul topsam ekan?

Shunday. Hayot o'zgarmoqda. Endilikda eng oddiy masalani ham miyamga o'rnashib olgan byudjet komissiyasi sinchiklab ko'rib chiqishi kerak bo'ladi.

- Oliver, bugun oqshom Bekketni ko'rgani bormaymizmi?
- Uch dollar.
- Ya'ni?
- Ya'ni bir yarim dollar sening chiptangga, bir yarim dollar mening chiptamga.
- Bu "Ha" deganingmi yo "Yo'q" deganingmi?
- Unisiyam, bunisiyammas. Bu uch dollar degani.

***

Asal oyimizni atrofimizda yigirmata bola-baqra bilan kemada o'tkazdik. Boshqacha qilib aytganda, ertalab soat yettidan to

yosh yo'lovchilarimizning joniga tekkuncha men "Rods" turidagi o'ttiz olti futli¹ yaxtada to'lqinlar bag'rini tilib boraman. Jenni esa "Pekod" yaxta klubida bolalarga andarmon bo'ladi.

Bizni Dennis bandargohida joylashgan Keyp-Koddagi muassasa ishga yolladi. Bu muassasa kattakon mehmonxona, plyaj va ijara beriladigan o'nlab kulbalarga ega edi. O'shanday mo'jaz kulbalarning birida men xayolan xotira taxtasiga shunday deb yozdim: "Bu yerda Oliver bilan Jenni ishq-muhabbat ummoniga sho'ng'ib tunab qolishgan".

Lekin gapning o'g'il bolasini aytganda, ikkalovimizga ham tan berish kerak – uzzukun mijozlarga oyog'imiz olti, qo'llimiz yetti bo'lib xizmat qilganimizdan keyin ham (daromadimizning asosiy qismini ular beradigan choychaqlar tashkil qildi) er-xotin bir-birimizga g'amxo'rlik qilishga o'zimizda kuch topa olardik. Men "g'amxo'rlik" dedim, negaki Jenni Kavillerini sevish va uning suyuklisi bo'lishni bundan ortiq so'z bilan ta'riflab berolmayman. Ma'zur tutgaysiz, men Jenni Barrett demoqchi edim.

***

Keyp-Kodga jo'nashdan avval Kembrij shimolidan arzon bir kvartirani ijaraq oldik. Garchi uy rasman Sommerville shahrining bir chekkasida joylashgan bo'lsa-da, men bu yerni "shimoliy Kembrij" deb atayverdim. Jennining aytishiga ko'ra, "sharti ketib, parti qolgan" kottejni ikki oilaga mo'ljallab loyihalashtirishgan ekan, keyinchalik esa to'rt kvartirali qilib o'zgartirishibdi. Bizdan kvartiraning asl bahosidan ancha oshiqcha olishdi, ammo na iloj, o'qishni endi bitirgan bechoralarning qo'lidan nima ham kelardi? Bu yog'i bozor iqtisodiyoti bo'lsa!

– Quloq sol, Oliver, o't o'chiruvchilar bu kulbayi vayronani nega muhrlashmagan ekan? – deb so'radi Jenni.

– Ichkariga kirishga qo'rqishgandir-da.

– Men ham qo'rqtyapman.

¹ *Fut* – 30,48 sm ga teng uzunlik o'lchovi.

Bir muhabbat tarixi

– lyunda ja-a botir eding-ku.

Bu gap Kembrijga qaytganimizdan so'ng, sentyabr oyida bo'lib o'tayotgan edi.

– U paytda hali erga tegmagandim. Endi esa erli ayol sifatida mulohaza qilib ko'ssam, bu boshpvana har taraflama xavfsiz emas ekan.

– Unda nima qilmoqchisan?

– Erim bilan gaplashib ko'raman, – dedi ü. – Biror ilojini topar.

– Menga qara, sening ering menman.

– Rostdanmi? U holda bir isbotla-chi!

– Qanaqasiga? – deb so'radi, ichimda esa: yo'q, faqat ko'chada emas, deb o'ylardim.

– Meni ko'tarib ostonadan ichkariga olib kir.

– Nima, sen mana shu bema'ni irim-sirimlarga ishonasanmi?

– Sen oldin olib kir-chi, u yog'ini o'ylab ko'raman.

Yaxshi, aytganicha bo'la qolsin. Men Jennini dast ko'tarib, beshta pillapoyadan ko'tarilib, po'saxonada to'xtadim.

– Nega to'xtading? – deb so'radi Jenni.

– Hali ostonadan o'tmadikmi?

– Yo'q, bu yer ostona emas!

– Mana, qo'ng'iroqning yoniga ism-sharifimiz ko'rga hassaday qilib yozib qo'yilgan-ku.

– Bu yer haqiqiy ostona emas. Qani, tepaga olib chiq meni, munkillama cholginam!

Haqiqiy ostonagacha yana yigirma to'rtta pillapoya bor edi, yarmiga yetganimda nafasimni rostlash uchun to'xtashga majbur bo'ldim.

– Nega muncha og'iisan?

– Rafiqam og'iroyoq bo'lishi mumkin, degan gap xayolingga kelmadimi?

Bu savoldan nafas rostlashim yengillashib qolmadi.

– Jiddiy gapiryapsanmi?

– I-ye, qo'rqib ketdingmi?

– Yo'g'-e.

– Aldama, chalamulla.

– Unchaliqmas, ozgina, xolos.

Nihoyat zavjamni ostonamizdan ko'tarib olib o'tdim.

Bu juda qimmatli va noyob xotiralar edi, chunki bu lahzalarga "tejamkorlik" so'zining hech qanday aloqasi yo'q edi.

***

Mening dongdor nomimning sharofati bilan oziq-ovqat do'konidan qarzga ul-bul olishga muvaffaq bo'ldik. Oddiy talabalarga odatda bunaqa yengillik berilavermaydi. Biroq hech kutilmagan joyda – Jenni muallima bo'lib ishga joylashgan Sheydi-Leyn maktabida oyog'imizdan chalishdi.

– Albatta, oylik masalasida davlat maktablari bilan bellashishga chog'imiz kelmaydi, – debdi xotinimga maktab direktori Enn Miller Uitmen va o'sha zahoti Barretlar uchun buning ahamiyati bo'lmasa kerak, deb qo'shib qo'ydi. Jenni uning xomxayollarini tarqatishga urinib, Uitmen xonimning "ha-ha"si va "hi-hi"si evaziga yiliga 3500 dollar miqdorida oylikka ko'ndiribdi. Ayniqsa, unga Jennining "Barretlar ham el qatori ijara haqi to'lab yashashadi", degan gapi g'oyat qiziq tuyulibdi.

Jenni bu suhbatni menga gapirib bergenida kamina Uitmen xonim sha'niga uning "ha-ha"si bilan uch yarim ming dollariga qo'shib uch-to'rtta zap chiroyli so'zlarni qalashtirib tashladim. Javoban Jenni mendan huquqshunoslikni tashlab, to u davlat maktabida o'qituvchilik qilish uchun zarur bo'lgan malakanı qo'lga kiritgunicha, ro'zg'or tebratib turishimni so'radi. Vaziyatni teran anglamoq uchun bir-ikki soniya o'ylanib turib, aniq va lo'nda xulosa qildim:

– Borib-turgan bema'nilik!

– Juda ochiq-oydin javob bo'ldi, – deb izohladi xotinim.

– Bo'lmasa, nima deyishim kerak edi? "Hi-hi"lashim kerakmidi men ham?

– Yo'q, albatta. Shunchaki spagettiga mehr qo'ysang bas.

Shunday qildim ham. Spagettini oshalab yeyishga majbur bo'ldim, Jenni esa makaronni har turli yeguliklar bilan yashirish san'atini o'rGANIB oldi. Yoz bo'yи uch-to'rt so'm yig'ishga muvaffaq bo'ldik, Jenni maosh olib turdi, men bo'lSam Rojdestvo arafasida bo'lib turadigan ola-g'ovurda pochtada aqcha ishlab olishni niyat qildim. Sirasini aytganda, ishlarimiz besh edi. Biz, albatta, ko'plab yangidan-yangi filmlarni o'tkazib yubordik (Jenni hatto konsertlarga ham bormay qo'ydi), ammo uchma-uch bo'lsa-da, qora qozonimiz qaynab turdi.

Ijtimoiy jihatdan olib qaraganda ham, turmushimiz bir-muncha o'zgardi. Biz hamon Kembrijda yashardik. Jenni musiqiy to'garaklarda orttirgan dugonalari bilan ko'rishib tursa bo'laverardi. Lekin bunga vaqt qayoqda deysiz. U maktabdan holdan toyib qaytardi, so'ngra jiz-biz qilmog'i kerak edi (uydan tashqarida ovqatlanishni o'taketgan isrofgarchilik hisoblardik). Mening oshnaroq'aynilarimga kelsak, o'zlarining farosati yetib, ular bizni ortiqcha bezovta qilmay qo'yishdi. Ya'ni ular bizni uylariga mehmonga chaqirmaydigan bo'lishdi, yo'qsa, biz ham ularni mehmonga chaqirishimiz lozim edi. Bu yog'i o'zingizga ma'lum.

Biz hatto futbolga ham bormay qo'yidik.

Varsiti-klubning a'zosi sifatida men mehmonlar uchun ajratilgan joyda o'tirishim mumkin edi – juda qulay joy, shundoqqina maydon markazining ro'parasida. Ammo bu joy olti dollar turardi, jami o'n ikki dollar.

– Yo'q, olti dollar, – deb bahslashardi Jenni. – Mensiz boraversang bo'laveradi. Baribir bu o'yinga fahmim yetmaydi. "Ur, yiqit!" deb baqirishlarini bilaman, xolos. Seni esa jon-diling futbol. Shundoq ekan, o'zing boraqlol.

– Tamom, masala hol, – dedim er va oila boshlig'i sifatida. – Innaykeyin, ko'proq o'z ustimda ishlashim kerak.

Shunga qaramay, shanba oqshomlarini garchi mendan jo'g'rofiy jihatdan bir necha chaqirim narida bo'lishsa-da, endilikda

mening qo'lim yetmaydigan boshqa dunyoda turgan ishqibozlarning qiyqiriqlarini eshitgancha, tranzistorli radio yonida o'tkazardim.

Lekin gohida klubdagi imtiyozlarimdan foydalanib turardim – Yel qatnashadigan o'yinlarga huquqshunoslik mакtabidagi oshnam Robbi Uoldga chiptalar olib berardim. U mena cheksiz minnatdorlik bildirib ketgach, Jenni mehmonlar uchun ajratilgan joylar aslida kimga atalganini tushuntirib berishimni so'rardi. Men esa erinmasdan yoshi, jismoniy holati va ijtimoiy kelib chiqishidan qat'i nazar, sport maydonlarida Harvard shon-sharafi uchun kurashganlarga atalgan, deb tushuntirardim.

– Bunga suv sportiyam kiradimi?

– Quruqlikdami-suvdami – sportchi baribir sportchi-da, – deb javob beraman.

– Buning senga daxli yo'q, Oliver, – dedi Jenni. – Axir sen muz qotgan sportchisan.

Obbo, navbatdagi piching, deb tilimni tiydim. Harvardning sport an'analari haqidagi savollarida nedir ma'no bormikin, deb bosh qotirishni istamadim. Masalan, u Soljers-Fild stadioniga qirq/besh ming tomoshabin sig'sa ham, barcha sobiq sportchilar mehmonlarga atalgan joylarda o'tirishadi, derdi. Birontasi ham istisno emas. Yosh-u qarisi. Ho'l-u qurug'i, hatto muzlab qolganlari ham. Bundan chiqdi, shanba kunlari atigi olti dollargina kaminani stadiondagilardan ajratib turarkан-da.

Yo'q, agar Jenni kosa tagida nimkosa deyotgan bo'lsa, men buni muhokama qilmoqchi emasman.

13

"Janob va xonim Barrett sizlarni janob Oliver Barrett III ning oltmis yoshi munosabati bilan shanba kuni kechki soat 7 da Massachusetts shtati, Ipswich shahri, Dover-Hausda beriladigan ziyofatga tashrif buyurishingizni so'raydilar."

– Xo'sh, bunga nima deysan?

– So'ramasang ham bo'lardi, – deb javob berdim. Men Amerika jinoyat huquqshunosligida o'ta muhim jarayon – "AQSH aholisi Persivalga qarshi" ishini o'rganishga boshim bilan sho'ng'igandim. Jo'rttaga jig'imga tegmoqchi bo'liday, Jenni taklifnomani burnimning tagida silkitdi.

– Menimcha, vaqt-soati keldi, Oliver, – dedi u.

– Nimaning vaqt-soati keldi?

– O'zingni go'llikka solma. Nima, oldingga tiz cho'kib, emaklab kelishini xohlayapsanmi?

Men ishimdan bosh ko'tarmadim, u esa meni egovlashda davom etdi.

– Oliver, u senga intilyapti.

– Bo'Imagan gapni qo'y, Jenni. Xatjildga onam imzo chekkan-ku.

– Adashmasam, hali xatga ko'z qiringniyam tashlamading, shekilli! – sal qolsa baqirayozdi u menga.

Ha, mayli, deylik, bir marta ko'z qirimni tashlagandirman. Keyin esa yodimdan ko'tarilgan. Axir "Persival ishi" bilan bo'lajak imtihonga boshim bilan sho'ng'igan bo'lsam. Nega menga xirapashshaday yopishib olmasa?!

– O'zing o'ylab ko'r, Oliver, – dedi u yalingannamo ohanga. – Axir, nima qilsayam, u oltmishga kiriyapti-ya! Aqling kirib, o'zing murosasozlikni o'ylab qoladigan kun kelguncha u yashashiga kim kafolat beradi?

Men unga hech qanaqangi yarash-yarash bo'Imasligini tushuntirdim va mashg'ulotdan chalg'itmasligini so'radim. U men oyog'imni cho'zib yotgan tomonga omonat o'tirib oldi. Garchi "g'ing" demagan bo'lsa-da, menga tikilib turganini his qildim va boshimni ko'tardim.

– Ajoyib kunlarning birida, – dedi u, – Oliver beshinchchi xuddi senga o'xshab basharangga tuflagan paytda...

– Uni Oliver deb atashmaydi, imoning komil bo'laversin, – deb og'zidan gapini oldim. Biroq u javoban har doimgidek ovozini ko'tarmadi.

– Quloq sol, Oliver, biz uni bolalar teledasturidagi masxaraboz-

ning sharafiga Bozo deb atasak ham, Harvardning mashhur sportchisi bo'lganing uchun, o'g'ling baribir seni yomon ko'raveradi. U universitetga o'qishga kirgan paytda esa, ehtimolki, sen Oliy sud a'zosiga aylangan bo'lsang, ajab emas.

Men o'g'lim hech qachon o'z otasidan nafratlanmaydi, dedim. Jenni nega shunchalik kamoli ishonch bilan bunday deyotganimni so'radi. Men buni tushuntirib berolmadim, arzirli vaj-karsonim yo'q edi. Shunchaki bilaman, deb qo'ya qoldim. Shunda u har qanday mantiqni yig'ishtirib qo'yib:

– Otang ham seni yaxshi ko'radi, Oliver, – dedi. – Sen kelgusida o'z Bozongni qanchalik yaxshi ko'rsang, otang ham seni shunchalik yaxshi ko'radi. Lekin siz Barretlar, shunchalik takabbur va o'zlaringga bino qo'ygansizlarki, butun umr ichlaringda zardob bilan o'tib ketasizlar.

– Albatta. Faqat endi o'rtamizda sen borsan, – dedim murosasozlik bilan.

– Ha, shunaqaga o'xshaydi, – dedi Jenni jiddiy turib.

– Ana, masala hal, – dedim oila boshlig'i sifatida. Men nigohimni yana "Persival ishi"ga qadadim, Jenni o'rnidan turdi. Keyin esiga tushdi, shekilli:

– Xatga nima deb javob beramiz? – deb so'radi.

Men Redkliffni bitirgan qiz mutaxassislarning ko'magisiz ham xushmuomalalik bilan rad javobini bera olishini aytdim.

– Menga qara, Oliver, – dedi u, – balki, men yolg'onchi va firibgardirman. Lekin hech qachon atayin birovning dilini og'ritmaganman. Bu qo'limdan kelmasa kerak.

Ochig'ini aytganda, hozir men aziyat chekayotgandim, shu bois undan istagan javobini yozib yuborishini so'radim. Faqat xatda u yoqqa borishimizdan ko'ra, do'zax alangasi muzlab qolishining ehtimoli ko'proq ekani ko'rinish tursin. Shularni aytdim-u, "Persival ishi"ga qaytishga urindim.

– Telefon raqamingiz nechchi? – deb so'radi asta Jenni. U telefonning yonida turgandi.

Bir muhabbat tarixi

- Bir enlik xat yozib yuborsang bo’lmaydimi?
- Yana bir soniya pachakilashsang, portlab ketaman. Raqamni ayt!

Men telefon raqamimizni aytib, darrov Persival tomonidan Qo’shma Shtatlarning Oliy sudiga jo’natilgan shikoyat xatini o’qishga kirishdim. Jenni telefonda nimalar deyotganini eshitmasdim. Aniqrog’i, eshitmaslikka tirishardim, har holda biz bitta xonada edik.

– Xayrli oqshom, janob, – degan gap qulog’imga chalindi. Otamning o’zi go’shakni ko’tardimi? Begin kunlari Vashingtonda bo’lmasmidi? Haytovur, yaqinda “Nyu-York tayms”da otam to’g’risida yozilgan ocherkda shunday deb o’qigandim. Hozirgi jurnalistlar bir pulga qimmat.

Qiziq, shunchaki “yo’q” degan javobni aytish shunchalik qiyinmikan?

Jenni shu jo’ngina bir bo’g’inli so’zni aytish uchun zarur bo’lganidan ancha ko’p vaqt sarflab yubordi.

U go’shakni kafti bilan berkitib:

– Haliyam rad javobini berishimni so’raysanmi? – deb so’radi.

Boshimni irg’ab tasdiqladim, keyin esa “gapni qisqaroq qil”, deganday qo’l siltadim.

– Judayam afsusdaman, – dedi u go’shakka. – Ya’ni aytmoqchi edimki, janob, judayam afsusdamiz...

“Afsusdamiz”? Meni aralashtirishga balo bormi? Nega shunchaki bor gapni ochiqchasiga aytib, go’shakni qo’ya qolmaydi?

– Oliver!

Jenni tag’in go’shakni qo’li bilan pana qilib, juda baland ovozda gapirdi:

– Otangni qalbi yaralangan, Oliver! Nahotki diliiga ozor berib, qo’l qovushtirib o’tiraversang?

Basharti, hozir Jenni bunchalik hayajonga tushmaganda, dardi yo’q kesak – ishq yo’q eshak ekanini tushuntirib bergen bo’lardim va Rashmor qoyalari hududidagi ota-onas mehr-muhabbatini o’zining italyancha qarichi bilan o’lchamasligini aytardim. Ammo hozir uning dili xuhton edi. Mening ham ta’bimni tirriq qilgani qoldi, xolos.

– Oliver! – deb yolvordi u. – Bir og’iz biron nima aytsang-chi!

Otamga-ya? Aqlini yo'qotmaganmi ishqilib?

– Loaqlal salomlashsang-chi.

Jenni menga go'shakni uzatdi. O'zini yig'lab yuborishdan arang tiyib turardi.

– Men u bilan gaplashmayman. Hech qachon. – Men mutlaqo xotirjam edim.

Ammo Jenni o'zini tutolmay yig'lab yubordi. Unsiz, piqillamasdan yig'ladi, ko'z yoshlari yuzini yuvib tushaverdi. Keyin... Keyin Xudoning zorini qilib yalinishga tushdi:

– Men uchun bir og'iz gap aytgin, Oliver! Men sendan hech qachon hech narsa so'ramaganman. Yolvoraman, iltimos!

Uchovlon (nazаримда, otam ham shu yerda edi) nimanidir kutardik. Lekin nimani kutyapmiz?

Ammo bu ish qo'limdan kelmadи. Nahot Jenni imkonsiz ishni talab qilayotganini tushunmasa? Men Jenni uchun har qanday baloga ham tayyorman, faqat bunga emas. Men o'rlik qilib boshimni chayqab yerga qarab turaverdim. Shu damda Jennidan hech qachon eshitmagan gaplarni eshitdim:

– Sen bag'ritosh ablah ekansan, – dedi u. Keyin otam bilan gapni yakunlamoqchi bo'ldi: – Janob Barrett, Oliver ham sizni o'ziga xos tarzda...

U shunday deb nafasini rostlash uchun gapdan to'xtadi. Bu oson emasdi, chunki hamon ko'zidan yosh duv-duv oqardi. Men shunchalik lol qolgan edimki, soxta "javob xat"im nima bilan tugashini kutib turardim.

– Oliver sizni judayam yaxshi ko'radi, – dedi u va go'shakni tezgina ilib qo'ydi.

Keyingi lahzalarda nima qilganimni sira tushuntirib bo'lmaydi. Telbalik xuruji – o'zimni oqlash uchun bundan ortiq gap topolmayman. Yo'q, bu ham bo'lmaydi: men o'zimni umuman oqlolmayman. Qilmishimni kechirib bo'lmaydi.

Men uning qo'lidan telefonni yulqib oldim va g'azab o'tida xonaning bir burchagiga uloqtirdim.

– Ming la'nat senga, Jenni! Hayotimdan o'chib ketsang ham mayli!

Men hansiragancha turgan joyimda qotib qoldim. Birdaniga allaqanday yirtqich maxluqqa aylangandim. Ey Xudoyim, nimalar qilib qo'ydim? Jenniga o'girildim.

Ammo u g'oyib bo'lgandi.

Ha, u to'satdan g'oyib bo'lgandi – men hatto uning qadam tovushlarini ham eshitmadim. Aftidan, u men telefonga chang solgan paytimda chopib chiqib ketgan. Paltosi bilan sharfi osig'liq turibdi. Nima qilishimni bilmasdim. Lekin buning alami va iztirobi qilib qo'yan noma'qulchiligidning oldida bor-yo'g'i chimchilashday gap edi, xolos.

***

Uni qidiraverib oyog'imda oyoq qolmadi.

Huquqshunoslik matabining kutubxonasida kitob o'qib o'tirgan talabalar orasidan zalning u boshidan bu boshiga o'n martacha borib-keldim. "G'ing" deb ovoz chiqarmadim, lekin avzoyim chatoqligidan kutubxonadagilarning kayfini uchirib yuborganim aniq edi. Tupurdim hammasiga, osmon uzilib yerga tushmaydimi menga desa, axir Jenni u yerda yo'q edi.

So'ngra Xarkness-Kommons, o'quv dargohi ayvoni, qahvaxonaning tit-pitini chiqarib qidirdim. U yoqdan tavakkaliga Redkliffdagagi Agassi-xollga o'tdim. U yoqda ham topilmadi. Oyog'i kuygan tovuqdek o'zimni u yoqdan bu yoqqa urdim.

Balki, u Peyn-xolldadir? Pastda fortepyano mashg'ulotlari o'tkaziladigan xonalar joylashgan. Jennini bilaman. Jahli chiqqanda shartta o'tirib, barmoqbosdilarni ting'irlatgani ting'irlatgan. Bunisi ga xo'p deb turaylik. Ammo u o'lguday qo'rqib ketgan paytlari nima qiladi?

Bu fortepyano sinfonialari – naq jinnixona. Motsart, Bartok, Bax, Brams – hammasi aralash-quralash bo'lib quloqni batang qiladi.

Albatta, Jenni shu yerda!

Ichki sezgim meni bir eshik oldida to'xtashga majbur qildi. Ichkarida kimdir Shopen kuyini zarda bilan chalardi. Bir soniyaga to'xtab qoldim. Ijrosi dabdala. Chalayotgan odam adashib ketib,

yana boshqatdan boshlardi. Orada ayol kishining "Uf, yer yutgur!" degan qarg'anishi eshitildi. Hoynahoy, bu Jenni bo'lsa kerak. Men eshikni yulqib ochdim.

Soz chalayotgan qiz boshini ko'tarib menga ilkis qaradi. Yag'rindor, xunukkina Redkliff tolibasi. Bostirib kirganimdan zardasi battar qaynadi.

– Kelsinlar, ishlar qalay, taqsir? – deb so'radi toliba piching qilib.

– Ishlar chatoq, chatoq, – deb ming'irlagancha, eshikni yopdim.

Keyin Harvard xiyoboni, "Pamplon" qahvaxonasi, "Tommiz" ravog'i va hatto san'at fakultetidagi har turli qalang'i-qasang'ilar yig'iladigan Xeyes Bikni ham qidirib chiqdim.

Qayoqqa g'oyib bo'lдиykin-a?

Metro allaqachon yopilgan, basharti, darrov Harvard xiyoboniga borgan bo'lsa, Boston poyezdiga ulgurgan bo'lishi mumkin. Avtostansiyaga qarab chopdim.

Men chorak dollar-u ikkita o'n sentlik tangani telefon avtomatiga tashlaganimda tun yarmidan og'gandi. Harvard xiyobonidagi telefon avtomatidan qo'ng'iroq qilayotgandim.

– Allo, Fil, o'zingizmisiz?

– Ha-a, – javob berdi u uyqusirab. – Kim bu?

– Bu men, Oliverman.

– Oliver! – uning ovozida xavotir sezildi. – Jenniga nimadir bo'ldimi? – deb so'radi u shosha-pisha. Demak, Jenni otasinikida emas.

– Ha, yo'g'-a, Fil, uning ahvoli yaxshi.

– Xudoga shukur! O'zing qalaysan, Oliver?

Qizi tinch ekaniga ishonch hosil qilgach, Fil xotirjam tortdi va go'yo men uni yarim kechasi uyqusidan uyg'otib bezovta qilmaganday, o'zining odatdag'i xushfe'l ohangida so'zlay boshladи.

– Qanddayman, Fil. Hammasi joyida. Qulq soling, Fil, Jenni siz bilan gaplashib turibdimi?

– Shu, kamdan-kam-da, men senga aytsam.

– Nima demoqchisiz, Fil?

– Tez-tez qo'ng'iroq qilib tursa bo'ladi-ku, demoqchiman. Axir men unga begona emas, o'z otasiman.

Bir vaqtning o'zida ham yengil tortib, ham qo'rqish mumkin bo'lса, men aynи shu ahvolda edim.

– Hozir yoningdami? – deb so'radi Fil.

– Nima-nima?

– Go'shakni unga ber, o'zim qulog'iga quyib qo'yaman.

– Iloji yo'q, Fil.

– Uxlayaptimi? Ha, mayli, unda uyg'otmay qo'ya qol.

– Xo'p.

– Menga quloq ber, tirmizak, – deb qoldi birdan Fil.

– Labbay, ser?

– Qani, ayt-chi, Krenston shunchalik uzoqdamidiki, dam olish kunlari kelib-ketolmaysizlarmi? Yoki istasangizlar, o'zim boraman.

– Yo'q, Fil. Biz o'zimiz boramiz.

– Qachon?

– Biron yakshanbada.

– Faqat boshimni qotirma. Yaxshi farzandlar "Biron yakshanbada" deb o'tirmaydi, ular "manа shu yakshanbada" deyishadi. Demak, kelishdik, shu yakshanbada, a?

– Xo'p bo'ladi, ser. Mana shu yakshanbada.

– Faqat hovliqib haydamagin, bo'ptimi?

– Aytganingizdek qilaman.

– Kelasi safar mening hisobimdan qo'ng'iroq qilgin.

U go'shakni ilib qo'ydi.

Men Harvard xiyobonining zulmatga cho'mgan, jinday shu'la tushgan joyida qaqqayib turib qoldim. Qayoqqa borishimni, nima qilishimni bilmayman. Kutilmaganda zulmat qo'ynidan allaqanday qora tanli odam chiqib kelib, bironta satangmi yoki qoradorimi kerakmasmi mabodo, deb so'rab qoldi mendan. Xayolim parishon bo'lib, unga qaradim-da: "Yo'q, rahmat, yoshulli", deb javob berdim.

Endi yugurmay qo'ydim. Huvillagan uyga o'pkamni qo'ltiqlab borishdan nima foyda?

Vaqt allamahal bo'lib qolgan. A'zoyi badanim uvishib, tilim aylanmay qoldi. Sovuqdan emas, Jennini o'ylab qo'rqqanim uchun. Uyimizning eshigiga yetishga bir necha qadam qolganda kimdir zinapoyada qunishib o'tirganday ko'rindi. Avvaliga ko'zimga ko'rinyapti, deb o'yladim – odam sharpasi qimir etmay o'tirardi.

Bu Jenni ekan.

Sevinganimdan o'zimni unga otay desam, juda qattiq horigandim. Ich-ichimda qaniydi Jenning qo'lida biror og'irroq matoh bo'lsayu, qarsillatib boshimga tushirib qolsa, deb umid qildim.

– Jenni.

– Oliver.

Biz shunchalik past ovozda gapirdikki, so'zlarimizning ohangini ilg'ab olish amri mahol edi.

– Kalitni olishni esimdan chiqaribman, – dedi u.

Men birinchi zinaga qadam qo'ygan joyimda qoqqan qoziqday qotib qoldim. Jennidan shu holingda qachondan beri o'tirbsan, deb so'rashga yuragim dov bermadi. Bir narsani bilardim – men uni juda qattiq ranjitib qo'ydim.

– Jenni, meni kechir. Judayam afsusdaman.

– Yo'q, keragi yo'q! – deb gapimni bo'ldi u, keyin esa asta qo'shib qo'ysi: – Muhabbatda afsus-nadomatga o'rin yo'q.

Men zinapoyadan ko'tarildim.

– Men hozir yotib ugrayman, bo'ptimi? – dedi u.

– Bo'pti.

Biz ichkariga kirdik. Kiyimlarimizni almashtirayotganimizda u menga dalda berganday nigoh tashladi.

– Men chindan ham shunday deb o'grayman, Oliver.

Shu bilan hammasi joy-joyiga tushdi.

14

Xat iyulda keldi.

Xat avvaliga biz yozda "Pekod" yaxta klubida ishlaydigan Dennis-Portga Kembrijdan jo'natilibdi. Shu bois xat bir yoki ikki kun kechikish bilan qo'limga tegdi. Men darhol oyog'imni qo'lga olib, Jenni bolalarga ko'z-qulqoq bo'lib turgan yaxta klubiga chopdim.

– Ketdik, – dedim.

– Qayoqqa?

– Olatoqqa, – dedim hukmfarmo ohangda, Jenni indamay o'rnidan turib, mening orqamdan suv tomonga yurdi.

– Nima bo'lyapti, Oliver? Sal tushuntiribroq gapirarsan balki?!

Men kemabandda odimlashda davom etaverdim.

– Kemaga, Jennifer, – deb buyruq berdim, qo'limdag'i xat bilan yaxtamiz tomonga ishora qilib. Biroq Jenni xatni payqamadi.

– Oliver, bolalarga qarashim kerak, – deb e'tiroz bildirdi u, lekin ortimdan kemaga chiqdi.

– Ichim qizib ketyapti, Oliver! Nima gap o'zi, mundoq tushuntirsang-chi axir!

Biz sohildan bir necha yuz metr uzoqlashgandik.

– Senga bir gap aytmoqchiman.

– Shuni qirg'oqdaligimizda aytsang, asakang ketarmidi? – deb qichqirdi Jenni.

– Aytolmasdim, – deb qichqirdim men ham javoban. (Biz mutlaqo urishmayotgandik, shunchaki shamol shiddatidan shunday qilishga to'g'ri kelayotgandi.) – O'zingga alohida aytmoqchi bo'ldim. Qara, qo'limda nima bor ekan?

Men unga ko'z-ko'z qilib, xatjildni burnining tagida silkitdim. U firmaning belgisini darrov tanidi.

– Harvard huqushunoslik maktabi! Nima balo, seni haydashdimi?

– Nafasingni issiq qil-e. Topolmading, kal-kal. O'rgildim sendaqa folbindan, – deb qichqirdim. – Yana bir marta urinib ko'r.

– Kursda birinchi o'rinni oldingmi? – xitob qildi u. Shu gapdan keyin xijolatga tushdim.

– Unchalikmas. Uchinchi bo'libman.

– Qarang-a, – dedi u cho'zib. – Bor-yo'g'i uchinchimi?

– Menga qara, Baribir yaxshi-ku, mening nomim "Huquqshunoslik axborotnomasi"ga tushadi! – deb tushuntirgan bo'ldim. Jennining yuzida biron ta tuk qilt etmadni.

– E Xudoyim-ey, Jenni, – deb g'ingshidim. – Biron nima de-sang-chi.

– Oldin birinchi va ikkinchi o'rinni kim olganini bilishim kerak.

Men Jenniga qaradim. Harchand yashirishga urinmasin, rafiqamning chehrasida o'zimga tanish nimtabassum paydo bo'lishidan umidvor eddim.

– Bas qil, Jenni, – deb elandim.

– Men ketdim. Yaxshi qol, – dedi-da, suvga sakradi. Men ham o'sha zahoti ortidan o'zimni suvga otdim. Keyingi daqiqalarda biz qiyqirib-kulib, yaxtaning chetidan ushlagancha turardik.

– Menga qara, sen men uchun o'zingni suvga otar ekansanda, – dedim zukkolik qilib.

– Ko'pam katta ketaverma, – dedi Jenni. – Uchinchi o'rin – bor-yo'g'i/uchinchchi o'rin, xolos.

– Hey, zaharcha, quloq sol!

– Nima deysan, chalamulla?

– Sendan ko'p borada qarzdorman, – deb chin dilimdan e'tirof etdim.

– Aldayapsan, aldoqchi-aldoqchi, – qaqajonlik qildi Jenni.

– Nega aldarkanman? – deb hayron bo'ldim.

– Sen mendan hammasi uchun qarzdorsan!

O'sha kuni oqshom mahali Yarmutdagi hashamatli restoranda qisqichbaqali xushxo'r taom bilan kechlik qilib, naq yigirma uch dollarning bahridan kechdik. Jenni hamon mening muvaffaqiyatlarimni baholashdan o'zini tiydi. U meni ortda qoldirgan ikki janobning kimligini bilish niyatidan qaytmagan edi.

Qilgan ishim borib-turgan ahmoqlik, albatta, ammo nima qilay, Jennini jonimdan ortiq sevardim-da. Kembrijga qaytishimiz bila-

noq o'sha ikki janobning kimligini aniqlashga kirishdim. Birinchi o'ringa sazovor bo'lgan odam Ervin Blasbend ekanini aniqlash unchalik qiyin bo'lmadi. Bu Ervin deganlari nuqul kitob titkilagani titkilagan edi, ko'zoynak taqib yuradi, umrida sport bilan shug'ullanmagan, sirasini aytganda, Jennining didiga to'g'ri kelmaydiganlar toifasidan edi. Ikkinci o'rinni sohibi, aniqrog'i, sohibasi Bella Landau degan qiz bo'lib chiqdi. Bu ham yaxshilikka – Bella Landau ko'rinishidan so'xtasi sovuq bo'lsa-da, kelishgan qiz edi (bunaqlar huquqshunoslik maktabida son mingta). Endi men ish vaqtini tugaganidan so'ng "Huquqshunoslik axborotnomasi" tahririyatida yuz bergan voqealarning ipidan ignasiga so'zlab, Jennining jig'iga tegishim mumkin edi. Uyga kech keladigan bo'ldim, ko'pincha tungi ikki-uchlarda qaytardim. O'zingiz bir tanangizga o'ylab ko'ring – kuniya olti soat ma'ruza, so'ng "Axborotnomasi" tahriri, qo'shimchasiga o'zimning maqolam ustida ishlash. Bu maqolam keyinroq chop etildi (Oliver Barrett IV. Kam ta'minlangan shaharlklarga huquqiy yordam ko'rsatish. Boston-dagi Roksberi hududi misolida o'tkazilgan tadqiqot tajribasidan. 1966-yil, mart. 861–908-sahifalar).

– Yozilishi chakkimas. Ancha tuzuk, – deb bir necha marta takrorladi yetakchi muharrir Joel Fleyshman.

To'g'rsini aystsam, kelasi yili Duglas sudyasi bilan ish boshlashi kerak bo'lgan odamdan tayiniroq biron maqtov eshitamanmi deb kutgandim. Lekin u qo'lyozmani ko'rib chiqqach, bundan ortiq gap aytmadidi. Biroq Jenni maqola oqilona, teran va juda yaxshi yozilganini aytdi. Nahot Fleyshman shu qabilida biron iliq gap o'ylab topolmagan bo'lsa?

– Fleyshman maqolani chakki yozilmapti dedi, Jenni.

– Yo'g'-e?! Shu gapni eshitish uchun seni yarim tungacha kutib o'tirdimmi? U tadqiqotning o'zi haqida, uslubing haqida biron boshqa gap aytmadimi?

– Yo'q, Jenni. U faqat "chakkimas" dedi.

– Unday bo'lsa, nega buncha kech qolding?

Men unga ko'z qisib qo'ydim.

– Bella Landau bilan u-bu ishim bor edi.

– Hali shunaqami? – dedi Jenni.

Men uning gap ohangini anglamadim.

– Rashk qilyapsanmi? – deb so'radim ochiqchasiga.

– Zig'irchayam. Mening oyoqlarim unikidan chiroyliroq, – deb javob berdi Jenni.

– Sen biron ishni sudda ko'rib chiqish uchun tayyorlab bera olasanmi?

– O'sha tannozchang og'izda erib ketadigan biron nima pishirib bera oladimi?

– Pishira oladi, – dedim. – Shu bugun oqshomda tahririyatdagilarni mehmon qildi. Hamma pishirgan ovqatini maqtadi. Sening oyoqlaring qanchalik kelishgan bo'lsa, uning ham pishirgan taomi shunchalik zo'r chiqibdi.

Jenni bosh chayqadi:

– Buni qarang-a!

– Xo'sh, bunisiga nima deysan?

– Bella Landau kvartira to'lovingni to'layaptimi?

– Obbo! – dedim jig'ibiyronim chiqib. – Hisob mening foydamga hal bo'lib turgan kezda nega o'zimni to'xtatolmayman-a?

– Chunki, chalamulla, – dedi mening suyukli rafiqam, – bunaqasi hech qachon bo'lmaydi!

15

So'nggi marraga ham o'sha tartibda yetib keldik.

Boshqacha aytganda, Ervin, Bella va kamina huquqshunoslik maktabining eng a'luchi bitiruvchilari sifatida e'tirof etildik. G'alaba onlari yaqin qolgandi. Ishga chaqirishlar, takliflar, yolborishlar, har turli masxarabozliklar. Qayoqqa qaramay, "Bizga ishga o't, Barrett!" deb yozilgan bayroqlarni men tomon silkitishardi.

Lekin meni dollar tusidagi bayroqlar o'ziga jalb etardi. Men

aslida kursiparast emasman, shuning uchun ham sud kotibi lavozimi va adliya vazirligidagi mansablarni sira ikkilanmay rad etdim. Usti yaltiroq, ichi qaltiroq amal kursilarini boshimga uramanmi?! Undan ko'ra maoshi mo'mayroq bo'lgan ishni tanlaganim ma'qulroq. Shunday ish bo'lsinki, Jenni ikkalamiz "tejamkorlik" degan so'zni lug'at boyligimizdan chiqarib tashlaylik.

Garchi uchinchi bo'lsam-da, yaxshigina huquqshunoslik lavozimini egallash uchun menda rad etib bo'lmas ustunligim bor edi. Bitiruvchilarning birinchi o'ntaligi ichida yolg'iz men yahudiy emas edim. (Kimda-kim buning umuman ahamiyati yo'q, desa, demak, uning o'zi g'irt yahudiy.) O'nlarcha firmalar borki, ular advokatlik imtihonidan o'tgan, kelib chiqishi anglosaksonlar bo'lgan va protestant dinidagi oq tanli amerikalikning tagiga yetti qavat ko'rpa-to'shak solib berishga tayyor. Ana endi kaminayi kamtaringa bir nigoh tashlang: Harvardni bitirgan bo'lsam, "Huquqshunoslik axborotnomasi"da tajriba orttirgan bo'lsam, sportda katta yutuqlarni qo'lga kiritgan bo'lsam, yana allambalo cho'qqilarga erishgan bo'lsam. Bir to'da ish beruvchilar shunday dongdor ism-sharifli kadrni qo'lga kiritish ilinjida kurash boshlab yuborishdi. O'zim ham g'alaba nashidasidan rosa huzurlanardim.

Ayniqsa, Los-Anjelesdagi firmadan o'ta jozibali taklif tushdi. Firmanın ishga yollovchisi janob N. (ismini aytib o'tirmayman, tag'in boshim baloga qolib, sudma-sud sudralib yurmay) tinimsiz bir gapni takrorlardi:

– Barrett, bo'tam, biz tomonlarda buni har doim olib turishadi. Kecha-yu kunduz. To'ppa-to'g'ri idoragayam jo'natib turishadi, deyish mumkin.

Jenni ikkovimizni Kaliforniya o'ziga ohanrabodek chaqirayotganini qo'yib turaylik, biz janob N. nimani nazarda tutganini bilishga qiziqib yorilib ketay derdik. Er-xotin turli-tuman telbavor shubha-gumonlarga bordik, lekin aftidan, bizning telbaligimiz Los-Anjeles uchun kamlik qildi, chamamda. (Alaloqibat, janob N.dan qutulish uchun meni sirli "bu"ningiz umuman qiziqtirmaydi,

deyishga majbur bo'ldim. Menden bu gapni kutmagan, shekilli, tili kalimaga kelmay qoldi.)

Xullasi kalom, Sharqiyo hilda qolishga ahd qildik. Biz Boston, Nyu-York va Vashingtondan kelgan o'nlab bir-biridan ajoyib takliflarga ega edik. Birmuncha fursat Jenni birinchi o'ringa poytaxtni qo'yib yurdi ("Oq uyni mo'ljallab yurarmiding, deymanda, Oliver"), ammo men Nyu-Yorkni afzal ko'rdim. Nihoyat xotininning rozi-rizoligi bilan Jonas va Marshga "mayli" dedim. Ularning firmasi nufuzli firmalardan edi (Marsh bir zamонлар shtat prokurori bo'lgan ekan). Ularning firmasida fuqarolik erkinliklarini himoya qilish ustunlik qilar ekan. ("Bir vaqtning o'zida ham yaxshilik qilish, ham buning orqasidan aqcha to'plash mumkin", – dedi Jenni.) Innaykeyin, ular atrofimda parvonadek rosa aylanib-o'rgilishdiki, asti qo'yaverasiz. Qariya Jonasning o'zi Bostonga kelib, shahardagi eng yaxshi restoranda bizni siyladi. Ertasi kuni esa Jenniga guldasta jo'natdi.

Jenni bir haftagacha uchtagina so'zdan iborat qo'shiqni xirgoyi qilib yurdi: "Jonas, Marsh va Barrett". Men undan podadan oldin chang ko'tarmasligini so'radim, lekin u menga javoban: "Qo'ysangchi, o'zing ham ichingda jon deb turibsan-ku", dedi. Tan olishim kerak, u haq edi.

Ijozatingiz bilan bir sirni aytsam: "Jonas va Marsh" Oliver Barrett To'rtinchiga yiliga 11 800 dollar maosh belgiladi – bizda bitirib chiqqanlardan birontasiga hali bunaqangi mo'may boshlang'ich maosh tayinlanmagan.

Ko'rib turganingizdek, men faqat o'zlashtirish borasida uchinchi edim.

16

Manzilimiz o'zgardi.

1967-yilning 1-iyulidan boshlab janob va xonim Barretlar quyidagi manzilda istiqomat qilishadi: Nyu-York, 63-ko'cha, 263-uy.

– Bu yerda hamma narsa yangi boylarnikiga o'xshaydi-ku, – deb nolib qoldi Jenni.

– Biz endi rostdan ham boy-badavlat odamlarmiz-da, – deb uning ko'nglini joyiga tushirdim.

Mening shodon kayfiyatimga moy sepib turgan sabab shu ediki, mashinamga to'lanadigan oylik to'lov Kembrijdagi kvartiramizga to'langan pulga teng edi. Yangi uyimizdan idoragacha o'n daqiqada piyoda yetib olsa bo'lardi. Serhasham do'konlargacha ham shuncha vaqtida yetib olish mumkin. Jondan aziz rafiqamdan o'sha do'konlarda darhol hisob varaqasini ochib, pul sarflay boshlashini talab qildim.

– Nega, Oliver?

– O'shangan, Jenni! Mening davrimda o'ynab-kulib qolishingni istayman.

Men Nyu-Yorkdagi Harvard-klubga a'zo bo'ldim. Klubga meni Rey Stratton tavsiya qildi. U yaqindagina vetkongchilarga bir nechta o'q uzib ("Balki, ular vetkongchilar ham bo'limgandir – butalar orasida nimadir shitirlagandy bo'luvdi, paqillatib otaverdim"), urushdan qaytib kelgandi. Rey ikkalamiz haftada kamida uch marta skvosh¹ o'ynardik. Shu o'yinda klub championi bo'lish uchun o'zimga o'zim xayolan uch yil muhlat berdim. Kamina tag'in Harvard hududlarida paydo bo'lib qolganim uchunmi yoki muvaffaqiyatlarim haqida (olayotgan oyligim bilan hech kimga maqtanganim yo'q, o'g'il bola so'zim!) mish-mishlar yomg'irdan keyingi qo'ziqorindek bodrab ketgani uchunmi, xullas, atrofimda yana "do'st"larim izg'iy boshlashdi. Biz Kembrijdan bu yerga yozning ayni saratonida ko'chib o'tdik (Nyu-York advokaturasiga ishga o'tishim uchun zudlik bilan imtihonga tayyorgarlik ko'rishim kerak edi), shu bois birinchi takliflar dam olish kunlariga to'g'ri keldi.

– Sayr-sayohatlari bilan qo'shmozor bo'lsin o'sha oshnalaring, Oliver. Men qadrli ikki tunni qayoqdagi yo'q pastkashlarga sovurmoqchimasman.

¹ Yopiq joyda koptokcha va raketka bilan o'ynaladigan bir kishilik yoki juftlik o'yini.

- Ma'qul, Jenni, lekin men ularga nima deyman?
- Meni og'iroyoq deb qo'yaqol.
- Shu gaping rostmi?
- Yo'q, buning uchun dam olish kunlarini uyda men bilan o'tkazsang bo'larmidi.

***

Biz allaqachon tug'ilajak o'g'limizga ism tanlab qo'ydik. Aniq-rog'i, ismni men tanladim, keyin Jennini bir amallab ko'ndirdim.

– Qulq sol, faqat kulmagin, – dedim unga shu masalani birinchi marta muhokama qilayotib. Jenni bu paytda oshxonada kuymalanayotgan edi (oshxonamizdagi barcha ashqol-dashqollar, hatto idish-tovoq yuvadigan mashina ham zarhal tusda edi).

– Xo'sh, nima deysan? – dedi u pamildori to'g'rayotib.

– Menga Bozo degan ism tobora ko'proq yoqib qolyapti, – dedim shartta.

– Jiddiy gapiryapsanmi?

– Bo'limasam-chi. Gapim rost, o'lguday yoqib bormoqda.

– Demak, sen o'g'limizga Bozo deb ism qo'ymoqchisan, shundaymi? – deb qayta so'radi Jenni.

– Ha-da. Sirasini aytganda, Jenni, bo'lajak superatletga bundan yaxshiroq ism o'ylab topolmaysan.

– Bozo Barrett, – dedi Jenni ism-sharifning qanday yangrashini bilmoqchi bo'lib.

– Aytyapman-ku, hali bir polvon yigit bo'lsin, – dedim-u, har bir so'zimda ishonchim ortib bormoqda edi. – "Bozo Barrett, Harvard jamoasi va universitet terma jamoasi himoyachisi".

– Jaranglashi yomonmas, albatta, Oliver, lekin... Mabodo, Xudo ko'rsatmasin-u, bolamiz shol tug'ilib qolsa-chi? Unda dodimizni kimga aytamiz?

– Og'zingdan chiqib, yoqangga yopishsin, Jenni. Bolaning palagi toza, bunga shak-shubha qilmasang ham bo'ladi.

Chindan ham bunga ishonchim komil edi. Bozo haqidagi o'y-

xayollardan so'nggi paytlarda qutulolmay qoldim, desam, yolg'on bo'lmas. Idoraga ketar ekanman, hali dunyoga kelmagan o'g'lonim haqidagi orzular meni allalardi.

***

Bu mavzuni tushlik mahalida ham davom ettirdim. Darvoqe, biz Daniyada yasalgan ajoyib chinni idishlarni xarid qildik.

– Bozoning to'rt muchasi soppa-sog' bo'ladi, – deb Jennini ishontirishga harakat qildim. – Agar uning qo'llari senikiga o'xshagan bo'lsa, o'g'limiz qo'rmasdan himoya chizig'ida harakatlansayam bo'laveradi.

Jenni istehzo bilan kulib qo'ydi. Aftidan, piching qilib, sururbaxsh orzularimni tumandek tarqatib yubormoqchi bo'lgan. Ammo mot qiladigan gap topolmadni, shekilli, tortni kesib, bir bo'lagini oldimga qo'ydi. Bu bilan go'yo men sanab o'tayotgan dalillarga qulq solayotganday tutdi o'zini.

– O'zing bir o'ylab ko'r, Jenni, – deb valdirashda davom etdim og'zim to'la tort bilan. – Yuz qadoq chiniqqan, toblangan, kuchquvvat yog'ilib turgan mushaklar-a!

– Yuz qadoq? – hayron bo'ldi Jenni. – Sen bilan mening urug'imda yuz qadoq chiqadiganlar topilarmikin, Oliver.

– Biz uni yaxshilab boqamiz, Jenni. Oqsil deysanmi, darmondori deysanmi, oliy navli aralashmalar deysanmi, xullas, to'g'ri ovqatlantirish bilan istalgan natijaga erishish mumkin.

– Agar u ovqat-povqat yemay xarxasha qilsa-chi?

– Qani, yemay ko'rsin-chi! – dedim qovog'imni uyib. Men bilan bir dasturxon atrofida o'tirvolib, undan sport yulduzi yaratmoq niyatida tuzayotgan rejalarimni chippakka chiqarmoqchi bo'lgan qaysar bolakaydan hozirning o'zidayoq jahlim chiqa boshladi. – Ko'rsatib qo'yaman unga chimsalikni, terisiga somon tiqib qo'yarman!

Shunda Jenni ko'zimga tik qarab, miyig'ida kulib qo'ydi:

– O'g'lingning vazni yuz qadoq chiqadigan bo'lsa, terisiga somon tiqolmasang kerag-ov.

– Ha, gapingda jon bor... – bir onga esankirab qoldim, ammo darhol bahona topdim, – lekin u bir deganda bahaybat bo'lib qolmaydi-ku!

– Bu gaping to'g'ri, – javob berdi Jenni. – Ammo-lekin jir bitgandan keyin ehtiyotingni qilaver, chalamulla, hali o'zing oyog'ingni qo'lingga olib qochib qolmasang bas. – Shunday deb xotininim biram qah-qah otib kuldiki, naq ichagi buralib qolay dedi.

Jenni ustimdan mayna qilib chayqalib-silkinib kular ekan, men Markaziy xiyobon ichra ortimdan: "Oyimga ozor berma, chalamulla!" deb hayqirib quvlayotgan, tagligi almashtirilmagan yuz qadoqli go'dakni o'zimcha tasavvur qilib ko'rdim. Vuy, vahimang keladi-ya!

Xudo xohlasa, Jenni erini Bozoga xafa qildirib qo'ymasa kerak.

17

Farzandli bo'lish oson emas.

Aytmoqchimanki, yigitlar turmushlarining ilk yillarda rafiqalari homilador bo'lmaslikni istashlari, keyin esa 180 darajaga o'zgarib tezroq farzandli bo'lish vasvasasiga tushib qolishlari taqdir hazili emasmikan?

Ha, bu sizni bir lahma ham tinch qo'ymaydigan fikrga aylanishi mumkin. Bunday g'alamis fikrlar er-xotinlikning eng go'zal va baxtiyor damlarini tabiiylik va samimiyatdan mahrum qilishi turgan gap. Men dasturlash masalasini (qanday bema'ni so'z – xuddi mashinaning taraq-turuqiga o'xshaydi-ya) nazarda tutyapman. Shu ma'nodaki, ishq o'yinlarini turli-tuman qoidalar, taqvimplarga ko'ra dasturlash, innaykeyin, har xil ilmiy maslahatlarga moslab rejalashtirish borib-borib odamga noqulaylik tug'diradi, keyin ijirg'antiradi, alaloqibat, dahshatga ham soladi.

Basharti, sizning avval erishgan jinday malakangiz va (taxminigizga ko'ra) "ko'payish va farzand ko'rish"ga bo'lgan sog'lom intilishlarining natija bermasa, eng og'ir va mudhish fikrlar iskanjasiga tushib qolasiz.

– Umid qilamanki, Oliver, siz bepushtlik bilan erkakshodalikning mutlaqo bir-biriga aloqasi yo'qligini tushunasiz, – Jenni ikkalamiz mutaxassis maslahatiga muhtojmiz degan o'yda doktor Mortimer Sheppardga murojaat qilganimizda, u birinchi suhbat chog'ida shu gapni aytdi.

– Tushunadi, tushunadi, do'xtir, – deya mening o'rninga javob berdi Jenni. Miq etmagan bo'lsam-da, bepushtlik haqidagi – mening bepusht chiqib qolishim haqidagi fikr meni chidab bo'lmas iztiroblar girdobiga g'arq qilishini u juda yaxshi anglab turardi. Nazarimda, hatto Jennining ovozida agar biron chatoqlik chiqib qolsa, bu faqat uning o'zidan chiqishiga umidvorlik sezilganday bo'ldi.

Biroq doktor hammasini bafurja tushuntirdi. U eng boshda yuz berishi mumkin bo'lgan mushkulotlarni aytib, bizni vahimaga soldi, so'ngra ikkalamizning ham soppa-sog' ekanimizni, yaqin o'rtada baxtli ota-onalarni bo'lismiz mumkinligini aytib, hovurimizdan tushirdi. Albatta, biz bir dunyo analizlar topshirishimiz kerak. Jismoniy ahvolimiz, tibbiy ko'rik, barchasi risoladagidek bo'lishi lozim (sinchkovlik bilan o'tkazilgan tekshiruvning yoqimsiz tafsilotlariga to'xtalib o'tmayman).

Kerakli analizlarni dushmanba kuni topshirdik. Jenni kunduzi, men esam ishdan keyin (bu vaqtga kelib men huquqshunoslik olamiga boshim bilan sho'ng'igandim). Juma kuni doktor Sheppard Jennini yana bir bor chaqirtirib, hamshira nimalarnidir chalkashtirib yuborganini, shunga tag'in bir-ikkita narsalarga oydinlik kiritib olishi lozimligini aytди. Jenni shifokor uni qayta chaqirganini aytganida ko'nglimga g'ulg'ula tushdi. Doktor aytgan o'sha chatoqlik Jennidan topilgan bo'lsa kerak, deb shubhalandim. "Hamshira nimalarnidir chalkashtirib yuboripti", degan gap chaynalaverib siyqasi chiqqan bahona, xolos.

Doktor Sheppard idoramga qo'ng'iroq qilganida esa bunga umuman shubha qilmay qo'ygandim. U yo'l-yo'lakay oldiga kirib o'tishimni so'radi. Jenni men bilan bormasligini eshitishim bilanoq gumonlarim haqiqatga aylandi. Demak, Jenni farzand ko'rolmaydi.

Biroq suv ko'rmay turib, etik yechish shartmikin, ehtimol, xulosa chiqarishga hali ertadir. Axir doktor jarrohlik aralashuvi bilan ishlar jo'nashib ketishini aytganday bo'luvdidi-ku. Ammo ishga diqqatimni jamlolmadim, shu bois soat beshgacha kutish ahmoqlik edi. Doktor Sheppardga qo'ng'irot qilib, meni choshgohdan so'ng qabul qilish-qilmasligini so'radim. U rozi bo'ldi.

– Shunday qilib, ayb kimdaligini aniqladingizmi? – deb so'radim ochiqchasiga.

– Men bu yerda "ayb" degan so'zni ishlatmagan bo'lardim, Oliver, – deb javob berdi doktor Sheppard.

– Ha, mayli, unda sal boshqacharoq ayta qolaylik – xo'sh, kimda chatoqlik bor ekan?

– Jennida.

Bu shum xabarga ozmi-ko'pmi shaylanib kelgandim, lekin doktorning so'zlaridagi umidsizlik baribir meni dovdiratib qo'ydi. U boshqa izoh bermadi. Nazarimda, biron gap aytishimni kutayotganday edi.

– Nimayam derdim, boshga tushganni – ko'z ko'rар, demak, bola asrab olarkanmiz-da. Asosiysi, ikkalamiz ham bir-birimizni yaxshi ko'ramiz. Shunday emasmi?

Shunda doktor menga bunday dedi:

– Oliver, ahvol anchagina jiddiy. Jenni og'ir kasal.

– "Og'ir kasal" deganingiz nimasi?

– Uning kuni bitib qolgan.

– Bo'lishi mumkinmas, – dedim beixtiyor.

Hozir doktor "Bir hazil qilib, o'takangizni yoray degandim", deyishini kutdim.

– Uning hayot shami so'nib boryapti, Oliver, – dedi u. – Ming afsusdaman, ammo aytmasam bo'lmasdi.

Men biron-bir xatolik o'tgani aniq, esi yo'q hamshira tag'in nimalarnidir chalkashtirib yuborgan, doktorga boshqa rentgen suratini bergen, deb oyoq tirab turib oldim. Doktor baholi qudrat hamdardlik bilan qon tahlili uch marta qayta tekshirilganini ma'lum

qildi. Tashxis hech qanday shubha tug'dirmaydi. Endi u bizni, ya'ni Jennini qon sistemasi mutaxassis - gematologga jo'natar ekan. Ochig'ini aytganda, u shuni maslahat bermoqchi ekanki...

Qo'l siltab, uning gapini bo'ldim. Menga bir daqiqa tinchlik kerak edi. Barchasini hazm qilishim uchun tinchlik zarur edi. Keyin boshqa narsa xayolimga keldi.

- Jenniga nima dedingiz, do'xtir?
- Ikkalangiz ham otdeksizlar, dedim.
- Ishondimi?
- Menimcha, ishondi.
- Unga haqiqatni qachon aytishimiz kerak?
- Hozir bu sizga bog'liq.

Menga bog'liqmish! Yo Yaratgan Egam, hozir hatto nafas olish-olmasligim ham o'zimga bog'liq emas-ku.

Jennining xastaligi oqqon deb atalarkan. Doktorning tushuntirishiga ko'ra, tibbiyotda oqqonga qarshi vaqtincha yengillik beruvchi vositalar bor ekan, xolos. Bu vositalar kasallikni yengillatishi, sekinlatishi mumkin ekan-u, ammo butunlay yo'q qilolmas ekan. Shuning uchun masalaning hal qilinishi menga qarab qolibdi. Hozircha muolajani ortga surib turish mumkin ekan.

Ushbu daqiqada men faqat bir narsani o'ylar edim – naqadar mudhish dahshatga ro'para bo'ldim-a.

- U, axir, bor-yo'g'i yigirma to'rtga kirdi, – deb qichqirdim.

Doktor sabr-toqat bilan bosh irg'ab qo'ydi. U Jennining necha yoshdaligini mendan kam bilmas edi, qolaversa, men qanchalik alanga ichra qovrilayotganimni ham tushunib turardi. Keyin bu odamning kabinetida bir umr o'tirolmayman-ku, degan fikr miyamning bir puchmog'ida yilt etdi. Men undan bundan bu yog'iga nima qilmoq kerakligini so'radim. Aniqrog'ini, o'zimni qanday tutishim kerak? U imkon qadar o'zimni odatdagidek, go'yo hech narsa bo'limgan-dek, yurish-turishimni uzoq vaqt o'zgartirmaslikni maslahat berdi. Men unga tashakkur aytib, ko'chaga chiqdim.

Odatdagidek. Go'yo hech narsa bo'limgan-dek.

Aytishga oson.

18

Men Xudoni o'ylay boshladim.

Ongimning eng teran joylariga allaqaylardan o'zimdan tashqarida bo'l mish allatovur Oliy Qudrat haqidagi fikr o'rmalab kira boshladi. Undan norozi bo'lganim yoxud boshimga tushgan tashvishlar, Jenniga ravo ko'rgan dardi uchun emas. Mening diniy tuyg'ularim mutlaqo o'zgacha edi. Tongda uyg'onib, yonimda yotgan Jennini ko'rardim. U avvalgidek yonginamda, bag'rimda edi. Negadir uyalardim, xijolat chekardim, lekin qayerdadir men shukrona keltirishim mumkin bo'lgan Xudo borligidan umid qilardim. Ey Parvardigor, har tong ko'zlarimni ochganimda yonimda Jennini ko'rayotganim uchun O'zingga shukrlar bo'lsin!

Men bor kuchim bilan o'zimni odatdagidek tutishga harakat qilardim, shuning uchun ham Jennining taom tayyorlashiga va boshqa ishlarni bajarishiga indamay qo'ya qolardim.

- Bugun Stratton bilan ko'rishasanmi? — deb so'radi u suli bo'tqasining ikkinchi likopini paqqos tushirib bo'lganimda.
- Kim bilan deysan? — uning gapini anglamadim.
- Reymond Stratton bilan, — takrorladi u. — Eng yaqin jo'rang, sobiq xonadoshing bilan.
- Ha, biz skvosh o'ynamoqchi edik, lekin men bormasam kerak.
- Bo'Imagan gapni qo'ysang-chi.
- Nima qipti, Jenni?
- Sen o'yinni o'tkazib yubormasliging kerak. Erim shalviragan lapashang bo'lishini istamayman.
- Bo'pti, — dedim. — U holda markazning biror so'lim go'shasida birga tushlik qilamiz.
- Nega?
- Nega deganing nimasi? — o'shqirib berdim men o'zimni jahli chiqqanga solib. — Tannoz xotinimni restoran-pestoranga olib borishga haqqim yo'qmi?

– Kim u, Barrett? O'sha manjalaqining ismi nima?

– Kimni?

– Kimni bo'lardi? Agar xotiningni hech bir bahonayi sababsiz restoranga taklif qilyapsanmi, demak, chapga yuradigan odat chiqargansan, kim bilandir don olishib yuribsan!

– Jennifer! – bu safar chinakamiga portladim. – O'z uyimda nonushta paytida bunaqang'i bemaza gaplarga toqat qilolmayman.

– Mayli, unday bo'lsa, tushlik paytida gaplashamiz. Xo'pmi?

– Xo'p.

***

Men Xudoga iltijo qildim: kim bo'lsang ham, qayerda bo'lsang ham, shunday qilginki, hammasi o'z holicha qolsin. Mayli, men jafo chekay, mutlaqo qarshiligidan yo'q. Mayli, hamma gapdan men xabar-dor bo'lay, faqat Jenni bilmasa bas. Eshityapsanmi, ey Parvardigor? Bu marhamating qanchaga tushadi, ayt!

– Oliver!

– Labbay, janob Jonas?

Boshlig'im meni o'z xonasiga chaqirdi.

– Sen Bekning ishi bilan tanishmisan?

Bo'limasa-chi. Robert L. Bek "Layf"da fotosuratchi bo'lib ishlardi. Chikagodagi ommaviy qo'zg'oltonni suratga olmoqchi bo'lganida mirshablar uni urib chalajon qilib qo'yishgan. Jonas bu ishni firma uchun eng muhim ishlardan biri deb hisoblardi.

– Uni mirshablar do'pposlab abjag'ini chiqarishganini bilaman,
– dedim loqaydlik bilan. (Heh, shuyam ish bo'pti-yu! Kaltak yegan bo'lsa, yebdi-da. O'lib qolmabdi-ku!)

– Shu ish bilan o'zing shug'ullansang degandim, Oliver, – dedi janob Jonas.

– Bir o'zimmi?

– Yoshlardan bitta-yarimtani yoningga olishing mumkin.

Yoshlardan? Firmada eng yoshi o'zimman-ku.

Lekin men, albatta, kosa tagidagi nimkosani tushundim: "Oliver, yosh bo'lishingga qaramay sen firmamizdagi ustasi faranglardansan.

Endi o'zimiznikilardansan, Oliver".

– Rahmat, janob, – dedim.

– Chikagoga qachon jo'nab ketasan? – so'radi u.

Avvalboshdanoq birovga og'zimdan gullamaslikka, hamma og'irlikni o'z yelkamga olishga ahd qilgandim. Shu bois qariya Jonasga qandaydir bir bo'limg'ur bahonani ro'kach qildim, nima deganim hatto esimda yo'q. U meni tushunadi deb umid qilgandim. Biroq janob Jonas menga bildirgan katta ishonchiga bepisandlik bilan qaraganim uchun tarvuzi qo'ltig'idan tushdi. Qaniydi, u hamma gapdan boxabar bo'lsa!

***

Buni qarang, eshitgan odam ishonmaydi: kimsan Oliver Barrett To'tinchi deganlari endilikda ish vaqtı tugagach uyi sari sekinroq chiqib ketadigan bo'lib qoldi. Buni qanaqasiga tushuntirish mumkin ekan-a? Hech qanaqasiga, men sizga aystsam. Bunga til ojizlik qiladi.

Menda yana bir yangi odat paydo bo'ldi – shu desangiz, Besinchchi avenyu, ya'ni o'sha mashhur ikki chekkasiga daraxtlar o'tqazilgan katta ko'chadagi do'konlarning peshoynasi oldida uzoq turib qoladigan bo'ldim. Men har xil qimmatbaho lash-lushlar-u latta-puttalarga suqlanib qarar edim. Ularni bajonidil suyukligim Jenni uchun xarid qillardim-u, ammo-lekin uyda hamma ishimiz "odatdagidek" borayotganini namoyish qilish hammasidan ham zarurroq edi-da.

Turgan gapki, uyg'a borish desa, yuragim tovonimga tushar edi, umuman yuragim betlamay qolgan edi. Nega desangiz, oradan bir necha hafta o'tib ketganidan so'ng men Jenni sezilarli darajada ozib ketayotganini birdan payqab qoldim. Yo'q, aslida, Jenni unchalik ham ozib ketgani yo'q, aftidan, uning o'zi buni sezmaganga ham o'xshaydi. Biroq men hamma gapdan xabardor bo'lganim uchun buni payqadim.

Men aviakompaniyalarining ham peshoynalarini tomosha qilar edim: Braziliya deysizmi, Karib orollari deysizmi, Gavayi

deysizmi ("Hammasiga qo'l siltang-da, serquyosh o'lka tomon parvoz aylang!") va hokazolar. Xullas, hammasidan bor. O'sha kuni "Transuworld Erlaynz" aviakompaniyasi Ovro'paning o'ziga chorlar shaharlarini jar solib maqtar edi: "Xarid qilmoqchimiz? Unda Londonga marhamat qiling!", "Oshiq-ma'shuqlar shahri Parijga xushingiz qalay?"... Gapning indallosi, shunga o'xshash jarnomalar...

Shunda bir zamonalardagi shirin xotiralar yuragimning tubtubidan yopirilib chiqib kela boshladi:

“– Mening stipendiyam-chi? Men hali umrimda biron marta ko'rмаган Parij nima bo'ladi?

– Bizning to'yimiz nima bo'ladi?”

Shu gapni aytarkanman, oniy fursatga o'zim ikkilanib qolgandim.

“– Kim to'y haqida gapiryapti?

– Men gapiryapman.

– Sen menga uylanmoqchimisan? – O'shanda u boshini bir tomonga egib, jiddiy turib so'ragan edi: – Nega?

Men ham o'ylab o'tirmay uning ko'zlariga nigoh tashlagan edim.

– O'shangan.

– E, ha, – degan edi Jenni, istehzo bilan. – O'ta jo'yali sabab bu.”

***

Bank kaminani g'oyat istiqboli porloq mijoz deb hisoblar edi, bu yog'ini so'rasangiz. Balki, shuning uchundir, bankda mening nomimga "Dayners Klab"ning kredit kartochkasi ochib qo'yilgan edi. Mana, sezilar-sezilmas nuqtalardan tashkil topgan chiziqlar uzra imzo chekaman va qarabsizki, qo'limda Oshiqi beqarorlar o'lkasiga parvoz aylayajak uchoqqa birinchi toifali ikki dona chipta tappa-tayyor turibdi-da (ha, nima, bir yayrasak, osmon uzilib yerga tusharmidi? Biz ham odammiz!).

Uyda meni Jenni kutib oldi. Boyaqishning rangida rang yo'q, bo'zdek oqarib ketgan, ancha so'lib qolgan edi. Lekin xayolimga kelgan ajoyib g'oya uning chehrasiga qizillik yogurtiradi, degan

umidim ham yo'q emas edi.

– Barrett xonim, sizga kutilmagan sovg'a olib keldim. Qani, toping-chi, nima ekan u? – dedim imkon qadar quvnoq bo'lishga chiranib.

– Nima bo'lar edi, hoynahoy, seni ishdan haydab yuborishgan-dir-da... – darhol taxmin qildi mening nekbinlikka moyil rafiqam.

– E, qo'ysang-chi bunaqa sovuq gaplaringni. Haydashga-ku, hali haydashmadi, lekin ikkalamiz ham uchadigan bo'lib turibmiz. Sen ham uchasan. Osmon-u falakka parvoz qilamiz. Keyin naq Parijning o'rtafiga borib qo'namiz. Ertaga kechqurun uchamiz. Mana chiptalar.

– Qanaqa bo'limg'ur gaplarni gapiryapsan o'zi, Oliver? – dedi u. Lekin bu safar allatovur mayinlik bilan, har doimgi istehzosiz gapirdi.

– Menga qara, "bo'limg'ur gap" deganing nimasi bo'ldi? Qani, marhamat qilib, mundoq gapingni aniqroq qilib ayt-chi.

– Buning ma'nosi shuki, Oliver, – dedi u har bir so'zini dona-dona qilib, – hammasi sen o'ylagandan ko'ra butunlay boshqacha bo'ladi, hatto men o'zim o'ylagandan ko'ra ham.

– Nima boshqacha bo'ladi?

– Men Parijga uchmoqchi emasman. Menga Parij kerak emas. Menga faqat sen keraksan...

– Agar faqat men kerak bo'lsam, ja-a oson gap ekan-ku, ko'zimning oq-u qorasi, – dedim yasama quvnoqlik bilan uning og'zidan gapini olib.

– Bundan tashqari, menga yana vaqt kerak, – deb gapida davom etdi u. – Vaqtini esa topib berish sening qo'lingdan kelmaydi-ku, to'g'rimi?

Men uning ko'zlariga boqdim. Ko'zları so'z bilan ifoda qilib bo'lmaydigan darajada g'amgin edi. Lekin men ko'rib turgan bu g'amginlik umuman boshqacha g'amginlik edi – uning boisi yolg'iz mengagina ayon edi. Bu g'amginlik ichra achinish tuyg'usi ustunlik qilar edi. Jenni menga achinmoqda edi.

Biz bir-birimizni mahkam bag'rimizga bosganimiz ko'yи indamay jim turar edik. Yo Yaratgan Egam, birimizning ko'zimizdan yosh tirqirasa, ikkinchimiz ham qo'shilishib yig'lashimiz muqarrar edi. Lekin ayni damda ikkalamizning ham yig'lamaganimiz ma'qulroq edi.

Keyin u o'zini juda yomon his qilganini va yana doktor Sheppardning huzuriga borganini gapirib berdi. Biroq bu gal maslahat uchun emas, doktordan biron tayinliroq javob eshitmoq ilinjida boribdi. "Ayting, axir, do'xtir, menga nima bo'lyapti o'zi, padari qusur?!" Doktor bor gapni to'kib solishga majbur bo'libdi.

Bu gapni unga birinchi bo'lib o'zim aytmaganim uchun menda qandaydir g'alati bir gunohkorlik hissi paydo bo'ldi. Jenni buni payqadimi deyman, jo'rttaga bo'lar-bo'lmas gaplarni gapira boshladи:

– Bilasanmi, Oliver, u Yel universitetidan chiqqan ekan.

– Kimni aftyapsan, Jenni?

– Ha, o'sha Akkermann aytyapman-da, boshqa kimni bo'lardi. Gematologni. Bunaqa yaramaslar faqat Yeldan chiqadi. Avval Yel kollejida tahsil olgan ekan, keyin esa, xuddi sen huquqshunoslik maktabida o'qiganingday, u ham tibbiyot maktabini bitirgan ekan.

– E, ha, gap bu yoqda degin; – dedim atayin men ham gapimni cho'zib. Jenni hozirgi og'ir daqiqalarni ataylabdan, jinday bo'lsa-da, yengillatmoqchi ekanini tushunib turardim.

– Hech bo'limganda, o'qishni va yozishni bilarkanmi o'zi, xatsavodi chiqqan ekanmi axir sho'rlikning? – deb uning ohangiga jo'r bo'ldim men ham.

– Buni hali aniqlash kerak, – deb tabassum qildi menga Barrett xonim. – Lekin gap sotishni ja-a qotirarkan o'ziyam. Bunisi besh qo'lday ayon. Menga esa aynan shunisi kerak edi aslida.

– U holda bu dong'i ketgan tabibni Yeldan chiqqanini kechira qolaylik. Maylimi?

– Mayli.

19

Har ne bo'lgan taqdirda ham, endi men uyg'a bemalol kirib borishdan yurak hovuchlamay qo'ydim. Meni endi o'zimni odatdagidek tutish zaruriyati cho'chitmay qo'yan edi. Biz yantaq'in o'zaro fikr almashib, his-tuyg'ularimizni bir-birimizga oshkor qiladigan bo'ldik. Hatto bирgalikdagi shirin xotiralarga boy kung'larimiz poyoniga yetib borayotganini anglab turganimizni ham.

Biz ko'p narsalarni o'ttada muhokama qilishimiz darkor edi. Yigirma to'rt yoshli er-xotinlar bunday mavzularda kamdan-kam bahslashishadi.

– Umid qilamanki, sen chinakam yengilmas xokkeychi singari kuchli, bukilmas va sobitqadam bo'lasan, – deydi u.

– Ha, ha, albatta, bo'lmamasam-chi, – deb tezgina javob beraman. Ammo ichimda hamisha hamma narsani fahmlaydigan Jenni bu alpkelbat xokkeychisi hozir nochorlikdan o'zini qayoqqa qo'yishini bilmayotganini sezayaptimikin, deb so'rayman o'zimdan.

– Sen Filga madad bo'lising kerak, – deb gapida davom etadi u. – Hammadan ham unga ikki hissa og'irroq bo'ladi. Sen-ku, bora-bora quvnoq tullgingcha qolaverasan, oxir-oqibat...

– Men quvnoq bo'lmayman, – deb uning gapini bo'laman.

– Sen quvnoq bo'lasan, jin urgur. Men sening quvnoq bo'lisingni istayman. Xo'pmi?

– Xo'p.

– Yaxshi.

Bu voqeа taxminan bir oydan keyin, tushlikdan so'ng sodir bo'ldi. Jenni hali ham ovqatni o'zi pishirar edi. U mana shu ahdida qattiq turib oldi. To'g'ri, men og'zim charchab gapira-gapira, pirovardida, dasturxonni yig'ishtirib olishimga ruxsat berishga zo'rg'a ko'ndirdim uni (shunda ham Jenni og'zidan ko'pik sochib bu erkaklarning ishi emasligini isbot qilishga urindi).

Biz endigina tushlik qilib bo'lgan edik. Men idish-tovoq va

ul-bullarni yig'ishtirayotgan edim, Jenni esa qo'shni xonada dunyoga mashhur polyak bastakori Shopenning kuylaridan birini chalib mashq qilayotgan edi. Banogoh avjiga chiqqan kuy taqa-taq uzilib qoldi. Men darhol mehmonxonaga yugurib kirdim.

– Nima bo'ldi, Jenni, tinchlikmi? – deb so'radiم yuragim shuv etib. Men, turgan gap, "nisbatan tuzukmisan" degan ma'noda so'ragan edim. U esa savolimga savol bilan javob berdi:

– Mening boy-badavlat erginam taksiga to'lov qilishga chiqim-dor bo'lishi mumkinmi?

– E, topgan gapingni qara-yu seni, shuyam chiqim ekan-mi?! – deb xitob qildim men. – Xonim afandining ko'ngillari qayoqqa borishni istaydi?

– Aytaylik, masalan, shifoxonagami...

Shosha-pisha yo'l tadorigini ko'rishga o'tdik. Mana shu ola-g'ovur ichida birdan miyamda bir fikr chaqmoqday chaqnadi: ana, boshlandi! Hozir Jenni shu uyni tark etadi-yu, boshqa bu yerga hech qachon qaytib kelmaydi. U oromkursida tin olib o'tirar edi, men bo'lsam sumkaga har xil ashqol-dashqollarni joylar edim. U hozir bizning jonajon kulbamizga so'nggi bor nigoh tashlab, nimalarni xayolidan o'tkazayotgan ekan-a? Nimalarni esda saqlab qolmoqchi bo'layotgan ekan?

Hech nimani. U ko'zini bo'shliqqa qadab, qimir etmay o'tirar edi.

– Hoy, – deb o'zimga qaratdim uni. – O'zing bilan olib ketmoq-chi bo'lgan yana biron narsang bormi?

– Nimadir dedingmi? Ha, yo'g'-a. – U boshini chayqadi, keyin birdan esiga tushib qoldi, shekilli, qo'shimcha qildi: – Seni olib ketsam bas.

***

Bu vaqtda taksi ushslash oson emas edi – hamma teatrga oshiqqan, yana allaqayoqlarga shoshgan. Darbon jon-jahdi bilan hushtagini chalar va junbishga kelgan xokkey hakamiday qo'llarini har yonga silkir edi. Jenni menga suyanganicha turar va ichida taksi kelmay qoladi-yu, umrbod mana shu tog'imga suyangancha turib

qolaveraman, deb umid qilar edi. Ammo taksi baribir keldi. Oma-dimiz bor ekan – haydovchi ochiqqina, kirishimli, odamoxun yigit chiqib qoldi. Maunt-Sinay gospitaliga yetib borishimiz kerakligini, agar tez yetib borsak, ikki hissa ko'p to'lashimni eshitib, u bunaqa hollar uchun tayyorlab qo'ygan butun boshli bir dasturini ijro etdi.

– O'zingizni bosib oling, qovunboylarim, sizlar ishonchli qo'llarga tushdingiz! Biz laylak bilan birga ko'p yillardan beri shu ish bilan shug'ullanamiz.

Jenni mening pinjimga tiqilib o'tirar edi. Men uning sochlardan o'pdim.

– Bu to'ng'ichlaringmi deyman? – deb so'radi quvnoq haydovchimiz.

Jenni haydovchiga ana-mana deguncha bobillab berishimni sezdi chog'i, qulog'imga pichirladi:

– Jahling chiqmasin, Oliver. U, axir, bizning ko'nglimizni ko'tarmoqchi-ku.

– Ha, og'aynichalish, – deb javob berdim men. – Bu to'ng'ichimiz. Mening ayolim o'zini yomon his qilyapti. Shuning uchun sal tezlikni oshirmasang bo'lmaydi, bir-ikki marta qizil chiroqda to'xtamay o'tib ketsak, biron joying kamayib qolmas. Xo'sh, nima deding?

U bizni kasalxonaga shamoldan ham tezroq eltib qo'ydi. Ammo-lekin rostdan ham hamma xizmatni qotirib qo'ydi: mashinadan sakrab tushib, risoladagidek tarzda Jenniga eshikni ochib turdi. Mashinasiga qayta o'tirayotib, hamishabahor haydov-chi yigit bizga baxt va omad yor bo'lishini tiladi. Jenni unga minnatdorlik bildirdi.

***

Jenni sal-pal chayqalib, gandiraklab borar edi. Men uni kasalxonaga qo'llarimda ko'tarib olib kirmoqchi bo'ldim, lekin Jenni buni xohlamadi. "Bu ostonadan meni ko'tarib olib o'tishing shart emas, chalamulla", dedi u jiddiy tusda. Biz bemorlar qabul qilib olinadigan xonaga kirdik. Bu yerda Jenni ro'yxatdan o'tish jarayonini boshidan o'tkazib, yuragi siqilishiga to'g'ri keldi.

Bir muhabbat tarixi

Sizning tibbiy sug'urtangiz bormi?

– Yo'q.

(Shugina arzimas matoh kimning xayoliga kelibdi deysiz? Biz idish-tovoq xarid qilish bilan juda ham band edik.)

Albatta, Jennining kelishi kutilmagan hodisaga aylangani yo'q. Uning kelishini oldindan bilishgan va yangi bemorni darhol doktor Bernard Akkerman o'z nazoratiga oldi. Akkerman Jenni oldindan bashorat qilganiday rostdan ham durustgina yigit ekan – demak, uning Yel universitetidan chiqqani bejiz emas ekan-da.

– Unga hozir leykotsitlar bilan trombotsitlar berish kerak, – deb tushuntirdi doktor. – Hozir unga hammasidan ham shu dorilar zarurroq. Antimetabolitlarning hozircha zarurati yo'q.

– Bu gaplaringizning ma'nisi nima o'zi?

– Bu muolaja hujayralarning yemirilishini sekinlashtirishga qaratilgan, – debi oydinlik kiritdi doktor. – Lekin muolaja jarayonida ba'zi bir noxush ogibatlargayam olib kelishi mumkin. Bundan Jennining xabari bor.

– Qulq soling, do'xtir, – deb unga gap uqtira ketdim, vaholanki, uning o'zi shundoq ham hammasini tushunib, bilib turgan bo'lsa kerak. – Hammasini Jennining o'zi hal qiladi. U nima desa, hamma aytganini qiling. Qo'lingizdan kelgan hamma chorani ko'ring, ishqilib, Jenni azob chekmasa bo'ldi. Gaplarimni uqdingizmi?

– Xotiringiz jam bo'lsin, barchasini jo-bajo qilamiz.

– Bularning hammasi necha pulga tushishi meni umuman tashvishlantirmaydi. – Men, aftidan, ovozimni sal ko'tarib yubordim, shekilli.

– Muolaja haftalar, hatto oylar mobaynida davom etishi mumkin, – dedi doktor.

– Pulning padariga ming la'nat! – deb unga o'shqirib berdim. Bu doktor juda sabr-bardoshli ekan. Axir men ichimdagি bor zardobni unga sochayotgan edim.

– Men faqat bir narsani aytmoqchi edim, – dedi u tili tutilib, – hozir rafiqangizning yana qancha umri qolganini aytib berishning iloji yo'q...

– Ikki qulog'ingizga ham quyib oling, do'xtir janoblari, – deb hayqirishda davom etdim, – ha, quyib oling, men hamma narsa a'llo darajada bo'lishini istayman. Jenni alohida palatada yotsin. Yonidan kecha-yu kunduz odam uzilmasin. Hammasi, ha, hammasi a'llo darajada bo'lsin! O'tinaman sizdan. Qancha desangiz ham, pulim bor.

20

Nyu-York shahrining Manxettenidagi 63-ko'cha bilan Massachusetts shtatidagi Boston oralig'idagi masofani uch soat-u yigirma daqiqadan kamroq vaqt ichida bosib o'tishning sira imkoniy yo'q. Gapimga ishonavering, men buni ushbu yo'naliш bo'yicha kimo'zarga poygalar uyushtirib, o'zim sinab ko'riganman va amin bo'lganmanki, xoh o'zimizdan chiqqan bo'lsin, xoh xorijning mashinasi bo'lsin, hatto uning rulida poyganining ustasi farangi o'tirgan bo'lsa ham, bu rekordni buzolmaydi.

Katta yo'lga chiqib olganimdan so'ng mashinamning tezligini soatiga bir yuzi besh chaqirimga yetkazdim. Mening batareykalarda ishlidaydigan elektr ustaram bor edi. Turgan gapki, Steyt-stritdag'i nufuzli idoraga qadam ranjida aylashdan oldin qirtishlab soqolimni oldim va egnimdag'i ko'ylagimni almashtirdim. Hatto ertalab soat sakkizdayoq qabulxonada bir necha bostonlik salobatli janoblar Oliver Barret III ning huzuriga kirish niyatida navbat kutib o'tirishar edi.

Hali kiprik qoqishga ulgurmasimdanoq yuzimdan tanib qolgan kotiba selektor orqali kelganimni otamga ma'lum qildi.

Otam: "Kirsin", demadi.

Buning o'rнига uning o'zi ostonada paydo bo'ldi.

– Oliver! – deb hayron bo'ldi u.

Endi-endi odamlarning tashqi ko'rinishiga e'tibor beradigan bo'lib qolgandim, shu bois uch yil ichida otamning aft-angori oqarib, sochlariiga qirov tushganini (hatto siyraklashib qolibdi ham) darhol payqadim.

– Qani, ichkariga kir, o'g'lim, – dedi u. Men otamning gap ohangini anglolmadim. Men shunchaki uning kabinetiga kirib, mehmonlarga atalgan oromkursiga cho'kdidi.

Otam ikkovimiz ko'z urishtirib oldik, so'ng nigohlarimiz xona bo'ylab sirg'aldi. Mening nigohim uning yozuv stoliga, charm g'ilofli qaychiga, charm dastali qalamtaroshga, ko'p yillar oldin olingen onamning suratiga tushdi. Mening fotosuratim ham bor ekan (kollejni tugatganimda olingen edi).

– Ishlaring qalay, o'g'lim? – deb so'radi otam.

– Yaxshi, ser.

– Jennifer yaxshimi?

Otamga yolg'on gapirmaslik uchun indamay qo'ya qoldim. Vaholanki, hozir eng muhimi ana shu Jennining hayot-mamot masalasi edi. Nima deb javob berishni bilmay, ne sababdan tomdan tarasha tushganday uning huzuriga bosh urib kelganimni shartta aytdim-qo'ydim.

– Ota, menga zudlik bilan besh ming dollar qarz berib turmasangiz bo'lmaydi. Sababi o'ta jiddiy.

U menga ko'z qadadi. Nazarimda, bosh irg'aganday bo'ldi. Har qalay, menga shunday tuyuldi.

– Xo'sh? – dedi u.

– Labbay?

– Sababini bilsam bo'ladimi?

– Sababini sizga aytolmayman, ota. Nima uchunligini so'ramay, qarz bering. O'tinib so'rayman.

Basharti, dunyo dunyoligini qilib, Oliver Barret III bilan his-tuyg'ular orqali so'zlashish mumkin bo'lsa, ko'nglim sezyapti – u menga qarz beradi. Yana shuni ham bilib turibmanki, u menga pand-nasihat o'qimoqchi emas. U shunchaki... men bilan gaplashgisi kelyapti.

– Jonas bilan Marsh senga haq to'lashmayaptimi? – deb so'radi u.

– To'lashyapti.

Sal qolsa, qancha maosh olayotganim og'zimdan lop etib

chi-qib ketay dedi. Ha, nima, bitiruvchilar orasida rekord o'rnatganimni bilib qo'ysin. Lekin keyin qayerda ishlayotganimni bilibdimi, demak, qancha haq olishimni ham biladi, degan xayolga bordim.

– Qolaversa, anov qiz ham dars beradi, shekilli, a?

Bundan chiqdi, hamma gapdan ham xabari yo'q ekan.

– Uni bunday atamang.

– Jenni ham ishlaydi-ku, to'g'rimi? – deb gapini o'ngladi u.

– Iltimos sizdan, ota, uni bu ishga aralashtirmang. Bu masala faqat o'zimga taalluqli. Juda muhim, shaxsiy ish.

– Nima, bitta-yarimtasiga ilakishib qoldingmi? – deb so'radi u gap ohangini o'zgartirmay.

– Ha, shunga o'xhashroq, – dedim. – Qarz berib turing, iltimos.

Men bir lahzada otam gapimga ishonadi, deb o'ylamagandim. Fahmimcha, u aslida gap nimadaligini ham bilgisi kelmasdi. U shunchaki men bilan gaplashish uchungina savollar yog'dirardi.

U stolining g'aladonini ochib, charm muqovali chek daftarchasini oldi. Bu ham qalamtarosh dastasi bilan qaychi g'ilofi kabi charm muqova bilan qoplangan ekan. Otam shoshmasdan daftarini ochdi – u meni atayin qiyash uchun bunday qildi, deb o'ylamayman – shunchaki vaqt ni cho'zmoqchi edi. Menga yana nimalardir aytish uchun, ko'nglimga tegib ketmaydigan so'z topish uchun shunday qildi.

U chekni to'ldirib, daftardan yirtib oldi-da, menga uzatdi. Bir lahzaga kechikib shuni angladimki, men ham qo'limni uzatishim kerak edi. Nazarimda, otam biroz xijolat bo'ldi, keyin shartta qo'lini tortib oldi va chekni stolning bir chetiga qo'ydi. Menga qarab, bosh irg'ab qo'ydi. Yuzidagi ifodadan: "Man, o'g'lim, ola qol", degan ma'noni uqish mumkin edi. Sirasini olganda, u faqat bosh irg'adi, xolos.

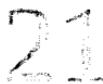
Men darrov quyonning rasmini chizmoqchi bo'ldim, desam, sal xato bo'lar. Lekin men o'zim ham suhbatni davom ettirishga biron mavzu topolmadim. Ammo biron gap aytishni ich-ichimizdan xohlab, biroq biron so'z aytolmay, bir-birimizning ko'zimizga

qarashga-da yuragimiz dov bermay shu ahvolda o'tirolmasdik-da.

Men oldinga intilib, chekni oldim. Ha, roppa-rosa besh ming dollar. "Oliver Barrett III" deb imzo chekilgan. Siyoh allaqachon qurib qolibdi. Men chekni saranjom qilib buklab, ko'ylagimning cho'ntagiga solib qo'ydim, so'ng o'rnimdan turdim-da, eshikka yo'naldim. Men nimadir deyishim kerak edi. Tushunib turibman, meni deb bir qancha bostonlik (balki, vashingtonliklar ham bordir) obro'li taqsirlar qabulxonada tishlari takillab kutib o'tirishibdi, demog'im kerak bo'lgandir. Ehtimolki, mabodo gapimiz chala qolgan bo'lsa, qabulxonada kutib turaman, otam esa tushlikka taklif qilganlarni rad javobini berib, men bilan... va ana o'shanda, balki... deyishim kerakmidi?!

Eshikni qiya ochib, ostonada bir soniyaga to'xtadim-da, butun irodamni jamlab, otamning ko'zlariga tik boqdim va:

– Rahmat, ota! – dedim.

Bor gapni Filga ma'lum qilish mening zimmamga tushdi. Boshqa kim ham aytardi? Qo'rqqanimday, u turgan joyida shilq etib qulab tushmadı. Shunchaki Krenstondagi uyining eshigiga qulf osdi-da, bizning Nyu-Yorkdagı kvartiramizga ko'chib o'tdi. Har kimning ham g'am-alamni yengishda o'z usullari bo'ladi. Fil ozodalikka riosa qilib, taskin topganday bo'ldi. U supur-sidir qilar, hamma yoqni yog' tushsa yalaguday qilib artib chiqar edi. Men uning ichidan o'tayotganlarini ko'p ham tushunavermasdim, ammo Xudo haqqi, agar shundan taskin-tasalli topayotgan bo'lsa, bahuzur ishlayversin.

Balki, u ko'nglida Jenni uyga qaytib kelishidan umidvor bo'layotgandir?

Ha, shubhasiz, shunday ilinji bo'lishi tayin. Boyaqish Fil. Shuning uchun ham Xudoning bergen kuni kvartirani saranjom-sarishta qilmoqda. U mutlaqo achchiq haqiqatni boriday hazm qilishni

istamasdi. Albatta, u buni ochiqchasiga tan olgani yo'q, lekin men u nimalarni o'ylayotganini taxmin qilardim.

Chunki men ham shu to'g'risida o'ylardim.

Jennini shifoxonaga yotqizganidan so'ng qariya Jonasga qo'ng'iroq qildim va ishga nega borolmasligimni tushuntirdim. Men o'zimni uzoq gaplasholmaydigan odamday tutdim, negaki men uning qayg'uga botganini, hamdardlik bildirishni istayotganiyu, ammo bunga irodasi yetmayotganini bilib turardim. Shu ondan boshlab mening hayotim Jennining yonida o'tkaziladigan va boshqa hamma kunlarga bo'lindi. Turgan gap, qolgan hamma kunlar har qanday ma'no-mazmun kasb etmasdi. Men och qolmasam ham, ul-buldan totinardim, Filning qayta-qayta qirtishlab, supurib-sidirayotganiga soatlab tikilib o'tirardim va doktor Akkerman yozib bergen habdorilarni ichishimga qaramay, tunlari mijja qoqmasdim.

Bir kuni Fil o'zi bilan o'zi gaplashayotgani qulog'imga chalindi. "Bu ahvolda uzoq chidolmayman", – ming'irlardi u o'ziga o'zi. (Biz endigina tushlik qilib bo'Igandik, Fil oshxonada idish-tovoqlarni yuvayotgandi.) Men miq etmadim, ammo ichimda: "Men esa chidayman. Ey, yuqoridagi Zot, xom sut ichgan bandalariningning taqdirini belgilovchi Qodir Egam, Parvardigori olam, senga iltijo qilaman. Hammasi o'z holicha qolsin, men chidayman, oxirigacha chidashta roziman. Faqat menday osiy bandangni Jennimdan mahrum etma!" – deya munojot qildim.

O'sha oqshom Jenni meni palatadan haydab chiqardi. U otasi bilan xoli qolib, "erkakchasiga" gaplashib olmoqchi edi.

– Bu uchrashuvga kelib chiqishi italiyalik bo'lgan amerikaliklar kiritiladi, – dedi u. Uning yuzi bo'zday oqarib ketgan edi. – Shundoq ekan, qani, tuyog'ingizni shiqillating-chi, janobi Barrett.

– Xo'p, – dedim men.

– Faqat uzoqqa ketib qolma, – deb ilova qildi u eshikni ochayotganimda.

: Men shifoxonaning dahlizida o'tirib kuta boshladim. Tez orada Fil ichkaridan qaytib chiqdi.

Bir muhabbat tarixi

– seni chaqiryapti, – dedi Fil ovozi xirillab, go'yo ichida
nidir chirt uzilganday. – Men sigareta olib kelay.

***

– Qurib ketgur eshikni yop, – deb buyruq berdi Jenni ichkariga kirganimda.

Men asta eshikni yopdim. Jennining to'shagi yoniga o'tirib, unga yaxshiroq razm soldim. Aytmoqchimanki, uni bor bo'yicha, odatda choyshabning ostiga yashirib oladigan, naycha tiqilgan o'ng qo'lini ham qo'shib ko'zdan kechirdim. Men unga imkon qadar yaqinroq o'tirishni – shunchaki o'tirib, uning chehrasiga termulishni yoqtirardim. Yuzi dokaday oqarib ketganiga qaramay, ko'zlaridan nur chaqnardi.

Shu bois darrovgina unga yaqinroq o'tirdim.

– Mening hech qayerim og'rimayapti, Oliver, rost, – dedi u. – Bilasanmi, bu xuddi qoyadan yiqilayotganiningni sekinlashtirilgan tezlikda suratga olishga o'xshaydi.

Ich-ichimda nimadir simillab og'rib qimirlaganday bo'ldi. Nedir tomog'imga tiqildi, ko'zlarimga tirqirab yosh keldi. Lekin men yig'lamayman. Hech qachon yig'lamaganman. Axir men kuchli yigitman-ku. Yig'lamayman, yo'q.

Lekin yig'lamasligim uchun og'iz ochmasligim kerak edi. Demak, faqat bosh irg'ash mumkin. Shunday qildim ham.

– Hechqisi yo'q, – dedi u.

– Nima? – bo'g'zimdan so'z emas, allatovur xirillash otolib chiqdi.

– Qoyadan qulash nima ekanini sen bilmaysan, chalamulla. Umrинг bino bo'lib qulamagansan.

– Bilaman, – dedim arang tilga kirib. – Faqat bir marta. Seni uchratganimdagina qulaganman.

– Ha, – dedi u va yuzida tabassum yilt etganday bo'ldi. – "O', bu qanday qulash bo'ldi!" Kim aytgandi buni?

– Bilmadim, – dedim. – Shekspir bo'lsa kerak.

– Ha, lekin aynan kim? – deb so'radi u allaqanday g'ussaga

botib. – Hatto qaysi pyesadan ekaniniyam eslolmayapman. Axir men Redkliffni tugatganman, bunaqa narsalar esimda qolishi kerak. Bir paytlar Motsart asarlariga yozilgan Kyoxel¹ ko'satkichlarini boshdan-oyoq yodlab olgandim.

– Rostdanmi? – dedim.

– Ha-da, bo'limasam-chi, – dedi u manglayini tirishtirib, keyin yana savolga tutdi: – Do-minor konsertining raqami nechchi edi?

– Men qarab ko'raman, – dedim.

Qayerdan nima ko'rishni bilardim. Notalar uyimizda fortepiano yonidagi tokchada turibdi. Qarab ko'raman-da, ertaga kelib aytaman.

– Hammasini bilardim-a, – dedi Jenni. – Rost, bilardim... Avallari...

– Menga qara, nima, sen musiqa haqida gaplashmoqchimisan? – deb uning gapini bo'ldim.

– Bo'limasa, nima haqda gaplashamiz, dafn marosimi haqidam?

– Yo'q, – dedim damim ichimga tushib. Uning gapini bo'lganidan pushaymon bo'ldim.

– Bu masalani Fil bilan kelishib oldim, – dedi u. – Meni eshityapsanmi, Oliver?

Men yuzimni olib qochdim.

– Ha, eshityapman, Jenni.

– Men unga katolik rohibini chaqirishi mumkinligini tayinladim.

Seni rozi bo'ladi deb aytdim. Shundaymi axir?

– Shunday.

– Yaxshi, – dedi u.

Men birmuncha yengil tortdim. Haytovur, bundan keyin nima haqda gap ketmasin, oson kechadi.

Lekin adashgan ekanman.

– Quloq sol, Oliver, – dedi Jenni past ovozda. Jahli chiqqanda shunday ohangda gaplashadi har doim. – Oliver, ich-etingni yejishni bas qil.

---

¹ Lyudvig fon Kyoxel (1800–1877) — avstriyalik musiqashunos. Motsart asarlarining kataloglarining tuzuvchisi sifatida mashhur.

– Menmi?

– Yuz-ko'zingdan aybdorman degan his yaqqol ko'riniб turibdi-ku, Oliver. Kasal odamdan battar bo'p qolibsan.

Yuzimdag'i g'am ifodasini o'zgartirishga harakat qildim, ammo mushaklarim o'zimga bo'ysunmadi, tosh bo'lib qotib qolibdi.

– Bu yerda hech kimning aybi yo'q, o'zimning tentakkina chalamullam, – dedi u. – O'zingdan o'pkalayvermagin endi.

Men unga qarashni, undan ko'zimni uzmaslikni istardim, lekin baribir nigohimni olib qochedim. Jenni fikrlarimni oppa-oson o'qiyotganidan uyalib ketdim.

– Menga qaragin, sendan yagona iltimosim shu, Oliver. Shuni aytmasa, qolgan hammasi yaxshi bo'ladi.

Yana-tag'in tomog'imga bir nima tiqilib qoldi. Hatto "xo'p" deyishga ham qo'rqardim. Men indamay Jenniga tikildim.

– Yer yutsin o'sha Parijni! – dedi u birdan.

– Nima-nima?

– Parijnyiam, musiqasiniyam, hamma-hammasini yer yutsin. Hammasiga tupurdim, tushunyapsanmi? Gaplarimga ishonasanmi?

– Yo'q, – deb ochiqchasiga tan oldim.

– U holda ko'zimdan daf bo'l! Mening o'lim to'shagimda ko'z yoshi qilib o'tirishingni istamayman.

U hazillashmayotgandi. Men uning jiddiy gapirayotganini hazillari orasidan ajratib olishni o'rgangandim. Men uni aldab-suldb yonida qolishga ijozat oldim.

– Men senga ishonaman.

– Manovi boshqa gap, – dedi u. – Endi sendan bir narsani iltimos qilsam bo'ladiimi?

Butun vujudimni qaltiroq bosib, ho'ngrab yig'lagim keldi. Lekin o'zimni arang tiydim. Jenniga birgina bosh irg'ashim bilan, tilagingni bajo keltirishdan boshim osmonga yetadi, deyman. Tamom-vassalom.

– O'tinaman sendan, meni bag'ringga qattiq-qattiq bos, – dedi u.

Men uning yelkasidan qo'limni o'tkazdim – yo Xudoym, odam shunchalik ham ozib ketadimi! Men uni yengilgina quchoqladim.

– Yo'q, Oliver, – deb shivirladi u. – Chinakamiga bag'ringga bos. Yonimda birpas yotgin.

Men juda-juda ehtiyotkorlik bilan Jennini avaylab yoniga yotdim va uni bag'rimga bosdim.

– Rahmat, Oliver!

***

Bu uning oxirgi so'zлari edi.

Fil Kavilleri dahlizda bosib-bosib sigareta chekardi.

– Fil! – deb uni asta chaqirdim.

– Ha? – U menga nigoh burdi. Nazarimda, u hammasini bilib turganday edi.

Hozir unga dalda kerak. Men uning yoniga kelib, yelkasiga qo'llimni qo'ydim. Hozir o'kirib yig'lab yuborishidan cho'chib turardim. O'zim ham yig'lab yubormasligimga ishonchim komil emasdi. Yig'lamaslikning iloji yo'q edi. Ya'ni men bergen va'dalarimni unutib qo'ygandim.

Fil qo'lini qo'llimga qo'ydi.

– Afsus, – dedi u burnining tagida. – Ming afsus, men... – U tutilib qoldi. Men kutib turdim. Endi qayoqqa ham shoshardim? – Afsus, sen uchun... Jenniga kuchli bo'laman deb bekor va'da bergen 'ekanman.

Va'dasiga vafo qilganday, u asta yelkamga qoqib qo'ydi.

Lekin hozir men yolg'iz qolishim darkor edi. Toza havoda nafas olmasam bo'lmasdi. Balki, ozroq aylanib ham kelarman.

***

Qabulxonaga suv quyganday sukunat cho'kkandi. Faqat linoleumga urilayotgan poshnalarimning to'qillashi eshitilardi, xolos.

– Oliver!

Men to'xtadim.

Bu otam ekan. Agar ro'yxatga olish bo'lmasidagi navbatchini aytmasa, biz yolg'iz edik.

Lekin men hozir u bilan gaplasholmasdim. Oldinga tikilgancha, aylanma eshik tomon qadam bosdim. Oniy fursatdan so'ng otam ham tashqariga chiqdi va yonimga kelib to'xtadi.

– Oliver, – dedi u asta. – Menga aytishing kerak edi.

Sovuq havo etimni chimchilab-chimchilab olardi. Bu yaxshi, negaki jon-tanim allanechuk karaxt bo'lib qolgandi. Otam so'zlashda davom etdi, men bo'lsam yuzimni sovuq shamolga tutib indamay turaverdim.

– Eshitgan zahotim uchib keldim.

Paltomni olishni unutibman. Qahratonsovug'idan etim uvishib qoldi. Yaxshi. Juda yaxshi.

– Oliver, – dedi otam qat'iy qilib. – Qanday yordamim tegishi mumkin?

– Jenni qazo qildi, – dedim.

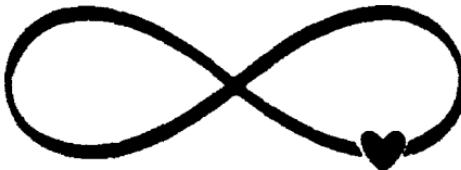
– Afsus, ko'p afsus... – dedi otam dovdirab.

Negaligini bilmayman-u, lekin bugun yorug' olamni tark etgan ajoyib bir qiz bundan ko'p zamonlar oldin aytgan so'zlar yodimga tushdi. Men o'sha so'zlarni takrorladim:

– "Muhabbatda afsus-nadomatga o'rin yo'q".

Keyin esa umrim bino bo'lib otamning huzurida qilmagan bir ishni qildim – yana uning ko'ksiga bosh qo'yib – yig'lab yubordim.

TAMOM

ERIK SIGAL

Bir muhabbat tarixi

LOVE
STORY

Tarjimon Saidjalol SAIDMURODOV

Muharrir: Shavkat DO'STMUHAMMAD

Texnik muharrir: Mansur ABDUNAZAROV

Dizayner: Ramazon QAHHOROV

Sahifalovchi dizayner: Sohibjamol KATTAYEVA

Musahhih: E'zoza XOLMURODOVA

SMM mutaxassis: Abdulaziz AHMEDOV

Sotuv menejerlari: Abdumalik KATAYEV

Abdullahiz MEHRIDDINOV

Ushbu kitob tarjimasi uchun

mualliflik huquqi

«Factor books» nashriyotiga tegishli.

Tahririyat ruxsatsiz kitobni turli
shakl va ko'rinishda chop etish, tarqatish
man etiladi va O'zbekiston Respublikasi
qonunlariga muvofiq tartibda
javobgarlikka tortiladi.

Nashriyot litsenziyasi:

Nº 4228-7761-619d-62ye-b023-3666-5606

Tasdiqnoma raqami: **9050**

Manzil: **Toshkent shahri Bunyodkor ko'chasi
E1 mavzesi 64 uy.**

Murojaat uchun: **@factorbooks_tahririyat**

Ulgurji xarid uchun: **(91) 584 85 84**

Buyurtma uchun: **(95) 035 95 11**

Bosishga 2022-yil 14-avgustda ruxsat etildi.

Bichimi: 84*108 _{1/32}. "Segoe UI" garniturasida
ofset usulida ofset qog'ozida bosildi.

7 f.b.t. Adadi 1000 nusxa.

Buyurtma raqami: 170.

"Print Line Group" XK bosmaxonasida
chop etildi. 100097, Toshkent shahri,
Bunyodkor shohko'chasi, 44-uy.

**Factor
books**

/factor_books

/factor_books

/factor_books

